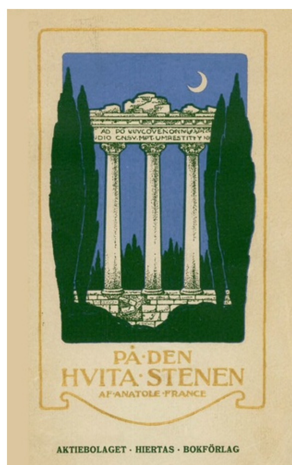

ANATOLE FRANCE

PÅ DEN HVITA STENEN

BEMYNDIGAD ÖFVERSÄTTNING AF KARIN JENSEN F. LIDFORSS -------------- STOCKHOLM
AKTIEBOLAGET HIERTAS BOKFÖRLAG

STOCKHOLM KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER 1905

Förord till den elektroniska utgåvan

Ur förlagsreklamen: *»På den hvita stenen», en sällspordt upplyst och skarpsinnig mans reflexioner öfver viktiga spörsmål, behandlade med lekande spiritualitet och ironi.*

Denna översättning från 1910 av *Sur la pierre blanche* (originalupplaga 1905) är scannad direkt, anpassad och OCR-tolkad för Projekt Runeberg i juli 2015 av Bert H.

I.

Några fransmän, genom vänskap förenade, som tillbragte våren i Rom, råkades ofta på det utgräfda Forum. Det var Joséphin Leclerc, en tjänstledig ambassadattaché, licenciaten Goubin, kommentarieförfattare, Nicole Langelier, tillhörande den gamla parisersläkten Langelier, hvars medlemmar varit boktryckare och humanister, ingenjören Jean Boilly och Hippolyte Dufresne, som var fri och ledig och älskade konsten.

Vid femtiden på eftermiddagen den 1 maj stego de som vanligt in genom den lilla porten mot norr, som ej är känd af den stora allmänheten, och här mottog dem utgräfningarnas ledare, kommendören Giacomo Boni, med sin tystlåtna vänlighet. Han förde dem fram till tröskeln af sitt lilla trähus, där det låg skuggadt af lager, liguster och guldregn, med utsikt öfver denna ofantliga fördjupning, som under förraårhundradet gräfts i det påfliga Roms kreaturstorg, ända ned till det antika Forums mark.

Där stanna de och se sig om.

Midt framför dem resa sig de stympade grafpelarna, och man ser liksom ett väldigt schackbräde med sina pjäser,

där Basilica Julia fordom låg. Längre söderut afteckna de tre kolonnerna af dioskurernas tempel sitt blåskimrande snäckverk mot himlens azur. Till höger om dem, resande sig öfver Septimii Severi förfallna triumfbåge och Saturnustemplets höga pelare, ses lägrade i afsatser på Capitolium det kristna Roms hus samt kvinnosjukhuset; deras framsidor äro gulare och smutsigare än Tiberns vatten. Till vänster om dem höjer sig Palatinska kullen med stora röda hvalfbågar på sidorna och idegranar på toppen. Och under deras fötter, från den ena kullen till den andra, mellan stenhällarna utmed Heliga gatan, som är lika smal som en bygata, uppsticka ur jorden tegelmurar och marmorgrundvalar, återstoder af de byggnader, som täckte Forum under det latinska väldets dagar. Väppling, hafre och fältens gräs, som vinden sått ut på deras nedsjunkna takresning, skänka dem ettlandtligt hölje, där vallmon flammar röd. Spillror af ramlade arkitraver, friser och karniser, massor af pelare och altaren, ett virrvarr af trappsteg och ringmurar... Och allt detta visst icke litet, men af en dämpad och hopträngd storhet.

Nicole Langelier lät utan tvifvel sina tankar dröja vid mängden af minnesmärken, som fordom sammanträngts på detta vidtberömda område, ty han sade:

— Dessa byggnader med väl afvägda proportioner och af måttlig storlek skildes från hvarandra af mörka smågator. Där funnos dessa trånga gränder, som man älskar i solens länder, och sedan Remi storsinta ättlingar åhört talarne, funno de utmed templen för att äta och sofva svala, illaluktande vrår, där man aldrig sopade undan skalen efter vattenmelonerna och de sönderkrossade musslorna. Butikerna, som kantade torget, utsände förvisso starka dofter af lök, vin, stekta rätter och ost. Slaktarnes diskar voro lastade med köttvaror, en angenäm syn för de kraftiga medborgarne, och det var från en af dessa slaktare, som Virginius tog knifven, hvarmed han dödade sin dotter.

Utan tvifvel fanns det också där juvelerare och försäljare af små husgudar, hvilka hade den husliga härden, stallet och trädgården under sitt hägn. Allt hvad medborgare behöfva för sitt uppehälle fanns samladt på denna plats. Salutorget och handelsbodarna, basilikorna, det vill säga varubörsen och de civila domstolarna, curian, detta municipalråd, som blef världens förvaltande myndighet, fängelserna, hvilkas underjordiska hålor utsände en fruktad stank, templen, altarna, det allra nödvändigaste för italienarne, som alltid ha någonting att bedja de himmelska makterna om.

Det är kort sagdt här, som under så många århundraden förrättades dessa handlingar, alldagliga eller egendomliga, nästan alltid osmakliga, ofta stygga eller löjliga, någon gång högsinnade, som tillsammans bilda ett folks vördnadsbjudande lif.

— Hvad är det man ser där borta, framför grafpelarna? frågade herr Goubin, som med lornjetten på näsan upptäckt ett nytt föremål på det antika Forum och ville skaffa sig upplysningar.

Joséphin Leclerc svarade förbindligt, attdet var grundvalen till Domitiani koloss, som nyligen blifvit frilagd.

Han utpekade därpå efter hvarandra de minnesmärken, som under fem års mycket gifvande utgräfningar bragts i dagen af Giacomo Boni: Juturnas springbrunn och källa nedanför Palatinska kullen, det på Cesars bål resta altaret, hvars grund sträckte sig framför deras fötter midt emot talartribunerna, den ålderdomliga pelaren och Romuli förmenta graf, som täckes af comitiebyggnadens svarta sten, samt Curtii ”insjö”.

Solen, som sänkt sig bakom Capitolium, sköt sina sista eldpilar mot Titi triumfbåge på det höga Velia. Himlen, på hvilken en hvit måne simmade i väster, var ännu blå som midt på dagen. En jämnt fallande, lugn och genomskinlig skugga fyllde det tigande Forum. De brunbrända jordschaktarne hackade upp detta fält af sten, medan deras kamrater, fortsättande de gamla kungarnes arbete, vredo om ett brunnshjul för att hämta upp det vatten, som ännu fuktar den bädd, där på den fromme Numas tid det vassomkransade Velabrum slumrade.De skötte sitt värf ordentligt och vaksamt. Hippolyte Dufresne, som i flera månaders tid sett dem så träget arbetande, intelligenta och redo att fullgöra gifna befallningar, frågade utgräfningarnas ledare, hur han bar sig åt för att få arbetarne att göra ett så godt arbete.

— Jag lefver som de, svarade Giacomo Boni. — Jag kastar upp jord tillsammans med dem, jag underrättar dem

om hvad vi söka tillsammans, jag låter dem förstå det sköna i vårt gemensamma värf. De intressera sig för arbeten, af hvilkas väldighet de ha en dunkel uppfattning. Jag har sett dem bleka af förtjusning, när de upptäckte Romuli graf. Jag håller dem sällskap hvarenda dag, och blir någon af dem sjuk, går jag och sätter mig bredvid hans säng. Jag litar på dem, liksom de lita på mig. Där har ni förklaringen på att jag har trogna arbetare.

— Boni, min käre Boni, utropade Joséphin Leclerc, ni vet, hur jag beundrar ert arbete och hur jag blir rörd af era härliga fynd. Och ändå saknar jag — tillåt mig säga det — den tiden, då hjordarna betade på det ännu begrafda Forum. En hvit oxe, som på sin breda panna barett par vidt utgrenade horn, idisslade på det öde fältet; en herde låg och dåsade vid foten af en hög pelare, som stack upp ur gräset. Och man tänkte: här var det, som världens öde dryftades. Sedan Forum upphört vara *Campo vaccino*, är det förloradt för poeterna och för de älskande.

Jean Boilly framhöll i huru hög grad dessa systematiskt bedrifna utgräfningar bidraga till kännedom om det förflutna. Och sedan samtalet kommit in på den romerska historiens filosofi, yttrade han:

— Latinerna voro förståndigt folk till och med i sin religion. De kände till gudar, som visserligen voro inskränkta och tarfliga, men ändå begåfvade med omdöme och stundom högsinta. Må man jämföra detta romerska Pantheon, som består af krigare, ämbetsmän, jungfrur och matronor, med det sattyg, som är måladt på de etruskiska grafvarnas väggar, och man skådar förnuftet och vanvettet ansikte mot ansikte. De infernaliska scener, som tecknats i Cornetos grafkamrar, framställa okunnighetens och fruktans vidunder. De förefalla oss lika groteska som Orcagnas Yttersta dom i Santa Maria Novella i Florens och Dantehelvetet påPisas Campo Santo, medan det latinska Pantheon ständigt företer bilden af ett väl organiseradt samhälle. Romarnes gudar voro liksom romarne själfva arbetsamma och hyggliga medborgare. Det var gudar som gjorde nytta; hvar och en hade sin syssla. Själfva nymferna beklädde civila och politiska ämbeten.

Ni kommer ihåg Juturna, hvilkens altare vi så mången gång sett vid Palatinska kullens fot. Hvarken genom sin börd, sina äfventyr eller sina olyckor tycktes hon ägnad att inneha någon regelbunden anställning i Romuli stad. Det var en vredgad rutulisk kvinna. Älskad af Jupiter hade hon af guden erhållit odödlighet. När konung Turnus på ödesgudinnornas befallning dödades af Eneas och då hon ej fick dö tillsammans med sin broder, kastade hon sig i Tibern för att åtminstone undfly ljuset. Länge berättade Latiums fåraherdar om det sorgliga öde, som drabbat den på flodens botten lefvande och klagande nymfen. Och längre fram tyckte sig det landtliga Roms invånare, om de nattetid lutade sig ut öfver flodstranden, se henne under vassen, belyst af månskenet, i sina sjögröna slöjor.

De goda romarne läto henne emellertid ej sysslolöst förnöta tiden i sin sorg. De kommo plötsligt på den tanken att skaffa henne någonting att göra och anförtrodde henne uppsikten öfver stadens brunnar. De gjorde henne sålunda till en samhällsgudinna.

På samma sätt förhåller det sig med alla deras gudomligheter. Kastor och Pollux, af hvilkas tempel vi äga så sköna ruiner, Kastor och Pollux, Helenas bägge bröder, de klart lysande stjärnorna — dem använde romarne som stafetter i statens tjänst. Det var Kastor och Pollux, som kommo ridande på en hvit häst för att förkunna för Rom segern vid Regillussjön.

Italierna begärde ej någonting annat af sina gudar än jordiskt godt och solida förmåner. I detta afseende har deras religiösa känsla ej undergått någon förändring trots den asiatiska skräck, som gripit omkring sig i Europa. Hvad de fordom begärde af sina gudar och sina genier, vänta de nuförtiden af madonnan och helgonen. Hvarje socken har sin utvalda bland de saliga, som man öfverhopar med kommissioner, liksom om han vore en deputerad. Det finns helgon för vinet, för grödan, för kreaturen, förmagplågor och för tandvärk. Den latinska fantasien har åter befolkat himlen med en mängd lefvande varelser och gör af den judiska mono-teismen en ny polyteism. Den har lifvat upp evangeliet med en rik mytologi; den har återupprättat det familjära förhållandet mellan gudavärlden och den jordiska världen. Bönderna begära underverk af sina heliga beskyddare och öfverösa dem med ovett, om underverket dröjer. Bonden, som förgäfves utbedt sig en ynnest af Jesusbarnet, går tillbaka till kapellet och vänder sig nu till himladrottningen med orden:

— Det är inte till dig, din horunge, som jag talar, utan till din heliga moder.

Kvinnorna söka intressera la Madre di Dio för sina kärleksförhållanden. De resonera fullt riktigt som så, att hon är kvinna, att hon vet hvad detta innebär och att man ej behöfver genera sig för henne. De äro aldrig rädda för att vara indiskreta, hvilket bevisar deras fromhet. Därför måste man beundra den bön, som en vacker flicka från Genuas riviera uppsände till madonnan:

—- Heliga Guds moder, du som aflat utanatt synda, förläna mig den nåden att synda utan att afla.

Nicole Langelier gjorde därefter den reflexionen, att romarnes religion lånade sig åt deras politiska företag.

— Ehuru den afspeglade ett starkt nationellt skaplynne, sade han, var den dock i stånd att genomtränga främmande folk och vinna dem genom sin enande och fördragsamma ande. Det var en administrativ religion, som utan svårighet spreds tillsammans med den öf-riga administrationen.

— Romarne älskade krig, sade herr Goubin, som sorgfälligt undvek paradoxer.

— De älskade ej kriget för krigets egen skull, inföll Boilly. — Därtill voro de mycket för förståndiga. Åtskilliga tecken tyda på, att krigaryrket tycktes dem hårdt. Herr Michel Bréal kan säga er, att det ord, som till en början endast betydde soldatens utrustning, aerumna, småningom fick den allmänna betydelsen af trötthet, utmattning, elände, smärta, pröfning och stor olycka. Dessa bönder voro som bönder äro mest. De gingo åstad endast nödda ochtvungna. Och deras egna öfverhufvuden, de stora godsägarne, krigade hvarken för nöjets eller ärans skull. Innan de drogo i fält, rådfrågade de tjugu gånger sitt eget intresse och vägde noggrant sina chancer.

— Visserligen, sade herr Goubin, men deras ställning och världens beskaffenhet tvungo dem att ständigt vara under vapen. Det var på så sätt, som de förde civilisationen ända till den kända världens utkanter. Kriget är ett oförlikneligt medel att befordra framåtskridandet.

— Latinerna, återtog Jean Boilly, voro jordbrukare, hvilka förde krig som jordbrukare. Deras ärelystnad gick alltid ut på åkerbruk. Af den besegrade fordrade de icke penningar, utan jord, allt eller en del af den underkufvade statens område, oftast en tredjedel — af vänskap, som de sade, och därför att de voro så hof-samma. Där den romerske soldaten hade stuckit ned sin lans, dit kom dagen därpå nybyggaren för att köra sin plog. Det var genom odlaren, som de betryggade sina eröfringar. Beundransvärda soldater voro de utan tvifvel, väl disciplinerade, tåliga, modiga; de slogos och fin-go stryk precis som alla andra. Men de voroännu mera beundransvärda som bönder. Om man häpnar öfver att de ha eröfrat så många länder, så må man väl häpna ännu mera öfver att de kunnat behålla dem. Det underbara ligger däri, att, fastän de förlorat många siaktningar, ha de aldrig lämnat från sig ens så mycket som ett kappland jord, dessa envisa bönder.

Medan dessa repliker växlades, mönstrade Giacomo Boni med fientliga blickar det höga tegelstenshus, som reser sig i Forums norra del öfver flere lager af antika grundmurar.

— Vi skola nu utforska Curia Julia, sade han. — Och jag hoppas, att vi snart kunna störta öfverända den otäcka byggnad, som står på dess lämningar. Det blir inte dyrt för staten att köpa in den för att låta rifva den. Under de nio meter jord, hvarpå klostret Sant Adriano är upp-fördt, sträcka sig Diocletiani stenhällar — det var han, som sista gången restaurerade Curian. När vi röja undan gruset, komma vi säkerligen att hitta många af de marmortaflor, på hvilka lagarna voro ristade. Det är viktigt för Rom och Italien, det är viktigt för hela världen, att spåren af romerska senaten åter komma upp i dagsljuset.Han bjöd därefter sina vänner stiga in i sin hydda, som var gästfri och landtlig liksom Evanders hus.

Den bestod af en enda sal, hvari stod ett omåladt träbord, betäckt med svart krukmakar-gods och formlösa spillror, som luktade jord.

•— Riktigt förhistoriskt! suckade Joséphin Leclerc. — Min käre Giacomo Boni, ni nöjer er alltså inte med att i Forum leta efter minnesmärken från kejsartiden, från republiken och från konungarne, ni skall nu tränga ned i trakter, som burit en försvunnen flora och en försvunnen fauna, ni skall borra er in i posttertiär- och tertiärperioderna, ni skall forska i pliocen-, mio-cen- och eocenperioderna; från den latinska arkeologien öfvergår

ni till den förhistoriska arkeologien och paleontologien! I salongerna börjar man bli ängslig öfver de djup, dit ni stiger ned. Grefvinnan Pasolini vet inte längre hvar ni ämnar stanna, och en liten skämttidning har ritat af er, just som ni klifver upp hos anti-poderna och med en lättnadens suck utbrister: Adesso va bene!

Boni tycktes ej ha hört på.

Han undersökte med djup uppmärksamhetett lerkärl, som ännu var fuktigt och klibbigt. Hans klara, skiftande ögon mörknade, när han på detta stackars verk af människohänder forskade efter något hittills oupptäckt spår från ett hemlighetsfullt förflutet. De blefvo åter blek-blå, när de sväfvade ut i drömmeriets rymder.

— De lämningar, som ni ser här, sade han slutligen, dessa små likkistor af groft tillyxadt trä och dessa urnor af svart jord, formade som små hyddor och innehållande brända ben, anträffades under Faustinas tempel i Forums nordvästra del.

Man finner sida vid sida svarta urnor, fulla med aska, och skelett, liggande i sina kistor som i sängar. Grekerna och romarne använde på en gång begrafning och bränning. Öfver hela Europa ha under de förhistoriska perioderna bägge dessa plägseder följts samtidigt åt, inom samma stad, inom samma stam. Motsvara dessa bägge olika begrafningssätt tvenne raser, tvenne slags skaplynnen? Jag tror det.

Med en vördnadsfull, nästan kyrkligt högtidlig rörelse fattade han med händerna om en urna i form af en hydda, som innehöll en smula aska, och sade :— De, som i uråldriga tider formade lerjorden på detta sätt, trodde att själen, som ännu bands vid benknotorna och vid askan, var i be-hof af en boning men att den ej behöfde något särdeles stort hus för att däri lefva de dödas förkrympta lif. Det var människor af en från Asien kommen ras. Den, hvars lätta aska jag här lyfter, lefde före Evanders och herden Faustuli tider.

Han tilläde, roande sig med att använda antikens uttryckssätt:

— Då härskade konung Italus eller Vitu-lus, kung Kalf, i frid öfver dessa nejder, hvilkas rykte en gång skulle spridas vida omkring. Så långt blicken kunde nå, rådde boskapshjordarna öfver den ausoniska jorden. Landets inbyggare voro ingalunda ovetande och ohyfsade. De hade af sina förfäder mottagit många dyrbara lärdomar. De kände fartyget och åran. De kände konsten att böja oxarna under oket och binda dem vid tistelstången. De tände, när de så önskade, den gudomliga elden. De samlade salt, arbetade i guld, ältade och brände lerkärl. De började utan tvifvel arbeta i jorden. Man förtäljer, att de latinska herdarne blefvo jordbru-kare under Kalfvens till sagotiden hörande regering. De odlade hirs, korn och spält. De sydde ihop djurhudar med nålar af ben. De väfde och fmgo måhända ullen att antaga olika färger. De mätte tiden efter månens skiften. De betraktade himlen och återfunno på den jorden. De sågo där vindthunden, som åt sin herre Diospiter vaktar stjärnornas hjord. De sågo i de fruktsamma molnen Solens boskap, de blå ängdernas mjölkkor. De tillbådo sin fader Himlen och sin moder Jorden. Och om aftnarna hörde de, hur gudarne, utan varaktig stad liksom de själfva, på rullande vagnar åkte längs bergsstigarna. De älskade dagens ljus och tänkte med vemod på själarnas lif i skuggriket.

Om dessa arier med bredt hufvud veta vi, att de voro blonda, därför att deras gudar, som skapats efter deras beläte, voro blonda. Indra hade hår som kornax och skägg som tigerns päls. Grekerna föreställde sig de odödliga gudarne med blå eller gröna ögon och gyllene hår. Gudinnan Roma var flava et candida. Enligt den latinska traditionen ha Romulus och Remus rödgult hår och skägg.

Anat o le France, Pä den hvita stenen.Om man kunde rekonstruera dessa brända skelettdelar, skulle ni få se rena ariska former stiga fram. I dessa breda, kraftiga kranier, dessa hufvuden, fyrkantiga som det första Rom, som skulle grundas af deras söner, skulle ni igenkänna förfäderna till republikens patricier, den länge kraftiga stam, som frambragte folk-tribuner, öfverstepräster och konsuler; ni skulle beröra den präktiga skål, som inrymde dessa starka hjärnor, hvilka skapade religionen, familjen, hären, lagar och ordning åt den starkast organiserade stad, som någonsin funnits.

Efter att långsamt ha nedsatt lerurnan på det grofva bordet, böjer Giacomo Boni sig fram öfver en kista, stor som en vagga, en kista, holkad i en ekstam och till formen liknande människosläktets första båtar. Han lyfter upp det lätta lock af bark och bast, som täcker denna dödens farkost, och blottar benknotor, sköra som ett fågelskelett. Af

kroppen finns knappt någonting kvar mer än ryggraden, och man kunde tro sig se något af de lägst stående ryggradsdjuren, en stor ödla till exempel, om ej pannans bredd röjde människan. Färgade pärlor, som lossnat från ett halsband, betäcka dessabruna knotor, som sköljts af de underjordiska vattenflödena och fastnat i lerjorden.

— Se nu, sade Boni, på detta lilla barn, som icke brändes med några ärebetygelser, utan begrofs och återgafs i helt skick åt jorden, hvar-af det kommit! Det är icke någon höfdinge-son, någon de ljushyade männens högättade arfvinge. Den döde tillhör medelhafstrakter-nas inhemska ras, som blir romersk plebs och ännu i dag förser Italien med spetsfundiga advokater och räknemästare. Han föddes i de sju kullarnas palatinska stad vid en tidpunkt, som för oss undanskymmes af hjältesagorna. Det är ett romuliskt barn. Den tiden bildade de sju kullarnas dal ett träsk, och på Palatinska kullen stodo endast kojor af vass. En liten lans lades på kistan för att beteckna, att barnet var af manligt kön. Den lille var endast fyra år gammal, när han insomnade i döden. Då häktade hans moder på honom en vacker tunika och lindade ett pärlband kring hans hals. Hans stamfränder lämnade honom icke utan skänker. De nedlade på hans graf, i kärl af svart lera, mjölk, bönor och en drufklase.

Jag har samlat dessa kärl och själf förfär-digat likadana af samma lera öfver ett bål, tändt om natten i Forum. Innan de bjödo honom farväl, åto och drucko de tillsammans en del af hvad de medfört, och denna sorgemåltid kom dem att glömma sin smärta. Lilla barn, som slumrar sedan guden Quirini dagar, ett kejsardöme har dragit fram öfver din landtliga kista, och samma stjärnor, som lyste vid din födelse, skola om en stund tändas öfver våra huf-vuden. Den omätliga tidrymd, som skiljer ditt lefnadslopp från vårt, är blott ett omärkligt ögonblick i världsalltets lif.

Efter en kort tystnad började Nicole Lan-gelier:

— Oftast är det lika svårt att inom ett folk särskilja raserna, hvaraf det består, som att i en flods lopp följa de åar, som utmynnat i den. Och hvad menas med en ras? Finns det verkligen människoraser ? Jag ser, att det finns hvita människor, röda människor, svarta människor. Men detta är icke raser, det är varieteter af en och samma ras, af ett och samma släkte, hvilka sinsemellan bilda fruktsamma korsningar och oupphörligt blanda sig med hvarandra. Med så mycket större skäl känner den lärde icke fleregula eller ilere hvita raser. Men människor hitta på nya raser, alltefter som det passar sig för deras högmod, deras hat eller deras roflystnad. År 1871 styckades Frankrike i kraft af den germanska rasens rättigheter, och det finnes ingen germansk ras. Antisemiterna blåsa upp de kristna folkens hat mot den judiska rasen, och det finnes ingen judisk ras.

Hvad jag nu yttrar härom, Boni, är rena teorierna, och jag för inte fram dem för att motsäga er. Hur skulle man kunna låta bli att tro er? Förmågan att öfvertyga bor ju på era läppar. Och i ert sinne förenar ni poesiens djupa sanningar med vetenskapens vidsträckta sanningar. Som ni säger, ha från Bactriana invandrade herdar befolkat Grekland och Italien. Och som ni säger, anträffade de där urinvånare. I forntiden var den tron allmänt utbredd bland italier och hellener, att de första människor, som befolkat deras land, voro födda af jorden liksom Erektevs. Och jag vill icke förneka, min käre Boni, att ni genom århundradena kan följa de ursprungliga invånarne i ert Ausonien och de från Pamir komna invandrarne, dessa senare patricier fulla af mod och självförtroen-de, de förra plebejer, uppfinningsrika och med talande tunga. Ty när allt kommer omkring: om det, egentligen taladt, icke finnes flera olika hvita raser, kan man dock helt visst konstatera inom hvart släkte tydliga, stundom mycket utpräglade varieteter. I så fall ligger det ingenting omöjligt i att två eller flera af dessa varieteter lefva länge sida vid sida, utan att smälta samman, och att enhvar behåller sina säregna kännemärken. Och stundom händer det till och med, att dessa olikheter i stället för att med tiden utplånas under inflytandet af naturens plastiska krafter, tvärtom kunna, under orubbliga sedvänjors herravälde och påverkade af de sociala institutionernas tvång, göra sig gällande allt starkare under århundradenas lopp.

— iiproprio ver o, mumlade Boni, i det han lade ekkistans lock öfver det romuliska barnet.

Därefter bjöd han sina gäster sitta ned och sade till Nicole Langelier:

—-Nu måste ni hålla ert löfte och läsa högt för oss den historia om Gallio, som jag sett er skrifva inne på er lilla kammare vid Forum Trajanum. Ni låter däri romarne tala. Här ärrätta platsen att få höra den, i en vrå af Forum,

nära Heliga gatan, mellan Capitolium och Palatinska kullen. Skynda er, så att vi inte öf-verraskas af skymningen och er stämma ej be-höfver öfverröstas af skrien från fåglarna, som underrätta hvarandra om att natten nalkas.

Giacomo Bonis gäster hälsade dessa ord med ett gillande sorl, och utan att invänta några mera enträgna böner rullade Nicole Langelier upp ett manuskript och föreläste följande:

II.

Gallio.

I det 804 :e året efter Roms grundläggning och det 13 :e af kejsar Claudius Cesars regering, var Junius Annaeus Novatus prokonsul i Akaja. Utgången från en riddarfamilj af spanskt ursprung, son till vältalaren Seneca och den dygdiga Helvia, broder till Annaeus Mela och den frejdade Lucius Annaeus, bar han sin fosterfaders namn, vältalaren Gallio, som förvisats af Tiberius. Hans moder var af Ciceros blod, och efter sin fader hade han ärft, utomofantliga rikedomar, kärlek till vitterheten och filosofien.

Han läste grekernas verk med ännu större uppmärksamhet än latinernas. En ädel rastlöshet bodde i hans själ. Han brann af begär att forska i fysiken och hvad som sammanhänger med fysiken. Så outtröttlig var hans vetgirighet, att han åhörde högläsning, medan han tog sitt bad, och han bar ständigt på sig, till och med på jakt, sina vaxtafior och sitt skrifstift. På de lediga stunder, som han förstod att skapa sig midt under de allvarligaste omsorger och de mest vidtomfattande arbeten, skref han böcker i naturvetenskapliga ämnen och författade tragedier.

Hans klienter och hans frigifna slafvar berömde hans mildhet. Han var i själfva verket af ett välvilligt sinnelag. Man hade aldrig sett honom hängifva sig åt vrede. Våldsamhet ansåg han som den föraktligaste och minst förlåtliga af svagheter.

Han afskydde allt slags grymhet, såvida icke grymhetens verkliga karaktär undgick honom på grund af långvarig sedvänja och den allmänna meningen. Men äfven i de strängabruk, som helgats af förfädrens plägseder och stadfästes af lagarna, upptäckte han ofta af-skyvärda öfverdrifter, mot hvilka han uppreste sig och som han skulle velat försöka utrota, om man ej från alla sidor framhållit för honom statens intresse och det allmänna bästa. Vid denna tidpunkt voro goda öfverhetspersoner och hederliga ämbetsmän ej sällsynta inom kejsardömet. Det fanns helt visst andra sådana, lika ärliga och rättrådiga som Gallio, men kanske hade man ej träffat hos någon annan så mycken mänsklighet.

Ålagd att förvalta detta Grekland, som plundrats på sina rikedomar, gått förlustigt sin gamla ära och från sin oroliga frihet sjunkit ned i sysslolös dåsighet, drog han sig till minnes, att detta land fordom lärt världen vishet och sköna konster, och i sitt förhållande till detsamma förenade han en förmyndares vaksamhet med en sons pietet. Han aktade städernas oberoende och de enskildes rättigheter. Han hedrade de män, som till börd och uppfostran voro verkliga greker. Men till sin sorg upptäckte han endast ett ringa antal sådana, och sin makt och myndighet tiljämpade han oftast på en ärelöshop judar och syrer. Rättvis var han alltid mot dessa asiater, och han lyckönskade sig själf härtill som till en dygdig ansträngning.

Han bodde i Korint, det romerska Greklands rikaste och mest befolkade stad. Hans villa, som var uppförd på Augusti tid men sedan dess utvidgats och förskönats af de prokonsuler, som efterträdt hvarandra såsom provinsens styresmän, höjde sig på nedersta västliga sluttningen af Akrokorint, hvars skogbevuxna topp bar Venustemplet och tempeltjänarnes lunder. Det var en ganska rymlig byggnad, som omgafs af trädgårdar, planterade med lummiga träd, vattnade af springbrunnar, prydda med bildstoder, församlingssalar, idrottsplatser, bad, bibliotek och altaren, helgade åt gudarne.

Där promenerade han en morgon enligt sin vana tillsammans med sin broder Annaeus Mela, och samspråket rörde sig om naturens lagar och ödets växlingar. På den blekröda himmeln höjde sig solen fuktig och glänsande. Det korintiska näsets mjuka våglinier dolde den saroniska kusten, rännarbanan, lekarnas allraheligaste, Kenkrese-bornas hamn österut. Men mellan Geraneiabergens gulröda sidor och det blekrödaHelikon med sin dubbla topp såg man alkyoner-nas blå haf slumra. På afstånd, norrut, lyste Parnassens tre snötäckta toppar.

Gallio och Mela gingo ända fram till kanten af den höga terrassen. För deras fotter utbredde sig Korint på en vid, mattgul sandslätt, som sakta sluttade nedåt vikens skumstänkta stränder. Forums stenhällar, basilikans pelare, rännarbanans bänkrader, propyléernas hvita trappsteg gnistrade, och templens förgyllda takresningar sköto blixtar. Staden var stor och ny, genomskuren af raka gator. En bred hufvud-gata sluttade ända ned mot hamnen Lekeon, som var kantad af varumagasin och fylld af fartyg. I väster besudlades jorden af röken från smedjorna och färgeriernas svarta utflöden, och åt detta håll sträckte sig granskogarna ända bort till horisonten och sammansmälte där med himmeln.

Småningom vaknade staden. En hästs skarpa gnäggande skar genom morgonluften, och man började höra det dofva bullret från vagnshjul, formännens hojtanden och grönsaks-försäljerskornas sång. Blinda gummor kommo ut ur sina rucklen på andra sidan ruinerna efterSisyfuspalatset; på hufvudet buro de kopparkrukor, och vägledda af barn gingo de för att hämta vatten ur källan Peirene. På de platta taken till de hus, som lågo utmed prokonsulns trädgårdar, bredde korintiska kvinnor ut linne till torkning, och en af dem risade sitt barn med purjolökstjälkar. Inne i den hålväg, som ledde upp till Akropolis, vandrade en halfnaken, bronsfärgad gubbe, som stack piggen på sin staf in i länden på en åsna och mellan de glesa tänderna, inne i det tofviga skägget, gnolade en sl af visa:

»Knoga, lilla åsna, liksom jag har knogat.

Du gör bäst däri, därpå kan du säker vara.»

Inför anblicken af denna stad, som åter upptog hvardagslifvets släp, började under tiden Gallio tänka på detta första Korint, den vackra joniskan, som lefde i yppighet och fröjd, intill den dag, då hon såg sina medborgare nedslaktas af Mummii soldater, sina kvinnor, Sisyfus’ ädla döttrar, säljas till den högstbjudande, sina palats, sina tempel läggas i aska,sina murar kullstörtas och sina rikedomar hopas på konsulns snabbseglande fartyg.

— Det är ännu ej ett århundrade sedan Mummii verk i sin helhet ägde bestånd, återtog han. Den strand, som du ser här, o min broder, var mera öde än Libyens sandöknar. Den gudasände Julius återuppbyggde den af våra vapen förstörda staden och befolkade den med frigifna slafvar. I denna nejd, där de ryktbara backiaderna utvecklat sin stolta sorglöshet, bosatte sig fattiga och simpla latiner, och Korint började födas på nytt. Det tillväxte snabbt och förstod att draga fördel af sitt läge. Det utkräfver skatt af alla fartyg, som, kommande från östern eller västern, kasta ankar i någon af dess bägge hamnar Lekeon och Ken-kreae. Dess inbyggare och dess rikedomar upphöra icke att förökas i skydd af den romerska freden.

Hvilka välgärningar har ej kejsardömet ut-bredt öfver jorden! Tack vare det, njuta städerna och landsbygden ostörd ro. Hafven ha rensats från sjöröfvare, landsvägarna från stigmän. Från den dimhöljda oceanen till Permu-liska viken, från Gades till Eufrat forslas han-delsvaror med en trygghet, som af ingenting störes. Lagen beskyddar allas lif och egendom. Individens rättigheter kunna ej längre kränkas. Friheten har hädanefter inga andra gränser än de, som uppdragits till hennes värnande, och den kringgärdas endast för att vara så mycket säkrare. Rättvisan och förnuftet styra världen.

Annaeus Mela hade icke som sina bägge bröder fikat efter utmärkelser. De, som älskade honom — och de voro många, ty han visade sig i sitt umgängessätt alltid tillgänglig och ytterst angenäm — tillskrefvo denna tillbakadragenhet sansen och måttan hos en natur, som kände sig dragen till ett lugnt lif i obemärkthet och som ej velat pålägga sig andra bestyr än sitt filosofiska studium. Men nyktrare iakttagare trodde sig märka, att han var ärelysten på sitt vis och enligt Mecenas’ föredöme angelägen om att, ehuru han endast var simpel romersk riddare, äga ett anseende jämförligt med konsularernas. Slutligen tyckte sig vissa illvilliga naturer upptäcka hos honom familjen Senecas lystenhet efter just de rikedomar, som de låtsade förakta, och de funno häruti anledningen till att Mela länge lef-vat i obemärkthet i Betiska provinsen, helt och hållet upptagen med förvaltningen af sina vidsträckta jordagods, och att, sedermera kallad till Rom af sin broder filosofen, han därstädes ägnat sig åt skötseln af de kejserliga finanserna hellre än att söka höga rättsliga eller militära befattningar. Af hans tal var det icke lätt att fälla något omdöme om hans karaktär, ty han förde stoikernas språk, som lika väl lämpar sig för att dölja själens svagheter som att röja känslornas upphöjdhet. Den tiden var det en modesak att föra dygdigt tal på tungan. Men säkert är åtminstone, att Mela ägde ett upphöjdt åskådningssätt.

Han svarade sin broder att, utan att som denne vara hemma i de allmänna angelägenheterna, hade han dock haft skäl att beundra ro-marnes makt och visdom.

— Dessa egenskaper framträda, sade han, ända längst inne i vårt Spanien. Men det är i en vild dalgång mellan de tessaliska bergen, som jag haft den starkaste förnimmelsen af kejsardömets välgörande majestät.

Jag kom från Hypata, staden som är ryktbar för sin ost och sina trollkvinnor, och i fyratimmars tid hade jag ridit bland bergen utan att möta en mänsklig varelse. Öfvermannad af trötthet och hetta band jag min häst vid ett träd ett litet stycke från vägen och sträckte ut mig under en mjölonbuske. Jag hade hvilat där några ögonblick, då förbi mig kom vandrande en mager gubbe, lastad med torrt ris och dignande under bördan. Alldeles uppgifven vacklade han till, och nära att falla ropade han: ”Cesar!” När jag hörde denna åkallan utgå ur en fattig vedhuggares mun midt inne i öde bergstrakten, fylldes mitt hjärta af vördnad för den skyddande staden, som till och med i de afläg-snaste länder inger de råaste sinnen en dylik föreställning om sitt suveräna beskydd. Men med min beundran, o broder, blandades sorgsenhet och oro, när jag betänkte för hvilken förödelse, för hvilka kränkningar Augusti arfvedel och Roms lycka utsatts genom människornas dårskap och tidens laster.

— Jag har sett på nära håll, min broder, de brott och de dårskaper, som så uppröra dig, genmälde Gallio. Sittande i senaten har jag bleknat under blicken från Caji offer. Men jag teg, ingalunda misströstande om att skådabättre tider. Jag anser, att de goda medborgarne böra snarare tjäna republiken under dåliga härskare än undandraga sig sina plikter genom en gagnlös död.

Vid det att Gallio uttalade dessa ord, nalkades honom tvenne män, ännu unga och bärande toga. Den ene var Lucius Cassius, tillhörande en visserligen plebejisk men gammal och hedrad familj, härstammande från Rom. Den andre, Marcus Lollius, son och sonson till för detta konsuler, tillhörde en riddarfamilj, utgången från lydstaden Terracina. De hade båda besökt Atens skolor och förvärfvat en kännedom om naturens lagar, för hvilken de romare, som ej farit till Grekland, stodo alldeles främmande.

För närvarande utbildade de sig i Korint för skötandet af de allmänna ärendena, och pro-konsuln hade dem i sin närhet som en prydnad för sin ämbetsmannakår. Ett stycke efter dem, iförd filosofernas korta mantel, med skallig hjässa och hakan kransad af ett sokratesskägg, vandrade långsamt greken Apollodorus, med ena armen höjd och rörande på fingrarna, medan han disputerade med sig själf.

Gallio mottog alla tre välvilligt.

— Redan ha morgonens rosor bleknat, sade han, och solen börjar utslunga sina stingande pilar. Kommen, mina vänner! Denna skugga skall bereda oss svalka.

Och så förde han dem längs med en bäck, hvars sorl alstrade lugna tankar, och in i en inhägnad af grönskande buskar, i hvars midt var urholkad en bassäng af alabaster, full med genomskinligt vatten, hvarpå flöt en fjäder af den dufva, som nyss badat där och nu uppstämde sin klagan inne i löfverket.

De satte sig på en marmorbänk, som löpte i hal fkrets och uppbars af gripar. Lager- och myrtenträden blandade sin skugga. Rundt omkring den kretsformiga inhägnaden höjde sig bildstoder. En sårad amason lindade mjukt sin böjda arm kring hufvudet. På hennes vackra ansikte tycktes smärtan skön. En luden satyr lekte med en get. En Venus, uppstigen ur badet, torkade sina fuktiga lemmar, på hvilka man tyckte sig spåra en ilning af välbehag. Nära henne förde en faun leende en flöjt till sina läppar. Hans panna var halft dold af grenarna, men hans blanka buk lyste mellan löfven.— Denne faun tyckes andas, sade Marcus Lollius. Man skulle vilja påstå, att lätta andedrag häfva hans bröst.

— Det är sant, Marcus. Man väntar, att han skall locka fram landtliga toner ur sin flöjt, sade Gallio. En grekisk slaf har skulpterat honom i marmor efter en antik modell. Grekerna voro fordom mästare i att tillverka detta slags småsaker. Flere af deras arbeten i denna väg äro med rätta berömda. Man kan ej förneka, att de förstått förläna gudarne ett vördnadsbjudande anlete och i marmorn eller bronsen gifva uttryck åt det majestät, som tillkommer världens herrar. Hvem beundrar ej Fidias’ olympiske Jupiter? Och ändå — hvem skulle väl vilja vara

en Fidias?

— Förvisso skulle ingen romare vilja vara Fidias, ropade Lollius, som förslösade sina förfäders omätliga arf på att hämta från Grekland och Asien Fidias' och Myrons verk, med hvil-ka han prydde sin villa i Posilippo.

Lucius Cassius delade denna uppfattning. Han framhöll energiskt, att en fri mans händer ej voro gjorda för att sköta skulptörens mejsel eller målarens grafstickel, och att ingen romerskmedborgare skulle kunna förnedra sig till att smälta brons, mejsla i marmor eller upprita figurer på en vägg.

Han brukade städse uttrycka sin beundran för antikens seder och prisade vid hvarje tillfälle förfädrens dygder.

— Curierna och Fabricierna, sade han, odlade sin laktuk och sofvo under halmtak. De kände ingen annan bildstod än denne Priapus, utskuren i buxbomens kärnved, som midt i deras trädgård höjde sin grofva påk och hotade tjuf-varne med ett nesligt och förfärligt straff.

Mela, som träget studerat Roms tideböcker, drog fram som invändning ett exempel af en gammal patricier.

— På republikens tid, sade han, tecknade den ryktbare Cajus Fabius, af en ätt härstammande från Herkules och Evander, med egna händer på hälsogudinnans tempelväggar så förträffliga målningar, att deras nyligen inträffade förstörelse, då templet brann upp, ansågs som en offentlig olycka. Och man berättar, att han ej tog af sig togan, när han målade dessa figurer, hvarmed han ville ge till känna, att denna syssla ej var ovärdig en romersk borgare. Han erhölltillnamnet Pictor, hvilket hans efterkommande ansågo som en heder att bära.

Lucius Cassius genmälde lifligt:

— När Cajus Fabius målade segrar i ett tempel, tänkte han på segrarna och icke på målningarna. Det fanns dåförtiden icke några målare i Rom. I akt och mening att förfädernas stora dåd ständigt skulle stå för romarnes ögon, gaf han yrkesmannen ett föredöme. Men liksom en öfverstepräst eller en edil lägger första stenen till en byggnad, utan att därför utöfva murarens eller arkitektens yrke, gjorde Cajus Fabius Roms första målning, utan att man därför kan räkna honom till antalet arbetare, som förtjäna sitt uppehälle med väggmålningar.

Apollodorus uttryckte med en nick sitt gillande af detta svar och inföll, strykande sitt filosofiska skägg:

— Juli söner äro födda till att styra världen. Hvarje annat värf skulle vara dem ovärdigt.

Och så fortsatte han länge, med rundad mun, att prisa romarne. Han smickrade dem, därför att han fruktade dem. Men i sitt innersta kände han endast förakt för dessa begrän-sade och ohna intelligenser. Särskildt berömde han Gallio:

— Du har prydt denna stad med ståtliga minnesmärken. Du har tryggat dess senats och dess folks frihet. Du har infört kloka bestämmelser för handeln och skeppsfarten; du skipar rättvisa med välvillig oväld. Din minnes-stod skall uppresas på Forum. Du skall tillerkännas titeln Korints andre grundläggare, eller ännu hellre skall Korint efter dig få namnet An-naea. Alla dessa ting äro värdiga en romare och värdiga Gallio. Men tro icke, att grekerna uppskatta handtverken mer än hvad rätt och billigt är. Om många bland dem syssla med att måla vaser, färga tyger, modellera figurer, då är det därför att de äro nödda och tvungna. Odyssevs förfärdigade med egna händer sin säng och sina fartyg.

Grekerna påstå i alla fall, att det är ovärdigt en vis att ägna sig åt tarfliga och grofva handtverk. Sokrates utöfvade i sin ungdom bildhuggarens yrke och gjorde en bild af Kari-terna, som man ännu ser på Atens akropol. Hans konstfärdighet var helt visst mer än medelmåttig, och om han velat, hade han kun-nat i likhet med de mest frejdade konstnärer framställa en atlet, som kastar en diskus eller knyter ett band kring sin panna. Men han lämnade dessa arbeten för att ägna sig åt uppsökandet af visheten, såsom oraklet befallt honom.

Efter den tiden slöt han sig till de unga männen, ej för att uppmäta deras kroppspropor-tioner, utan endast för att lära dem hvad som är rätt. Framför dem, hvilkas yttre gestalt var fulländad, föredrog han dem, som hade en skön själ, tvärt emot vanan hos bildhuggare, målare och liderliga sällar. Ty de uppskatta den yttre skönheten och förakta den inre. Och I veten, att Fidias inristade på sin Jupiters stortå namnet på en atlet, därför att han var

vacker, oaf-sedt om han var kysk.

— Därför är det, slöt Gallio, som vi ej skänka några loford åt bildhuggarne ens när vi skänka sådana åt deras verk.

— Vid Herkules! ropade Lollius. Jag vet inte, hvilkendera jag skall beundra mest, denne faun eller denna Venus. Gudinnan äger friskheten hos det vatten, hvaraf hon ännu är våt. Hon är i sanning en vällust för människor och gudar, och fruktar du ej, o Gallio, att någonnatt en bondtölp, som gömt sig i dina trädgårdar, tillfogar henne samma skymf, som en hädisk usling, enligt hvad man påstår, lät vederfaras den knidiska Venus ? Templets prästinnor funno en morgon på gudinnan spåren efter förolämpningen, och de resande påstå, att hon sedan dess fått behålla en outplånlig fläck. Man måste beundra såväl denne mans fräckhet som den odödligas långmodighet.

— Men brottet blef ej ostraffadt, förklarade Gallio. Nidingen kastade sig i hafvet eller krossades mot klipporna. Man återsåg honom aldrig.

— Utan tvifvel öfverträffar den knidiska Venus alla öfriga i skönhet, återtog Lollius. Men den yrkesman, som mejslade den du har i dina trädgårdar, o Gallio, förstod att uppmjuka marmor. Se på denne faun, han skrattar, spottet fuktar hans tänder och läppar, hans kinder ha äpplenas friskhet, hela hans kropp lyser af ungdom. Och ändå föredrar jag denna Venus framför honom.

Apollodorus lyfte högra handen och sade:

— Ljufve Lollius, tänk efter ett ögonblick, och du skall inse, att ett dylikt tycke är förlåt-ligt hos den okunnige, som följer sina instinkter och ej resonerar, men att det icke kan tillåtas en vis man sådan som du. Denna Venus kan omöjligen vara lika vacker som faunen, ty kvinnans kropp äger mindre fulländning än mannens, och afbilden af ett mindre fullkomligt ting kan aldrig i skönhet uppgå mot afbilden af ett mera fullkomligt ting. Och man kan icke tvifla på, o Lollius, att kvinnans kropp är mindre vacker än mannens, på den grund att den hyser en mindre skön själ. Kvinnorna äro fåfänga, trät-giriga, upptagna af lapprisaker, oförmögna till höga tankar och stora handlingar, och ofta grumlas deras förstånd af sjukdom.

— Och dock är det så, anmärkte Gallio, i Rom såväl som i Aten, att jungfrur och matro-nor hafva ansetts värdiga att presidera vid heliga handlingar och frambära offergåfvor till altarna. Än mera — gudarne ha stundom utvalt jungfrur för att återgifva orakelspråken eller uppenbara framtiden för människorna. Kassan-dra virade Apollos bindlar kring sin panna och förutsade trojanernas undergång. Juturna, som en guds kärlek gjorde odödlig, fick i uppdrag att bevaka Roms brunnar.— Mycket sant, genmälde Apollodorus. Men gudarne sälja dyrt åt jungfrurna rättigheten att tolka deras vilja och förutspå framtiden. Samtidigt med att de låta dem skåda det fördolda, beröfva de dem förståndet och göra dem rasande. För öfrigt medger jag, o Gallio, att vissa kvinnor äro bättre än vissa män, och att vissa män äro sämre än vissa kvinnor. Detta beror på, att de bägge könen icke äro så olika och skilda från hvarandra som man tror. Det finnes tvärtom någonting af man hos många kvinnor och någonting af kvinna hos många män. Denna hopblandning förklarar man på följande sätt:

Stamfäderna till de människor, som nuförtiden bebo jorden, ha utgått ur Prometevs' händer. När han skulle dana dem, ältade han lera liksom krukmakare. Men han nöjde sig icke med att tillverka ett enda par. Alltför omtänksam och flitig för att vilja låta hela människosläktet utgå ur ett enda utsäde och ett enda käril, företog han sig tvärtom att tillverka en massa kvinnor och män i ändamål att genast tillförsäkra mänskligheten fördelen af ett större antal.

För att bättre gå i land med detta ganska kinkiga värf, knådade han först ut hvar för sigalla de delar, hvilka skulle tillhöra såväl den manliga som den kvinnliga kroppen. Han gjorde så många lungor, lefrar, hjärtan, hjärnor, blåsor, mjältar, inälfvor samt manliga och kvinnliga könsorgan, som han behöfde, och slutligen tillverkade han med utsökt konstfärdighet och i tillräckligt antal alla de organ, förmedelst hvilka de mänskliga varelserna skulle kunna andas, lifnära sig och fortplanta sig. Han glömde hvarken muskler, senor, ben, blod eller vätskor. Slutligen skar han ut skinnen och ämnade till sist stoppa ned i hvart och ett, liksom i en säck, allt hvad som hörde dit.

Alla dessa stycken af män och kvinnor voro färdiga, och det återstod ingenting mer än att sammansätta dem, då

Prometevs blef inbjuden att supera hos Backus. Han begaf sig dit, och med pannan kransad af rosor tömde han alltför ofta gudens bägare. På raglande ben kom han tillbaka till sin verkstad. Med hjärnan omtöcknad af vinångor, grumlig blick och fumliga händer började han åter på med sitt arbete — till vår olycka. Att dela ut de olika organen åt de mänskliga varelserna tycktes honom helt lättvindigt. Han visste inte mer hvad han gjordemen kände, hvad han än gjorde, en mycket stor belåtenhet. I hvarje ögonblick gaf han af oakt-samhet åt en kvinna hvad en man borde ha haft, och en man fick hvad en kvinna borde ha haft.

På detta sätt kommo våra första föräldrar att bestå af omaka stycken, som icke passade väl tillsammans med hvarandra. Efter att ha parat sig med hvarandra efter eget tycke eller af en slump, frambragte de varelser, lika nyckfullt hopkomna som de själfva. Detta är orsaken till att vi genom titanens förvållande se så många manliga kvinnor och förvekligade män. Häri ligger förklaringsgrunden till de motsägelser, som man anträffar hos den mest fasta karaktär, och till det faktum, att det mest beslutsamma sinne så ofta förnekar sig. Det är, kort sagdt, därför, som vi alla ligga i fejd med oss själfva.

Lucius Cassius uttalade sin förkastelsedom öfver denna sägen, därför att den ej lärde människan att besegra sig själf utan tvärtom förmådde henne att gifva vika för naturen.

Gallio anmärkte, att poeter och filosofer skildrade på olika sätt världens uppkomst och människornas skapelse.

— Man får inte tro alltför blindt på defabler, som grekerna duka upp, sade han, ej heller hålla för verklighet, o Apollodorus, hvad de förtälja särskildt om de stenar, som kastades af Pyrrha. Filosoferna äro sinsemellan inte ense angående världens ursprung och lämna oss i ovisshet, om jorden uppkommit ur vatten, ur luft eller, hvilket är troligast, ur den allting genomträngande elden. Men grekerna vilja veta allt och smida fyndiga lögner. Hvad det är mycket bättre att tillstå vår okunnighet! Det förflutna är fördoldt för oss liksom framtiden; vi lefva mellan tvenne tjocka moln, i glömska af hvad som varit och ovisshet om hvad som stundar. Och ändå plågas vi af nyfikenhet att lära känna tingens orsaker, och en brännande oro drifver oss att grubbla på människans och världens framtida öden.

— Det är sant, suckade Cassius, att vi oupphörligt möda oss med att söka utforska den ogenomträngliga framtiden. Vi arbeta därpå af alla krafter och med alla slags medel. Vi tro oss uppnå vårt mål än genom tänkande, än genom bön och hänryckning. Somliga rådfråga gudarnes orakler, andra, som ej frukta för att göra det otillåtna, utfråga Kaldéens spåmäneller försöka de babyloniska signerierna. Hvil-ken gudlös och fåfäng nyfikenhet! Ty hvad gagn skulle vi ha af vetskapen om kommande ting, när de dock äro oundvikliga? Och ändå är det så, att de vise ännu mer än den stora massan erfara begäret att loda framtiden och så att säga kasta sig i den. Det är utan tvifvel därför, att de hoppas på så sätt kunna undkomma det närvarande, som bereder dem så många sorger och vedervärdigheter. Huru skulle nutidens människor kunna undgå att eggas af begäret att undfly sin eländiga tillvaro ? Vi lefva i en tidsålder rik på fega handlingar, öfverflö-dande af skändligheter, full af brott.

Cassius fortsatte ännu länge med att nedsätta den tid, hvari han lefde. Han klagade öfver att romarne, som affallit från sina forna dygder, endast funne nöje i att äta ostron från Lucrinersjön och fågel från Fasis och blott ägde smak för farser, kuskar och gladiatorer. Han led bittert af det onda, som hemsökte kejsardömet, de stores hänsynslösa lyx, klienternas lumpna snikenhet, den stora massans ohyggliga sedeslöshet.

Gallio och hans broder höllo med honom.De älskade dygden. De ägde dock ingenting gemensamt med de gamla patricierna, som utan att bry sig om någonting annat än att göda sina svin och fullgöra de heliga ceremonierna, er-öfrade världen för att så mycket bättre kunna sköta sina landtgårdar. Denna stalladel, som införts af Romulus och Brutus, var för länge sedan utslocknad. Patricierfamiljerna, som skapats af den gudasände Julius och kejsar Augustus, hade ej länge ägt bestånd. Intelligenta män, komna från alla kejsarrikets provinser, intogo deras plats. De voro romare i Rom och ingenstädes främlingar. De nådde högt öfver den gamle Cethegus i kvicka infall och mänskliga känslor. De saknade ej republiken; de saknade ej friheten, hvars minne för dem var uppblan-dadt med minnet af landsförvisningar och inbördes krig. De vördade Cato som hjälten från en annan tid, utan att därför önska åter få se en lika upphöjd dygd resa sig på nya ruiner. De betraktade Augusti tidsålder och de första åren af Tiberii regering som den lyckligaste tid världen någonsin upplefvat, eftersom guldåldern endast existerat i

skaldernas fantasi. Och de blefvo smärtsamt öfverraskade af att denna nyatingens ordning, som lofvade människosläktet lång lycka, så hastigt tillförde Rom nesligheter och sorger, okända till och med för Marii och Sullas samtida.

De hade under Caji vansinne sett sina bästa medborgare brännas med glödande järn, dömas till tvångsarbete i grufvorna och vid väganlägg-ningar och till att kastas för de vilda djuren; de hade sett fäder tvingas att närvara vid barnens afrättning och män af lysande dygd såsom Cremutius Cordus svälta ihjäl sig hellre än de läto döda sig af tyrannen. Under Roms för-nedringstid hade Caligula icke försyn för sina egna systrar eller för någon af de förnämsta damerna. Och hvad som harmade dessa vältalare och dessa filosofer lika mycket som våldtagandet af gifta kvinnor och mord på de bästa medborgarne, var Caji försyndelser mot vältaligheten och vitterheten. Denne galning hade fått den fixa idéen att vilja förinta Horners poem, och ur alla bibliotek lät han borttaga Vergilii och Titi Livii skrifter, porträtt och namn. Och slutligen kunde Gallio aldrig förlåta honom, att han jämfört Senecas stil med ett murbruk utan bindämne.Claudius fruktade de något mindre, men de föraktade honom måhända mera. De gjorde spe af hans hufvud, som liknade en pumpa, och hans stämma, som påminde om sjökalfvens. Denne gamle lärde var icke ett monster af elakhet. De kunde knappast förebrå honom någonting annat än hans svaghet. Men vid utöfvandet af den suveräna makten var denna svaghet ofta lika grym som Caj i grymhet.

De höjde också klagomål mot honom med anledning af hans husliga förhållanden. Om Cajus gjort narr af Seneca, så hade Claudius förvisat honom till ön Korsika. Det är sant, att han sedermera hade återkallat honom till Rom och åter beklädt honom med pretorsämbe-tets hederstecken. Men de voro honom icke tacksamma därför att han på det viset utfört en befallning af Agrippina, själf okunnig om hvad han befallde. Harmsna men tåliga litade de på kejsarinnan beträffande gubbens slut och valet af den nye fursten.

Tusentals rykten voro i svang till skam för Germanici lösaktiga och grymma dotter. De lyssnade ej till dem utan prisade dygderna hos denna namnkunniga kvinna, som familjen Se-

Ana t o le France, Pä den hvita stenen.neca hade att tacka för slutet på onådens tid och ökandet af sina utmärkelser. Såsom ofta händer, stämde deras öfvertygelse öfverens med deras intressen. En smärtsam erfarenhet på det offentliga lifvets område hade icke rubbat deras förtroende till den styrelse, som grundats af den gudomlige Augustus och stärkts af Tiberius och inom hvilken de innehade höga sysslor. För att godtgöra de olyckor, som vållats af kejsarrikets härskare, hoppades de på en ny härskare.

Gallio framdrog ur ett veck på sin toga en papyrusrulle.

— Kära vänner, sade han, jag erfor i morse genom bref från Rom, att vår unge furste förmält sig med Cesars dotter Octavia.

Ett sorl af gillande hälsade denna nyhet.

— Förvisso, fortfor Gallio, böra vi lyckönska oss åt en förening, i kraft af hvilken fursten till sina föregående titlar lägger titeln make och måg och hädanefter uppträder som Brittanici jämlike. Min broder Seneca upphör aldrig att i sina bref för mig berömma sin lärjunges vältalighet och mildhet; han förlänar glans åt sin ungdom med att föra talan i senaten inför kejsaren. Ännu har han icke fyllt sitt sextonde år,men han har redan vunnit tre olyckliga eller brottsliga städers sak, Ilions, Bolognas och Apa-rneas.

— Han har alltså icke ärft sina förfäder Domitiernas mörka lynne? frågade Lucius Cassius.

— Ingalunda, svarade Gallio. — Det är Ger-manicus, som lefver upp i honom.

Annaeus Mela, som icke gällde för att vara smickrare, gaf äfven loford åt Agrippinas son. De föreföllo rörande och uppriktiga, därför att han bestyrkte dem så att säga vid sin sons huf-vud, hvilken ännu var ett barn.

— Nero är kysk, anspråkslös, välvillig och from. Min lille Lucanus, som är mig kärare än mina ögon, har varit hans kamrat i lekar och i studier. De öfvade sig tillsammans i att deklamera på grekiska och på latin. De försökte sig tillsammans med att dikta poem. Under dessa sinnrika täflingar röjde Nero aldrig det minsta tecken till afund. Det tvärtom roade honom att berömma sin medtäflares verser, i hvilka trots hans stora ungdom här och där röjde

sig en flammande kraft. Han tycktes ibland lycklig öfver att besegras af sin lärares brorson. Hvilken för-tjusande blygsamhet hos ungdomens furste! Poeterna skola en gång jämföra Neros och Lu-cani vänskap med den heliga vänskapen mellan Euryalus och Nisus.

— Nero, återtog prokonsuln, uppenbarar i sin ungdomliga värme en mild själ, full af medkänsla. Den sortens dygder kunna de kommande åren endast ytterligare stadga.

När Claudius adopterade honom, uppfyllde han vist nog senatens anhållan och folkets önskan. Genom denna adoptering skilde han från kronan ett barn, nedtyngdt af sin moders vanära, och genom att skänka Octavia åt Nero har han nyss betryggat ankomsten af en ung Cesar, som skall bli Roms förtjusning. Som vördnadsfull son af en ärad moder, som en filosofs nitiske lärjunge, skall Nero, hvilkens ynglingaålder lyser af de älskvärdaste dygder, Nero, vårt och världens hopp, en gång i purpurmanteln minnas den stoiska filosofiens lärdomar och styra världen rättvist och med lämpor.

— Vi vilja hoppas, att så må ske, sade Lol-lius. Måtte en tidsålder af lycka rinna upp för människosläktet!— Det är svårt att förutse framtiden, sade Gallio. Vi tvifla emellertid ej på stadens evighet. Orakler ha lofvat Rom ett herravälde utan ända, och det skulle vara ogudaktigt att ej tro gudarne härutinnan. Skall jag yppa för er min käraste förhoppning? Jag afbidar med glädje, att fred ständigt skall råda på jorden, sedan parterna blifvit tuktade. Ja, utan fruktan för att misstaga oss, kunna vi bebåda slutet på de af mödrarna afskydda krigen. Hvem skulle väl hädanefter kunna störa den romerska freden? Våra örnar ha snuddat vid världsalltets gränser. Alla folk ha erfarit vår styrka och vår mildhet. Araben, invånaren i Saba och på Hae-mus, sarmaten, som vederkvicker sig med sin hästs blod,sigambrern med det lockiga håret, den krusige etiopiern, alla komma de i skaror för att tillbedja det beskyddande Rom. Hvarifrån skulle nya barbarer komma? Är det troligt, att nordens isar eller Libyens brännande sandsträckor skulle hålla i beredskap fiender till romerska folket ? Alla barbarer, vunna till att vara våra vänner, skola nedlägga vapnen, och Rom, den gamla hvithåriga stammodern, skall, i ro på sin ålderdom, se folken vördnadsfulltsitta omkring sig liksom sina fosterbarn, och de skola endast tänka på endräkt och kärlek.

Alla gillade dessa ord utom Cassius, som skakade på hufvudet.

Han yfdes öfver den krigiska ära, som var fäst vid hans börd, och vapenbragder, som så mycket prisas af skalder och vältalare, väckte hans hänförelse.

— Jag tviflar, o Gallio, sade han, på att folken någonsin skola upphöra att hata och frukta hvarandra. Och för att tala uppriktigt önskar jag det ej. Om kriget upphörde, hvad skulle det då bli af karaktärsstyrkan, själens storhet, fosterlandskärleken? Mod och offervillighet skulle då ej bli någonting annat än dygder utan användning.

— Lugna dig, Lucius, sade Gallio, när människorna upphört att besegra hvarandra, få de arbeta på att besegra sig själfva. Och detta är den dygdigaste ansträngning de kunna pålägga sig, den ädlaste användning för deras mod och deras högsinthet. Ja, den vördnadsbjudande moder, hvilkens skrynklor och under seklerna hvitnade hår vi tillbedja, Rom, skall grundlägga världsfreden. Då blir det skönt att lefva.Lifvet under vissa förhållanden förtjänar att lefvas. Det är en liten eldslåga emellan tvenne oändliga mörker; det är vår del af gudomlighet. Så länge en människa lefver, liknar hon gudarne.

Medan Gallio talade sålunda, kom en dufva och satte sig på axeln af Venus, hvilkens marmorformer lyste mellan myrtenträden.

— Käre Gallio, sade Lollius småleende, Afrodites fågel finner behag i ditt tal. Det är ljuft och fullt af täckhet.

En slaf satte fram iskyldt vin, och prokon-sulns vänner talade om gudarne. Apollodorus höll före, att det icke var lätt att känna deras beskaffenhet. Lollius tviflade på deras tillvaro.

— När blixten slår ned, sade han, beror det på filosofen, om det är molnet eller guden, som har dundrat.

Men Cassius gillade ej detta lättsinniga tal. Han trodde på republikens gudar. Osäker endast angående gränserna för deras försyn, försäkrade han, att de funnos till, och var ej hågad att i denna viktiga punkt skilja sig fråndet öfriga människosläktet. Och för att befästa sig i förfädrens religion använde han en bevisning, som han lärt af

grekerna.

— Gudarne finnas, sade han. Människorna skapa sig ett beläte af dem. Och man kan icke finna ett beläte utan förebild. Huru skulle man kunna se Minerva, Neptunus, Merkurius, om det icke funnes någon Merkurius, någon Neptunus eller någon Minerva?

— Du har öfvertygat mig, sade Lollius gäckande. Gumman, som säljer honungska-kor på Forum vid foten af basilikan, har sett guden Tyfon, som hade ludet åsnehufvud och fruktansvärdt stor mage. Han slog henne till marken, drog upp hennes kläder öfver öronen och började dunka på henne, taktmässigt och så att ljudet hördes vida omkring, hvarefter han lämnade henne hal fdöd, genomblött af en ohyggligt stinkande vätska. Hon berättade själf, hurusom hon i likhet med Antiope, besökts af en odödlig. Det är säkert, att guden Tyfon finnes till, eftersom han kastat vatten på en kak-försäljerska.

— Trots dina gäckerier, Marcus, tviflar jag ej på gudarnes tillvaro, återtog Cassius. Ochjag tror, att de äga mänsklig gestalt, därför att det alltid är i denna gestalt, som de visa sig för oss, antingen vi sofva eller vaka.

— Det är bättre, anmärkte Apollodorus, att säga, att människorna äga gudomlig gestalt, eftersom gudarne funnos till före dem.

— Ack, käre Apollodorus, ropade Lollius, du glömmer, att Diana till en början dyrkades under formen af ett träd och att stora gudar äga skapnad som en oarbetad sten. Cybele framställes icke med två bröst som en kvinna, utan med flera spenar som en hynda eller en sugga. Solen är en gud, men som han är alltför het för att bibehålla mänsklig form, har han förvandlat sig till klot; det är en rund gud.

Annaeus Mela klandrade mildt dessa akademiska gäckerier.

— Man får icke taga efter bokstafven, sade han, allt hvad man förtäljer om gudarne. Den stora hopen kallar säden för Ceres och vinet för Backus. Men hvar skulle man väl finna en människa, så tokig att hon trodde sig äta och dricka en gud ? Låtom oss bättre taga reda på den gudomliga naturen. Gudarne äro de olika delarna af naturen; de sammansmältaalla till en enhetlig gud, och denne är hela naturen i sin helhet.

Prokanslern gillade sin broders ord, och öfvergående till ett allvarligt språk började han bestämma det gudomliga väsendets egenskaper.

— Gud är världens själ, utbredd öfver alla delar af världsalltet, hvilket den förlänar rörelse och lif. Denna själ, en skapande flamma, som genomtränger den liflösa materien, har danat världen. Den styr och vidmakthåller den. Det gudomliga väsendet, den verkande kraften, är till sin natur god. Den tröga, passiva materien, hvaraf det begagnade sig, är i vissa af sina delar dålig. Gud har icke kunnat förändra dess natur. Det är detta, som förklarar det ondas uppkomst i världen. Våra själar äro små delar af den gudomliga eld, i hvilken de en dag skola uppgå. Följaktligen är Gud i oss, och han bor särskildt hos den dygdiga människan, hvars själ ej tillstänges af den krassa materien. Denne vise, inom hvilken Gud tagit sin boning, är Guds jämlike. Han bör icke bönfalla honom, utan behärska honom. Hvilken dårskap att bedja till Gud! Hvilken gudlöshet att ställa våra önskningar till honom! Det är detsamma somatt tro, att det är möjligt att upplysa hans förstånd, förändra hans sinnelag och förmå honom att ändra sig. Det är att misskänna den nödvändighet, som styr hans oföränderliga vishet. Han är underkastad Ödet. Eller snarare: ödet, det är han. Hans viljeyttringar äro lagar, hvilka han är underkastad liksom vi. Han befaller en gång, han lyder alltid. Fri och mäktig äfven i underkastelsen, är det sig själf han lyder. Allt som händer i världen är utvecklingen af hans första suveräna afsikter. Emot honom själf är hans vanmakt oändlig.

Gallios åhörare tillkännagåfvo sitt bifall. Men Apollodorus bad om lof att få göra några invändningar och sade:

— Du har rätt att tro, o Gallio, att Jupiter är underkastad Nödvändigheten, och jag anser som du, att Nödvändigheten är den främsta af de odödliga gudinnorna. Men det tyckes mig att den gud, som är beundransvärd i synnerhet genom sin utsträckning och sin varaktighet, hade mera god vilja än tur, då han skapade världen, eftersom han för dess tillverkande fann endast ett otacksamt och upproriskt stoff och eftersom stoffet svek den, som förarbetade det.Jag kan inte låta bli att beklaga hans missöde. Då äro krukmakarne i Aten

lyckligare. De skaffa sig, när de vilja tillverka kärl, en fin och mjuk lera, som lätt antager och sedermera behåller de konturer, som de ge den. Därför äro också deras amforor och bägare af en tilltalande form. De runda sig behagfullt, och målaren uppritar med lätthet på dem figurer, angenäma att se, såsom den gamle Silenus på sin åsna, Afrodite vid toaletten och de kyska amaso-nerna.

Vid närmare eftertanke, o Gallio, tror jag, att om din gud haft mindre tur än Atens kruk-makare, så är det därför att han saknade vishet och icke rätt förstod sitt yrke. Det stoff, som han fann på, var icke gynnsamt. Det saknade emellertid icke alla nyttiga egenskaper, det har du själf erkänt. Det finns hvarken absolut goda eller absolut dåliga ting. En sak är dålig till ett bruk; den kan vara bra till ett annat. Det skulle vara förspilld tid och möda att plantera olivträd i den lerjord, hvaraf man formar amforor. Pallas' träd skulle icke trifvas i denna fina och rena jord, hvaraf man tillverkar de vackra vaser, som våra segrande atletermottaga, rodnande af blyghet och stolthet. När din Gud, o Gallio, skapade världen af ett ämne, som icke fullt lämpade sig därtill, gjorde han sig, tyckes det mig, skyldig till ett fel, likt det, som en vingårdsman i Megara skulle begå, om han planterade ett träd i modellerjord, eller någon yrkesman på Keramikos, om han för att tillverka amforor toge den stenfyllda jord-torfva, som närer de ljusa drufvorna. Din Gud har skapat världsalltet. Helt visst hade han bort göra någonting annat, om han på lämpligt sätt velat använda sitt material. När nu stoffet, enligt hvad du påstår, blef honom motsträfvigt genom sin tröghet eller någon annan dålig egenskap, skulle han då envisas med att ge det en användning, hvartill det ej kunde duga, och i all enfald, som man säger, skära sin båge af en cypress? Konstfärdigheten består ej i att göra mycket, utan göra väl. Hvarför nöjde han sig inte med att tillverka något litet, men göra det utmärkt, en liten fisk, till exempel, en mygga, en vattendroppe!

Jag kunde ha ytterligare anmärkningar att göra om din gud, Gallio. Jag frågar dig till exempel, om du inte är rädd för att han genomden ständiga gnidningen mot materien till sist nötes upp, liksom en kvarnsten i längden nötes upp af att mala säd. Men dessa frågor kunna icke besvaras i brådbrasket, och tiden är dyrbar för en prokonsul. Tillåt mig åtminstone säga dig, att du ej gör rätt i att tro, att guden styr och vidmakthåller världen. Han har ju, efter hvad du själf erkänt, beröfvät sig förståndet, sedan han förstått allt, viljan, sedan han velat allt, makten, sedan han förmått allt. Och det där var allt ett ganska betänkligt missgrepp af honom. Ty han beröfvade sig på så sätt medlen att förbättra sitt ofullkomliga verk. För egen del är jag benägen att tro, att guden i själf va verket ej är den, som du påstår, utan den materia, som han hittade en gång och som våra greker kallade kaos. Du misstar dig, om du tror, att den är liflös. Den rör sig alltid, och dess ständiga rörelse vidmakthåller världsalltets lif.

Så talade filosofen Apollodorus. Efter att med någon otålighet ha åhört hans anförande, tillbakavisade Gallio beskyllningen för att ha fallit i de villor och motsägelser, som greken förevitade honom. Men han lyckades icke gen-drifva sin motståndares argument, ty han hade icke något särdeles skarpt förstånd, och inom filosofien sökte han i synnerhet argument, al-sedda att göra människorna dygdiga, och han intresserade sig endast för nyttiga sanningar.

— Förstå mig rätt, Apollodorus, sade han, Gud är ingenting annat än naturen. Naturen och han utgöra endast ett. Gud och naturen äro tven-ne namn på ett enda väsen, liksom Gallio och No-vatus beteckna samme man. Gud, om du hellre vill det, är det gudomliga förståndet i beröring med världen. Och var icke rädd, att han ut-nötes där, ty hans fina substans har i sig något af den eld, som förtär all materia och förblir oföränderlig.

Men, fortfor Gallio, om i alla fall min lära omfattar idéer, som äro föga vana att råkas, så förebrå mig icke det, o käre Apollodorus, utan beröm mig snarare för att jag insläpper några motsägelser i min tankegång. Om jag icke vore medgörlig gentemot mina egna idéer, om jag gåfve ett enda system ett uteslutande företräde, skulle jag ej mera kunna tåla tankefriheten. Och sedan jag förstört den inom mig, skulle jag ej gärna tillåta den hos andra, ochjag skulle förlora den aktning man är skyldig hvarje lära, som stiftats eller bekännes af en uppriktig människa. Gudarne förbjude, att jag finge se min åsikt bli den rådande på bekostnad af hvarje annan och utöfva ett oinskränkt välde öfver intelligenserna. Gören upp för er en bild, mina mycket kära vänner, af sedernas tillstånd, om ett tämligen stort antal människor trodde sig fullt och fast äga sanningen och om, mot all sannolikhet, de skulle enas om denna sanning. Hos atenarne, som dock voro fulla af hofsamhet och obeslutsamhet, har en alltför

trångbröstad fromhet vållat Anaxagoras' landsförvisning och Sokrates' död. Huru skulle det då gå, om millioner människor böjde sig under en och samma uppfattning af gudarnes natur? Grekernas snille och våra förfäders klokhet ha lämnat någon plats åt tviflet och tillåtit, att Jupiter dyrkas under olika namn. Må inom det sjuka världsalltet en mäktig sekt komma att proklamera, att Jupiter har blott ett enda namn — genast skall blod flyta öfver hela jorden, och det blir då ej en enda Cajus, hvilkens dårskap hotar människosläktet med döden. Alla medlemmar af denna släkt skola vara sådanasom Cajus. De skola dö för ett namn. De skola döda för ett namn. Ty för människorna är det ännu naturligare att döda än att dö för hvad som synes dem förträffligt och sant. Därför är det lämpligt att grunda den allmänna ordningen på meningarnas skiljaktighet, icke att söka fota den på allas omfattande af en och samma tro. Man skulle aldrig erhålla decta enhälliga omfattande, och om man bemödade sig om att framkalla det, skulle man göra människorna lika dumma som ursinniga. Den på-tagligaste sanning är i själfva verket blott ett tomt ordsvammel för de människor, hvilka man påtvingar den. Du tvingar mig att tycka något, som du förstår och jag inte förstår. På detta sätt inger du mig icke någonting begripligt, utan någonting omöjligt att fatta. Och jag är dig närmare, när jag tror någonting skiljaktigt, som jag förstår. Ty då göra vi bägge två bruk af vårt förnuft och äga bägge ett begrepp om vår egen tro.

— Lämnom detta, sade Lollius. Bildade människor skola aldrig förena sig för att undertrycka alla läror till förmån för en enda. Och hvad den stora hopen angår, hvem bryr

Anat o le Fr atice, På den hvita stenen.sig om att lära den, att Jupiter har sex hundra namn eller att han har bara ett ?

Cassius, som var mera långsam och allvarlig, tog till orda:

— Akta dig, o Gallio, att icke Guds tillvaro, sådan du framställer den, strider mot för-fädrens tro. På det hela taget betyder det föga, om dina skäl äro bättre eller sämre än Apollo-dori. Men man bör tänka på fäderneslandet. Att förstöra våra gudar vore att förstöra oss själ fva.

— Frukta ej, min vän, genmälde lifligt Gallio, frukta ej, att jag med fräck panna förnekar kejsardömets himmelska beskyddare. Den enda gudomlighet, o Lucius, som filoso-ferna känna, inrymmer i sig alla gudar, liksom mänskligheten inrymmer alla människor. Gu-darne, hvilkas dyrkan påbjudits af våra förfäders vishet, Jupiter, Juno, Mars, Minerva, Qui-rinus, Herkules, äro de mest vördnadsbjudande delarna af den allmänna försynen, och delarna existera ej mindre än det hela. Nej, i sanning, jag är ingen gudlös människa, lagarnas fiende. Och ingen vördar mer än Gallio de heliga tingen.Ingen gjorde min af att vilja gendrifva denna uppfattning. Lollius återförde samtalet till utgångspunkten och sade:

— Vi sökte intränga i framtiden. Hur tanken I er, mina vänner, människans tillvaro efter döden ?

Till svar på denna fråga lofvade Annaeus Mela hjältarne och de vise odödlighet. Men han tillerkände den icke åt genomsnittsmänniskan.

— Det är icke troligt, sade han, att de gi-rige, frossarne, de afundsjuke ha en odödlig själ. Skulle en dylik företrädesrätt kunna tillkomma dumma och obildade varelser? Vi tro det ej. Det skulle vara att förolämpa gudarnes majestät att tro, att de ha ämnat bondlurken, som endast känner sina getter och ostar, åt odödligheten, eller den frigifne slafven, rikare än Kre-sus, som aldrig haft andra intressen i världen än granskandet af sina förvaltares räkenskaper. Hvarför, I gode gudar, skulle de vara försedda med själ? Hvad skulle de göra för figur bland hjältarne och de vise på de elyseiska fälten ? Dessa olyckliga, som likna så många andra här på jorden, äro ej i stånd att fylla människo-lifvet, som ändå är kort. Hur skulle de väl kunna fylla ett längre lif ? Den stora hopens själar slockna i döden eller hvirila någon tid omkring vårt klot och skingras i de täta luftlagren. Dygden ensam, som gör människan till gudarnes like, skänker henne del i deras odödlighet. Såsom en poet sagt:

Hon nedstiger aldrig till Stygens skuggor, den lysande dygden. Lef som hjälte, och ödet skall icke skölja bort dig i glömskans grymma flod. På den sista af dina dagar skall äran öppna för dig vägen till himmeln.

Låt om oss sätta oss in uti vår ställning. Vi måste alla förgås och förgås helt och hållet. Mannen af lysande dygd undgår icke det allmänna ödet annat än genom att blifva gud och låta sig upptagas i Olympen bland heroerna och

gudarne.

— Men han är ej medveten om sin egen upphöjelse, sade Marcus Lollius. Det linnes icke på jorden en slaf, det finnes icke en barbar, som icke vet, att Augustus är en gud. Men Augustus själf vet det ej. Våra cesarer anträda också med saknad färden mot stjärnorna, och vi se just nu Claudius bleknande närma sig denna bleka upphöjelse.Gal lio skakade på hufvudet och återtog:

— Skalden Euripides har sagt:

Vi älska detta lif, som visar sig för oss på jorden, därför att vi icke känna till något annat.

Allt hvad man berättar om de döda är ovisst, uppblandadt med fabler och lögner. Jag tror i alla fall, att de dygdiga människorna hinna en odödlighet, hvaraf de ha fullt medvetande. Väl förståendes att de erhålla den genom sina egna ansträngningar och icke såsom en belöning, bestämd af gudarne. Med hvilken rätt skulle de odödliga gudarne förödmjuka en dygdig människa ända därhän, att de belönade henne? Det godas verkliga lön ligger däri, att man gjort det goda, och utom dygden finnes intet pris värdigt henne. Lämnom åt de simpla själarna, för att hålla sitt lumpna mod uppe, fruktan för straff och hoppet om belöning. Låtom oss i dygden endast älska henne själf. Gallio, om det som poeterna förtälja om dödsriket är sant, om du efter din död föres inför Minos' domstol —- säg då: "Minos skall

icke döma mig. Mina handlingar hafva dömt mig."— Huru, frågade filosofen Apollodorus, skulle gudarne kunna ge åt människorna en odödlighet, hvaraf de ej själfva äro i åtnjutande ?

Apollodorus trodde i själfva verket icke att gudarne voro odödliga, åtminstone icke att deras herravälde öfver världen skulle räcka i evighet.

Han gaf sina skäl, i det han sade:

— Jupiters herravälde tog sin början efter guldåldern. Vi veta, enligt de traditioner, som poeterna bevarat åt oss, att Saturni son öfvertog efter sin fader herraväldet öfver världen. Men det är ju så, att allt som har haft en början måste ha ett slut. Det antagandet är orimligt, att en sak, som begränsas på en sida, skulle vara obegränsad åt en annan sida. Man skulle då nödgas kalla denna sak på en gång ändlig och oändlig, hvilket vore orimligt. Allt, som uppvisar en yttersta punkt, kan uppmätas från och med denna punkt och kan icke upphöra att vara mätbart på någon punkt af sin utsträckning, såvida det ej skulle ändra natur, och det är den utmärkande egenskapen för det som är mätbart, att det kan innefattas mellan tvenne änd-punkter. Vi böra alltså anse som säkert, att Ju-piters regering kommer att sluta liksom Saturni regering — såsom Eschylus sagt:

Jupiter är underkastad nödvändigheten. Han kan icke undslippa hvad ödet bestämt.

Gallio delade denna åsikt, af skäl som han hämtat från iakttagelser af naturen.

— Jag tror som du, o min Apollodorus, att gudarnes välde ej är odödligt, och observerandet af fenomenen på himmeln gör mig benägen för denna åsikt. Himlarna såväl som jorden äro underkastade förmultning, och gudapalat-sen, som börjat vittra liksom människornas boningar, ramla i grus under seklernas tyngd. Jag har sett stenar, nedfallna från luftens regioner. De voro svarta och alldeles uppfrätta af eld. De lämnade oss ett tydligt vittnesbörd om en eldsvåda uppe i himmeln.

Apollodorus, gudarnes kroppar äro icke mera oföränderliga än deras boningar. Om det är sant, som Homerus lär, att gudarne, Olympens invånare, befrukta gudinnor och dödliga kvinnor, sker detta, därför att de själfva icke äro odödliga, ehuru deras lif i längd vida öfver-träffar människornas, och det framgår häraf,att ödet underkastar dem nödvändigheten att fortplanta ett lif, som de ej kunna behålla för alltid.

— I själfva verket, sade Lollius, fattar man knappast, att de odödliga frambringa barn på samma sätt som människorna och djuren, eller ens att de äga organ för dessa ändamål. Men gudarnes kärleksförhållanden äro måhända en lögn af poeterna.

Apollodorus vidhöll som förut, under anförande af skarpsinniga skäl, att Jupiters herravälde en gång skulle taga

slut. Och han förkunnade, att efter Saturni son skulle följa Pro-metevs.

— Prometevs, genmälde Gallio, befriades af Herkules med Jupiters samtycke, och han njuter i Olympen den lycka, som tillkom hans omtänksamhet och hans kärlek till människorna. Hans lyckliga lott kan ej mera förändras af något.

Apollodorus frågade:

— Hvem tror du då, Gallio, kommer att ärfva åskan, som skakar världen?

— Ehuru det kan tyckas djärft att besvara denna fråga, tror jag mig dock om attkunna göra det och nämna Jupiters efterträdare, svarade Gal 1 io.

Just som han uttalade dessa ord, framträdde till honom en tjänsteman från basilikan, hvilkens värf var att uppropa målen, och han underrättade honom om att rättsökande väntade honom vid domstolen.

Prokonsuln frågade, om saken var af stor

vikt.

— Det är en mycket obetydlig sak, o Gallio, svarade tjänstemannen från basilikan. En man från Kenkreaes hamn har nyss släpat en främling inför din domstol. De äro bägge judar och af låg samhällsställning. De tvista med hvarandra om någon barbarisk sedvänja eller någon grof vidskepelse, såsom syrerna pläga. Här är handlingen, som innehåller deras klagomål. Det är puniska för skrifvaren, som satt upp den.

Käranden låter dig veta, o Gallio, att han är föreståndare för judarnes församling eller, som man säger på grekiska, synagogan, och han kräfver rättvisa af dig gentemot en man från Tarsus, som, efter att nyligen ha slagit sig ned i Kenkrese, hvarje lördag kommer och talar i synagogan mot den judiska lagen. ”Det är ettdåligt exempel och en styggelse, som du måste göra slut på”, säger käranden. Och han yrkar, att de privilegier, som tillhöra Israels barn, ej måtte rubbas. Svaranden fordrar för alla dem, som tro hvad han lär, deras upptagande och in-förlifvande med en viss mans, benämnd Abra-hamus, släkt, och han hotar käranden med den gudomliga vreden. Du ser, o Gallio, att denna sak är liten och oviktig. Dig tillkommer det att afgöra, om du vill behålla den för egen räkning eller låta den afdömas af en underordnad domare.

Prokonsulns vänner rådde honom att ej alls besvära sig för en så lumpen saks skull.

-— Jag anser för min plikt, svarade han dem, att i detta af seende följa de regler, som utstakats af den gudomlige Augustus. Det är ej blott de betydande målen, hvilka det är af vikt att jag själf afdömer, utan äfven de mindre betydande, när lagtolkningen i förevarande fall ej är fullt bestämd. Vissa mycket obetydliga saker återkomma hvarenda dag och äro viktiga, åtminstone därför att de förekomma så ofta. Det är rätt och billigt att jag själf af-dömer en af hvarje slag. En dom af prokon-suln blir prejudikat och skapar lag.

— Man måste berömma dig, o Gallio, sade Lollius, för det nit du inlägger i fyllandet af dina plikter som konsul. Men eftersom jag känner din vishet, tviflar jag på att du finner det angenämt att skipa rättvisa. Hvad människorna pryda med detta namn är i själfva verket ingenting annat än ett ämbete, förenadt med beräknande klokhet och grym hämndlystnad. De mänskliga lagarna äro barn af vrede och fruktan.

Gallio tillbakavisade matt detta påstående. Han tillerkände icke de mänskliga lagarna den verkliga rättvisans egenskaper.

— Straffet för ett brott, sade han, ligger däruti, att man har begått det. Det straff, som lagarna lägga till, är ojämnt och öfverflödigt. Men när det nu en gång, genom människornas förvållande, finnes lagar, böra vi tillämpa dem rättvist.

Han meddelade tjänstemannen från basilikan, att han om några ögonblick skulle begifva sig till domstolen. Vänd till sina vänner yttrade han därpå:— Sanningen att säga har jag ett särskildt skäl, hvarför jag med egna ögon vill undersöka denna sak. Jag bör icke försumma något tillfälle att öfvervaka dessa judar i Kenkreas — ett oroligt och hätskt släkte, som föraktar lagarna och som det icke är lätt att hålla i styr. Om någonsin friden i Korint störes,

blir det genom dem. Denna sjöstad, där alla Österlandets fartyg ankra, döljer inom en sammangyttrad hop varuupplag och härbärgen en oräknelig mängd tjufvar, eunucker, spåmän, trollkarlar, spetälske, grafskändare och mandråpare. Den är ett tillhåll för alla slags skändligheter och vidskepelser. Man tillber där Isis, Eschmoun, den fe-niciska Venus och judarnes gud. Jag förfäras, när jag ser dessa orena judar föröka sig, snarare på fiskars än på människors sätt. De myllra på sjöstadens gyttjiga gator som krabbor bland klipporna.

— De myllra på samma sätt i Rom, hvilket är någonting ännu mera förfärande, ropade Lu-cius Cassius. Det är den store Pompeji brott, att han införde denna smitta i staden. Fån-garne, som han förde med sig från Judéen till sitt triumftåg och som han var nog oklok atticke behandla enligt förfädrens bruk, ha med sitt yngel af trälar befolkat flodens högra strand. Vid foten af Janiculus, bland garfverier, tarm-strängsfabriker och hudblötningsskjul, i dessa förstäder, dit allt uselt och fasaväckande, som finnes i världen, strömmar samman, lefva de af de föraktligaste yrken, lossa lastpråmarna från Ostium, sälja lumpor och skräp, lämna tändstickor i stället för sönderslagna glas. Deras kvinnor gå och spå i de rikes hus; deras barn tigga af de förbigående i Egerias lunder. Som du nyss sade, Gallio, äro de människosläktets och sina egna fiender, och som sådana underblåsa de ständigt upprorsandan. För några år sedan anstiftade anhängarne till en viss Krestus eller Kerestus blodiga upplopp bland judarne. Porta Portese härjades med eld och svärd, och Cesar måste, trots sin långmodighet, förfara med stränghet. De värsta uppviglarne jagade han från Rom.

— Jag vet det, sade Gallio. Flera af dessa landsförvista slogo sig ned i Kenkreae, bland andra en jude och en judinna från Pontus, som bo där ännu och utöfva något anspråkslöst yrke. De väfva, tror jag, Ciliciens grofva tyger.Angående Kresti anhängare, har jag icke inhämtat någonting märkligt. Hvad Krestus själf beträffar, vet jag ej hvad som blef af honom och om han lefver ännu.

— Jag vet det lika litet som du, Gallio, återtog Lucius Cassius, och ingen kommer någonsin att få veta det. Dessa föraktliga varelser nå icke ens brottets ryktbarhet. För öfrigt finnes det så många slafvar med namnet Krestus, att det skulle vara svårt att taga reda på någon särskild i denna mängd.

Men det är en obetydlighet, att judarne anstifta oroligheter i dessa kyffen, där deras antal och deras föraktlighet undandraga dem hvarje bevakning. De breda ut sig öfver staden, de nästla sig in i familjerna och sprida missämja öfverallt. De gå och ropa i Forum för de orostiftares räkning, som betala dem, och dessa föraktliga främlingar uppegga medbor-garne att hata hvarandra. Vi ha alltför länge tålt deras närvaro i folkförsamlingarna, och det är icke i dag först, som talarne börjat undvika att tala emot dessa eländigas uppfattning, af fruktan för förolämpningar. Själfva envisas de att underkasta sig sin barbariskalag, men de vilja äfven göra andra den underdånig, och de finna anhängare bland asiaterna och till och med bland grekerna. Och — man skulle knappast tro det, men det är säkert — de påtruga själfva latinerna sina sedvänjor. Det finns i staden hela kvarter, där bodarna äro stängda på dagen för deras sabbat. O, hvilken skam för Rom! Och medan de fördärfva småfolket, inom hvilket de lefva, utöfva deras konungar, som ha fått tillträde till Cesars palats, helt oförsynt sina vidskepliga bruk och gifva alla medborgare ett lysande men afsky-värdt föredöme. På detta sätt indränka ju-darne öfverallt Italien med det österländska giftet.

Annaeus Mel a, som rest öfverallt inom den romerska världen, framhöll för sina vänner vidden af det onda, hvaröfver de klagade.

— Judarne fördärfva hela världen, sade han. Det finns ingen grekisk stad, det finns nästan inga barbariska städer, där man icke upphör med arbetet den sjunde dagen, där man icke tänder lampor, där man icke firar fastan enligt deras exempel, där man icke, som de, af-håller sig från förtärandet af vissa djurs kött.Jag råkade i Alexandria en gammal jude, som ej saknade intelligens och till och med var bevandrad i den grekiska vitterheten. Han fröjdade sig åt sin religions framsteg inom kejsardömet. ”1 samma mån som främlingarne lära känna våra lagar”, sade han, ”finna de dem tilltalande och underkasta sig dem gärna, såväl romare som greker, de som bo på fastlandet och öarnas invånare, de västerländska och de österländska folkslagen, Europa och Asien.” Denne gubbe talade måhända med någon öfver-drift. Man ser emellertid många greker luta åt judarnes tro.

Apollodorus förnekade lifligt, att så vore.

— Greker, som öfvergå till judendomen, sade han, sådana finner ni endast bland folkets dr ägg och bland de barbarer, hvilka ströfva omkring i Grekland som röfvare och landstrykare. Möjligt kan i alla händelser vara, att Stammarens lärjungar förledt några okunniga greker genom att inbilla dem, att man i hebreiska böcker hittar Platos tankar angående den gudomliga försynen. Sådan är i självfva verket den lögn, som de göra sig all möda att sprida.

— Faktum är, genmälde Gallio, att judarneerkänna en enda gud, osynlig, allsmäktig, världens skapare. Men det är långt ifrån, att de tillbedja honom med förstånd. De förkunna, att denne gud är fiende till allt, som icke är judiskt, och att han icke tål i sitt tempel vare sig belåten af andra gudar eller Cesars bildstod eller afbildningar af sig själf. De anse för ogudaktiga dem, som af förgängligt material tillverka sig en gud till likhet med människan. Hvarför denne gud ej kan framställas genom marmor eller metall, därför anför man hvarje-handa skäl, af hvilka några, det medger jag, äro goda och stämmande med den uppfattning, som vi göra oss af den gudomliga försynen. Men livad skall man väl tänka, o käre Apollo-dorus, om en gud, som är så fientligt sinnad mot republiken, att han icke i sitt allra heligaste vill inrymma bildstoden af fursten? Hvad skall man tänka om en gud, som förtörnas öf-ver de hedersbetygelser, hvilka ägnas andra gudar? Och hvad skall man tro om folk, som lånar sina gudar dylika känslor? Judarne betrakta latinernas, grekernas och barbarernas gudar som fientliga gudar, och de drifva vidskepelsen ända därhän att tro, att de om Gud äga

Anatole Fr an c e, Pä den hvita stenen.en full och obegränsad kännedom, till hvilken man icke får lägga någonting och hvarifrån man icke får borttaga någonting. I veten det, kära vänner, det är icke nog att tolerera alla religioner; man måste också vörda dem alla, tro att alla äro heliga, att de äro sinsemellan jämngoda genom deras uppriktighet, som bekänna sig till dem, att de alla återförenas i Guds sköte liksom pilar, kastade från olika håll mot samma mål. Ensamt den religion, som ej tål någon annan bredvid sig, bör ej tolereras. Om man läte den tillväxa, skulle den uppsluka alla andra. Hvad säger jag? En så vildsint religion är ingen religion, utan snarare en oreligion och ej mera ett band, som förenar de fromma, utan något som afskär detta heliga band. Det är en gudlöshet, den största af alla. Ty kan man väl tillfoga gudomligheten en svårare skymf, än när man tillber den under en särskild form och samtidigt gör den till ett mål för förbannelse under de andra former, som den ikläder sig med hänsyn till människorna?

Huru! Då jag offrar åt den Jupiter, som bär en skäppa på hufvudet, skulle jag förbjuda en främmande man att offra åt den Jupiter,hvars hår, som liknar hyacintblomman, nedfaller obetäckt på axlarna? Och jag, gudlöse, skulle ännu tro mig tillbedja Jupiter! Nej, nej, den religiösa människan, som är bunden vid de odödliga gudarne, är i lika grad bunden vid alla människor genom religionen, som omfattar jorden jämte himmeln. Hvilken ohygglig villfarelse af judarne att tro sig fromma, när de endast tillbedja sin egen gud !

— De låta omskära sig till hans ära, sade Annaeus Mela. För att dölja denna stympning äro de tvungna att, när de gå i de offentliga baden, gömma i ett fodral hvad man på förnuftigt sätt h var ken bör skrytsamt framvisa eller dölja som en skam. Ty det är lika löjligt af en man att yfvas eller blygas öfver det han har gemensamt med alla män. Det är icke utan skäl, kära vänner, som vi frukta de judiska brukens utbredning inom kejsardömet. Det är emellertid icke att befara, att romarne och grekerna skola antaga omskärelsen. Det är icke troligt, att detta bruk skulle vinna insteg ens hos barbarerna, hvilka ändock skulle röna mindre olägenhet däraf, eftersom de merendels äro nog orimliga att finna någonting vanhed-rande i att en man visar sig naken inför sina likar.

— Jag kommer att tänka på en sak, ropade Lollius. När vår ljufva Canidia, den skönaste af Esquilinska kullens matronor, sänder sina vackra slafvar till baden, tvingar hon dem att påtaga ett par kalsonger, i det hon missunnar hela världen till och med åsynen af det, som är henne kärast hos dem. Vid Pollux — hon kommer att bli orsaken till att man tror dem vara judar, en skymflig misstanke till och med för en slaf!

Lucas Cassius svarade, retad in i själen:

— Jag har icke reda på, huruvida det judiska vanvettet skall komma att omfatta hela världen. Men det är redan för mycket, att denna dårskap sprides bland de okunniga, det är för mycket, att man tål den i kejsardömet, det är

för mycket, att man låter denna stinkande ras lefva — denna ras, som sänkt sig ned till alla skamligheter, som är fönuftsvidrig och smutsig i sina seder, gudlös och brottslig i sina lagar, en styggelse för de odödliga gudarne. Den oanständige syrern fördärfvar staden Rom. Denna förödmjukelse är straffet för vårabrott. Vi ha föraktat de gamla sedvänjorna och förfädernas goda regler. Dessa jordens herrar, som ha underlagt oss jorden, dem tjäna vi icke längre. Hvem tänker ännu på offerspåmännen? Hvem har någon aktning för augu-rerna ? Hvem vördar Mars och de gudomliga Tvillingarne? O, hvilket sorgligt svikande af de religiösa plikterna! Italien har förkastat sina inhemska gudar och sina skyddande genier. Det står numera öppet från alla håll för främmande vidskepelser och är värnlöst öfverläm-nadt åt de österländska prästernas orena hop. Ack! Har Rom eröfrat världen endast för att eröfras af judarne?

I sanning, varningar skola icke ha fattats oss! Tiberns öfversvämningar och den felslagna skörden äro omisskännliga yttringar af gudarnes vrede. Hvarje dag medför åt oss något olycksbådande järtecken. Jorden bäfvar, solen mister sitt sken, blixten ljungar från klar himmel. Under följa på under. Man har sett olycksbådande fåglar, som slagit sig ned på Capitoliums takås. På etruskiska flodstranden har en oxe talat. Kvinnor ha nedkommit med hiskliga missfoster; en klagande röst har höjtsig midt under spelen på teatern. Segergudinnans staty har släppt tömmarna till sin vagn.

— De himmelska palatsens invånare, sade Marcus Lollius, ha egendomliga sätt att göra sig förstådda. Om de vilja ha litet mera flott och rökelse, må de då säga det rent ut i stället för att tala genom åska, kråkor, oxar, bronssto-der och barn med två hufvuden. Erkänn också, Lucius, att de fullt tryggt kunna spå oss missöden, eftersom, enligt tingens naturliga förlopp, det inte finns en dag, som inte medför en enskild eller offentlig olycka.

Men Gal 1 io tycktes rörd af Cassii smärta.

— Claudius, sade han, fastän Claudius ständigt sofver, blef han dock upprörd öfver denna stora fara. Han har beklagat sig inför senaten öfver den missaktning, hvari de gamla sederna nedsjunkit. Förfärad öfver de främmande vidskepelsernas framsteg, har senaten på hans inrådan återinsatt offerspåmännen i sitt ämbete. Men det är icke endast kultens ceremonier, utan människornas hjärtan, som man borde återställa till sin ursprungliga renhet. Romare, I begären åter edra gudar. Gudarnes verkliga vistelseort i denna värld är de dyg-diga människornas själar. Återkallen inom er de forna dygderna, enkelheten, redbarheten, kärleken till det allmänna bästa, och gudarne skola genast göra sitt återinträde. I skolen själfva blifva tempel och altaren.

Så talade han, och efter att ha tagit afsked af sina vänner gick han till sin bärstol, som sedan några ögonblick väntat på honom nära myrtenlunden för att fortskaffa honom till domstolen.

De andra hade rest sig och lämnade nu efter honom trädgårdarna, vandrande med långsamma steg genom en dubbel pelargång, byggd så, att man här fann skugga hvarje timme på dagen, och ledande från villans murar ända till basilikan, där prokonsuln skipade rättvisa.

Lucius Cassius beklagade sig under vägen för Mela öfver den glömska, hvari de gamla sedereglerna fallit.

Marcus Lollius lade handen på Apollodori axel och sade:

— Mig tyckes, att hvarken vår ljufve Gallio eller Mela eller ens Cassius sagt, hvarför de såbittert hata judarne. Jag tror mig veta det och vill säga dig det i förtroende, o mycket käre Apollodorus. Romarne, hvilka offra åt gudarne, som en välbehaglig skänk, en hvit sugga, prydd med bandrosor, hysa afsky för dessa judar, som vägra att äta svinkött. Det var icke för intet, som ödesgudinnorna skickade den fromme Eneas en hvit vildsvinshona som järtecken. Om icke gudarne hade betäckt Evanders och Turni vilda kungariken med ekar, skulle ej Rom i dag vara världens härskarinna. Latiums ollon gödde de svin, hvilkas kött ensamt tillfredsställt den omättliga hungern hos Remi storsinta ättlingar. Våra italier, hvilkas kroppar danats af vildgaltar och tama svin, känna sig kränkta af den högmodiga afhåll-samheten hos judarne, hvilka envisas att som ett orent födoämne förkasta dessa feta hjordar, kära för den gamle Cato, hvilka gifvit näring åt världens herrar.

Sålunda otvunget samspråkande och njutande af den ljufva skuggan, kommo de fram till pelargångens andra ända och sågo plötsligt Forum, gnistrande af ljus.Vid denna tidiga morgontimme genljöd hela platsen af den

lifliga folkmassans sorl. Midt på den öppna planen reste sig en Minerva i brons på en sockel, hvarå muserna voro inhuggna, och till höger och till vänster såg man en Merkurius och en Apollo i brons, ett arbete af Hermogenes från Cythera. En Neptunus med grönt skägg stod i en bassäng. Under gudens fötter sprutade en delfin vatten.

Forum var på alla sidor omgifvet af minnesmärken, hvilkas höga kolonner och hvalf röjde den romerska arkitekturen. Midt emot den pelargång, hvarigenom Mela och hans vänner kommit, höjde sig tvenne förgyllda vagnar öfver Propyléerna, som omgåfvo torget och genom en marmortrappa ledde ut till den breda, raka vägen till Lekeon. På de bägge andra sidorna om dessa hjälteportar framstodo sanktu-ariernas målade frontoner, Pantheon och den efesiska Dianas tempel. Octavias, Augusti systers, tempel behärskade Forum och hade utsikt mot hafvet.

Basilikan skildes därifrån endast af en mörk gränd. Den höjde sig på arkader i två våningar, uppburna af stödjepelare, till hvilkafogade sig doriska halfkolonner, hvilande på fyrkantig bas. Man igenkände där samma romerska stil, som tryckt sin stämpel på alla öfriga byggnader i staden. Af det ursprungliga Korint återstodo endast de förbrända ruinerna af ett gammalt tempel.

Basilikans lägre pelargångar voro öppna och tjänade till butiker åt dem, som handlade med frukt, grönsaker, olja, vin och stekt mat, åt fågel fängarne, juvel er arne, bokhand lame och barberarne. Växlare sutto bakom sina bord betäckta med guld- och silfvermynt. Och från dessa salustånds mörka inre framträngde skrik, skratt, hojtande, bullret af trätor samt starka dofter. På marmortrappstegen, öfverallt där skuggan färgade plattorna blå, spelade lättingar tärning eller med små brickor, rättssökande promenerade af och an med ängslig min, matroser sökte med allvarlig uppsyn efter nöjen att offra sina penningar på, och de nyfikna läste nyheter från Rom, redigerade af andefattiga greker.

Med denna hop af korintier och främlingar blandade sig envist blinda tiggare, unga gossar, utan hår och sminkade, tändsticksförsäljareoch lytta sjömän, som buro hängande kring halsen en tafla af sitt skeppsbrott. Från basilikans tak slogo dufvorna flockvis ned på de stora tomma sträckorna, som badade i sol, och hackade upp korn i de varma plattornas sprickor.

En tolfårig flicka, brunhyllt och sammetslen som en viol från Zanthe, satte ned på marken sin lille bror, som ännu ej kunde gå, ställde bredvid honom en kantstött skål full med soppa jämte en träsked och sade till honom:

— Ät, Comatas, ät och var tyst, annars kommer röda hästen och tar dig.

Sedan sprang hon med en kopparslant i handen till fiskhandlaren, hvilkens fårade ansikte och nakna, saffransgula bröst stucko fram bakom de med hafsväxter beklädda korgarna.

Under tiden kom en dufva, som flaxade öfver den lille Comatas, att trassla in sina klor i barnets hår. Gråtande och ropande på systern, att hon skulle komma och hjälpa honom, skrek han med af snyftningar kväfd röst:

— Ioessa! Ioessa!

Men Ioessa hörde honom ej. I gubbens korgar, bland fiskar och musslor, letade hon efter någonting, hvarmed hon kunde mildrasitt bröds torrhet. Hon tog hvarken någon ”påfågelläpp” eller någon taggfenig smarid, hvilkens kött är utsökt, men som kostar mycket pengar. Hon tog med sig i fånget på sin uppskörtade klänning tre näfvar sjöborrar och haftornar.

Men den lille Comatas, som satt med vidöppen mun och sväljde sina tårar, upphörde ej att ropa:

— Ioessa ! Ioessa!

Venus’ fågel förde icke, enligt Jupiters-örnens föredöme, den lille Comatas med sig upp i den strålande himmeln. Han lämnade honom kvar på jorden och tog med sig i flykten mellan sina ljusröda klor tre guldtrådar ur ett tillrufsadt hufvudhår.

Den lille, med kinderna glänsande af tårar och nedsmorda af damm, grep med sina små händer hårdt om träskeden och snyftade bredvid sin kullstjälpta skål.

Annaeus Mela hade, åtföljd af sina tre vänner, vandrat uppför basilikans trappsteg. Likgiltig för bullret och den stimmande folkmassan förklarade han för Cassius, hur världsalltet i en framtid skulle omdanas:— På den af gudarne fastställda dagen skola de nuvarande tingen, hvilkas ordning och system tilldraga sig våra blickar, förstöras. Stjärnor skola törna samman med stjärnor; alla de stoff, som tillsammans bilda jorden, luften och vattnen, skola förtäras af en enda eldslåga. Och människosjälarna, omärkliga spillror i den allmänna förödelsen, skola återvända till sina ursprungliga element. En alldeles ny värld...

När Annaeus Mela uttalade dessa ord, kom han med foten att stöta till en sofvande, som låg utsträckt i skuggan. Det var en gammal gubbe, som konstmässigt dragit ihop sin kappas hål öfver sin dammiga kropp. Hans tiggarpåse, sandaler och staf lågo bredvid honom.

Prokonsulns broder, som alltid var mild och välvillig mot människor äfven i den anspråkslösaste ställning, skulle ha bedt om ursäkt, men den liggande mannen gaf honom ej tid därtill.

— Se bättre efter, hvar du sätter foten, ditt fä, ropade han, och gif en allmosa åt filosofen Posokares!— Jag ser en tiggarpåse och en staf, sade romaren småleende. Någon filosof ser jag ännu inte.

Just som han ämnade tillkasta Posokares ett mynt, hejdade Apollodorus hans hand.

— Låt bli, Annaeus! Det där är ingen filosof, det är inte ens en människa.

— Jag är en sådan, svarade Mela, om jag ger honom penningar, och han är en människa, om han tar emot dessa penningar. Ty människan är den enda af alla lefvande varelser, som gör dessa bägge ting. Och ser du inte, att för en denar förvissar jag mig om, att jag är mera värd än han ? Din mästare lär, att den som ger är förmer än den som tar emot.

Posokares tog myntet. Därefter utspydde han öfver Annaeus Mela och dennes ledsagare de gröfsta skymford, i det han kallade dem högfärdiga och liderliga och bad dem draga till de prostituerade och gycklarne, som gingo förbi rundt omkring dem, vaggande med höfterna. Därefter blottade han sin ludna kropp ända upp till nafveln, drog mantelns trasor öfver ansiktet och sträckte åter ut sig så lång han var på stenläggningen.— Ären I ej nyfikna, frågade Lollius sina ledsagare, att få höra judarne framlägga inför domarsätet orsaken till osämjan?

De svarade honom, att de hade alls ingen åtrå därefter utan föredrogo att vandra i pelargången och vänta på prokonsuln, som helt visst snart skulle träda ut.

— Då gör jag som ni, mina vänner, svarade Lollius. Vi gå inte miste om någonting intressant.

— Dessutom, tilläde han, äro icke alla de judar inne i basilikan, hvilka kommit från Kenkreae för att åtfölja de rättssökande. Där hafven I en, mina vänner, igenkännlig på sin krokiga näsa och sitt klufna skägg. Han går på som själfva Pytia.

Och Lollius visade med fingret och med blicken på en mager, fattigt klädd främling, som stod och skrek inne i pelargången, omgif-ven af en gäckande folkhop.

— I korintiska män, I förliten eder med orätt på er visdom, som endast är dårskap. I följen blindt edra filosofers föreskrifter, som lära er döden och icke lifvet. I hållen icke den naturliga lagen, och för att straffa er harGud utlämnat er åt laster, som äro emot naturen...

En sjöman, som närmade sig de nyfiknas krets, kände igen mannen, ty han mumlade med en axelryckning:

— Det är Stefanas, juden från Kenkreae, som berättar ytterligare någon underbar nyhet från sin vistelse ofvan molnen, dit han en gång uppstigit, om man får tro honom på hans ord.

Och Stefanas lärde folket:

— Den kristne är befriad från lagen och från den sinnliga lustan. Han är fritagen från fördömelsen genom Guds barmhärtighet, hvil-ken utsändt sin ende son att varda syndigt kött till att förgöra synden. Men I skolen icke bli förlossade, förrän I hafven afsagt er köttet och lefven enligt anden.

Judarne hålla lagen och de tro sig varda frälsta genom sina gärningar. Men det är tron, som frälsar, icke gärningarna. Hvad båtar det dem att vara omskurna till kroppen, om deras hjärta icke är omskuret ?

I korintiska män, hafven tron, och I skolen införlifvas med Abrahams släkt.

Hopen började skratta och göra sig lustigöfver detta dunkla tal. Men juden profeterade med ihålig stämma. Han bebådade stor vrede och den härjande eld, som skulle förtära världen.

— Och dessa ting skola ske, medan jag lefver, ropade han, jag skall se dem med egna ögon. Tiden är inne att vakna upp ur sömnen. Natten är förliden, dagen bryter in. De heliga skola upplyftas till himmeln, och de, som icke hafva trott på den korsfäste Jesus, skola förgås.

Därefter utlofvade han kroppens uppståndelse och anropade Anastasis midt under den muntra folkhopens speord.

En man med kraftiga lungor, bagaren Milo, medlem af Korints senat, som några ögonblick otåligt hört på juden, steg nu fram till honom, fattade honom i armen och skakade honom omildt, i det han sade till honom:

— Håll upp, eländige, håll upp med att framsäga dessa tomma ord! Allt detta är endast barnsagor och enfaldigt prat, ägnadt att förvilla kvinnornas förnuft. Huru kan du, litande på dina drömmar, duka upp så många dumheter, i det du lämnar åsido allt som är vackert och finner behag endast i det onda, utan

An a to le Fr an c e, Pä den hvita stenen.att ens draga fördel af ditt hat? Afstå från dina underliga drömsyner, dina vrånga uppsåt, dina dystra profetior, på det icke en gud skickar dig till korparna för att straffa dig för dina förbannelser öfver denna stad och öfver kejsardömet.

Medborgarne klappade bifall åt dessa Milos ord.

— Sant säger han, ropade de. Dessa sy-rer ha endast ett uppsåt: de vilja försvaga vårt fädernesland. De äro Cesars fiender.

Flere togo kurbitser och johannisbröd från frukthandlarnes bord, andra samlade ostronskal och kastade dem på aposteln, som fortfor att profetera.

Utkastad från pelargången gick han öfver Forum, nedsölad af orenlighet, blodig och half-naken och ropande under skränen, skym forden och slagen:

— Min mästare har sagt, att vi äro världens afskräde.

Och han jublade af fröjd.

Barnen förföljde honom på vägen till Kenkreae, ropande:

— Anastasis! Anastasis!Posokares sof icke. Knappt hade pro-konsulns vänner aflägsnat sig, förrän han reste sig på armbågen. Sittande på en af sats några steg från honom, söndermalde den bruna Ioessa med sina hundvalptänder en hafssnäckas skal. Cynikern ropade på henne och lät silfvermyn-tet glänsa, som han nyss erhållit. Sedan han därefter makat sina trasor till rätta, reste han sig, satte på sig sandalerna, tog upp sin staf och sin tiggarpåse och vandrade utför trappstegen. Ioessa kom fram till honom, tog ur hans händer den trasiga tiggarpåsen, som hon allvarligt lyfte upp på sin axel, liksom för att erbjuda den till skänk åt den höga Cypris, och följde gubben.

Apollodorus såg dem taga in på vägen till Kenkreae för att begifva sig till slafvarnes kyrkogård och afrättsplatsen, på långt håll igenkännlig genom de svärmar af korpar, som kretsade of vanför korsen. Filosofen och den unga flickan kände där till ett snår af mjölon-buskar, som alltid låg öde och lämpade sig för Eros’ lekar.

Vid denna syn drog Apollodorus Mela vid en flik af hans toga och sade:— Se! Icke väl har den hunden fått din allmosa, förrän han tar med sig ett barn för att para sig med henne.

— Jag har således, svarade Melo, gifvit pengar åt en sorts människa, för hvilken pengar voro mycket lämpliga.

Den lille Comatas, som satt på den varma marmorplattan och sög på sina tummar, skrattade, då han såg en

kiselsten gnistra i solskenet.

— För öfrigt, fortfor Mela, bör du inse, o Apollodorus, att det sätt, hvarpå Posokares idkar kärleken, ej är det minst filosofiska af alla. Denne hund är helt visst klokare än våra utsväfvande ynglingar från Palatinska kullen, hvilka älska bland parfymer, under skratt och tårar, under anfall af mattighet och raseri.

Vid det han talade, höjdes inne i pre-toriet ett hest skri, som bedöfvade grekens och de tre romarnes öron.

— Vid Pollux! ropade Lollius, de rätts-sökande, som dömas af vår Gallio, skrika som sjåare, och mig tyckes, att med deras grymtningar tränger ända till oss, tvärs igenom dörrarna, en lukt af svett och lök.— Ingenting är sannare, sade Apollodorus. Men om Posokares vore en filosof och icke en hund, skulle han, långt ifrån att offra åt korsvägarnas Venus, undfly kvinnornas hela släkte och fästa sig uteslutande vid en ung gosse, hvars yttre skönhet han icke skulle betrakta annat än som uttrycket af en inre, ännu ädlare och dyrbarare skönhet.

— Kärleken, återtog Mela, är en föraktlig lidelse. Den förvirrar rådslagen, omintetgör de ädelmodiga uppsåten och drager de upphöjdaste tankar ned mot de lumpnaste omsorger. Den kan ej taga sitt hemvist i ett förnuftigt sinne. Såsom poeten Euripides lär oss...

Mela talade icke till slut. Företrädd af liktorer, som skilde hopen åt, kom prokonsuln ut ur basilikan och gick fram till sina vänner.

— Jag har icke länge varit skild från er, sade han. Den sak, som jag blef tillkallad att afdöma, var så obetydlig som möjligt och mycket löjlig. När jag trädde in i pretoriet, fann jag det inkräktadt af en brokig hop af dessa judar, som åt sjömännen i Kenkreass hamn i smutsiga butiker sälja mattor, tyger och små guld- och silfversmycken. De uppfyllde luf-ten med gällt gnällande och en frän lukt af bock. Jag hade svårt att fatta meningen af deras ord, och jag måste anstränga mig för att förstå, att en af dessa judar vid namn Sostenes, som sade sig vara synagogans föreståndare, anklagade en annan jude för gudlöshet. Denne senare, som är mycket ful, hjulbent och surögd, heter Saulus eller Paulus, utöfvar sedan någon tid sitt mattsömmaryrke i Korint och har slagit sig tillsammans med från Rom förjagade judar för att tillverka tältduk och dessa ciliciska klädesplagg af gethår.

De talade båda på en gång, på mycket dålig grekiska. Jag fattade emellertid, att denne Sostenes beskyllde denne Paulus för att ha kommit in i det hus, där Korints judar pläga församla sig hvarje lördag, och att han där tagit till orda för att förleda sina trosför-vanter och förmå dem att tjäna sin gud på ett sätt, stridande mot deras lag. Mera ville jag icke höra. Och sedan jag icke utan möda fått dem att tiga, sade jag dem att, om de kommit för att beklaga sig för mig öfver någon orättvisa eller något våld, som de lidit, skulle jag tåligt ha åhört dem med all nödig uppmärk-samhet. Men nu, när det endast var fråga om en ordstrid och en meningsskiljaktighet angående deras lags ordalydelse, hade jag ej med den saken att skaffa och kunde ej afdöma ett mål af denna art. Därefter afskedade jag dem med dessa ord: ”Gören upp edra mellanhaf-vanden bäst I kunnen!”

i— Och hvad svarade de? frågade Cassius. Underkastade de sig godvilligt, Gallio, ett så vist utslag?

— Det ligger icke för de dummas natur att uppfatta vishet, svarade prokonsuln. Dessa människor mottogo mitt utslag med ett vresigt knorrande, om hvilket, som I väl kunnen tänka er, jag ej bekymrade mig. Jag lät dem hållas, där de skreko och fäktade nedanför domarsätet. Efter hvad jag tyckte mig se, var det käranden, som blefr värst åtgången. Om mina liktorer ej blanda sig i saken, kommer han att stanna på platsen. Dessa judar från hamnen äro mycket ovetande, och liksom de flesta okunniga, som ej ha förmågan att genom förnuftsskäl försvara sanningen af hvad de tro, kunna de disputera endast med sparkar och knytnäfs-slag.Vännerna till denne lille vanskapte och surögde jude, som kallar sig Paulus, tyckas sär-skildt skickliga i detta slags meningsutbyte. I gode gudar, hur de hngo öfvertaget öfver synagogans föreståndare genom att öfverfalla honom med en hagelskur af slag och mala sönder honom under sina hälar! För öfrigt tviflar jag inte på, att om Sostenes’ vänner varit de starkare, skulle de ha behandlat Paulus alldeles så som Pauli vänner behandlade Sostenes.

Mela lyckönskade prokonsuln.

— Du gjorde rätt, o min broder, att köra bort dessa eländiga rättssökande oförsonade.

i— Kunde jag väl handla annorlunda? genmälde Gallio. Hur skulle jag ha dömt mellan denne Sostenes och denne Paulus, som äro lika dumma och virriga bägge två?... Om jag behandlar dem med förakt, så tron icke, mina vänner, att det är därför, att de äro svaga och fattiga, därför att Sostenes luktar saltad fisk och Paulus slitit ut sina fingrar och sitt förstånd på att väfva mattor och tältduk. Nej! Filemon och Baucis voro fattiga, men ändock värdiga de största hedersbetygelser. Gudarne vägrade ingalunda att slå sig ned vid derastorftiga bord. Visheten höjer slafven öfver hans herre. Hvad säger jag — en dygdig slaf är öfverlägsen gudarne. Om han är deras jämlike i vishet, så öfverträffar han dem genom ansträngningens skönhet. Dessa judar äro föraktliga endast därför att de äro ohyfsade och därför att ingen bild af gudomligheten lyser hos dem.

Vid dessa ord smålog Marcus Lollius.

— I självfva verket, sade han, besöka väl gudarne knappast syrerna, som bo vid hamnarna bland frukthandlare och prostituerade.

— Självfva barbarerna, återtog prokonsuln, äga någon kunskap om gudarne. Utan att tala om egyptierna, som i forna tider voro människor, fulla af fromhet, finnes det i hela det rika Asien icke ett folk, som ej förstått att tillbedja vare sig Jupiter, Diana, Vulcanus, Juno eller Eneas-ättlingarnes moder. De gifva dessa gudomligheter sällsamma namn och sammanblandad skapnad, och de bjuda dem stundom människooffer, men de erkänna deras makt. Ensamt judarne äro okunniga om gudarnes försyn. Jag vet icke om denne Paulus, som af syrerna äfven benämnes Saulus, är lika vidskep-lig som de andra och lika hårdnackad i sina villfarelser; jag vet icke, hvilken dunkel föreställning han gör sig om de odödlige gudarne, och, sanningen att säga, jag trår alls icke efter att få veta det. Hvad kan man inhämta af dem, som ingenting veta? Det är, lämpligen uttryckt, att skaffa sig kunskaper hos okunnigheten. Efter en del förvirradt tal, som han förde inför mig såsom svar åt sin anklagare, trodde jag mig förstå, att han skiljer sig från sitt folks präster, att han förnekar judarnes religion och tillber Orfevs under något främmande namn, som jag ej lade på minnet. Skälet till denna min förmodan är, att han talar med vördnad om en gud eller snarare en half-gud, som skulle ha nedstigit i dödsriket och åter stigit upp dagen därpå, efter att ha irrat omkring bland de dödas bleka skuggor. Måhända har han ägnat sin dyrkan åt den underjordiske Mercurius. Men jag vore mera benägen att tro, att han tillber Adonis, ty jag tyckte mig höra, att han i likhet med kvinnorna i Byblus klagade öfver en guds lidanden och död.

Dessa ungdomliga gudar, som dö och återstå upp, öfverflöda på Asiens jord. De syriska kurtisanerna ha medfört flere sådana till Rom, och dessa himmelska ynglingar behaga mer än som egentligen passar sig för ärbara kvinnor. Våra matronor rodna icke öfver att i hemlighet fira deras mysterier. Min Julia, som är så klok och tillbakadragen, har flere gånger frågat mig, hvad man bör tro därom. ”Hvad är det för en gud”, svarade jag henne harmset, ”hvad är det för en gud, som finner behag i en gift kvinnas lönnliga hyllning? En kvinna bör ej ha andra vänner än sin makes. Och äro icke gu-darne våra förnämsta vänner?”

— Denne man från Tarsus, frågade filosofen Apollodorus, tillber han ej snarare Tyfon, som egyptierna kalla Setus? Det påstås, att en gud med åsnehufvud står i gunst hos en viss judisk sekt. Denne gud kan ej vara någon annan än Tyfon, och det skulle icke förvåna mig, om Kenkreaes mattväfvare under-hölle en hemlig förbindelse med den Odödlige, som, efter hvad vår ljufve Marcus berättat, öf-vergöt kakförsäljerskan med en himmelsk urin.

— Jag vet inte, sade Gallio. Det påstås i självfva verket att flere syrer komma tillsam-mans för att i hemlighet tillbedja en gud med åsnehufvud. Och det kan ju hända, att Paulus hör till dem. Men hvad angår oss denne judes Adonis, Mercurius, Orfevs eller Tyfon? Han kommer aldrig att härska öfver annat än dessa spåkäringar, dessa ockrare och dessa snuskiga handelsmän, som i sjöhamnarna utplundra matroserna. På sin höjd skulle han kunna förvärfva sig några tjog slafvar i de stora städernas förstäder.

— Åh! Åh! ropade Marcus Lollius, i det han brast ut i skratt, jag tycker mig se denne ryslige Paulus hålla på att stifta en religion för slafvar! Vid Kastor — det skulle vara en förtjusande nyhet! Om till äfventyrs slafvarnes gud — det Jupiter förbjude! — änträde upp i Olympen och körde bort kejsardömets gudar, hvad skulle han sedan självf

taga sig till ? Hur skulle han utöfva sin makt öfver en förvånad värld ? Jag skulle sannerligen vara nyfiken att se honom i färd därmed. Utan tvifvel skulle han förlänga saturnalierna hela året om. Han skulle öppna en ärorik bana för gladiatorerna, installera Suburagatans prostituerade iVestas tempel och kanske göra någon eländig liten köping i Syrien till världens hufvudstad.

Lollius skulle ha fortsatt ännu längre med detta skämt, om han ej hejdats af Gallio.

— Marcus, hoppas ej på att få skåda dessa nya, underbara ting, sade han. Fastän människorna äro i stånd till stora dårskaper, är det ändå ej en liten judisk mattväfvare, som skall kunna förföra dem med sin dåliga grekiska och sina historier om en syrisk Orfevs. Slafvarnes gud skulle endast kunna underblåsa uppror och slafkrig, som hastigt skulle kväfvas i blod, och själf skulle han snart omkomma tillika med sina anhängare på en amfiteater, under vilddjurens tänder, medan romerska folket klappar bifall.

Lämnom Paulus och Sostenes. Deras tanke skulle icke vara oss till någon hjälp vid de undersökningar, som vi fullföljde, innan de så olägligt afbröto oss. Vi bemödade oss att lära känna den framtid, som gudarne förbehålla oss, icke eder, mina kära vänner, eller mig sär-skildt — ty vi äro beredda att lida hvad det så skall vara — utan fäderneslandet och människosläktet, till hvilka vi äro uppfyllda af kärlek.Det är inte denne judiske mattväfvare med inflammerade ögonlock, som — hvad än Marcus tänker därom — skulle kunna nämna namnet på den gud, som skall störta Jupiter från tronen.

Gallio afbröt sitt tal för att afskeda lik-torerna, som stodo orörliga framför honom med spöknippena på axeln.

-— Vi behöfva ej dessa spön och dessa bilor, sade han småleende. Ordet är vårt enda vapen. Måtte en dag världsalltet ej känna några andra! Om I icke ären trötta, mina vänner, så låtom oss gå till källan Peirene. Halfvägs skola vi finna ett åldrigt fikonträd, under hvil-ket det påstås, att den svikna Medea rufvade på sin grymma hämnd. Korintierna vörda detta träd till minne af den svartsjuka drottningen och upphänga votivtaflor på det, ty Medea har gjort dem endast godt. Det har nedsänkt i jorden grenar, som där slagit rot, och krönes ännu af ett lummigt bladverk. Sittande i dess skugga skola vi under samspråk invänta timmen för badet.Barnen, som tröttnat på att förfölja Stefanas, lekte med små brickor vid landsvägskanten. Aposteln vandrade framåt med långa steg, då han nära afrättsplatsen mötte en flock judar, som kom från Kenkreae för att få veta prokonsulns utslag rörande synagogan. Det var vänner till Sostenes. De voro mycket uppretade mot juden från Tarsus och hans anhängare, som ville förändra lagen. När de fingo syn på denne man, som med ärmen torkade sina af blod förblindade ögon, trodde de sig igenkänna honom, och en af dem frågade honom, i det han ryckte honom i skägget, om han ej var Stefanas, Pauli ledsagare.

Han svarade med stolthet:

— Här sen I mannen!

Men han låg redan på marken och trampades under fotterna. Judarne samlade upp stenar och ropade:

— Det är en hädare! Stenom honom!

Två af de mest fanatiska ryckte upp milstenen, som nedsatts af romarne, och ansträngde sig för att kasta den. Stenarna föllo med ett doft buller på apostelns utmärglade benknotor, och han tjöt:— O sårens ljuflighet! O dödskvalens fröjd! O tortyrens svalka! Jag ser Jesus!

Några steg längre bort, under en mjölon-buske och vid sorlet af en källa, tryckte gubben Posokares i sina armar Ioessas glänsande höfter. Störd af bullret brummade han med kväfd stämma inne i den unga flickans hår:

— Bort med er, eländiga kreatur, och stören icke en filosofs lekar.

Några ögonblick senare lyfte en centurion, som kom den öde vägen fram, upp Stefanas, gaf honom en klunk vin att dricka och linne att förbinda sina sår.

Gallio, som tillsammans med sina vänner satt under Medeas träd, sade under tiden:

— Om I viljen känna den, som skall efterträda människornas och gudarnes härskare, så begründen poetens ord:

Jupiters maka skall föda en son mäktigare än sin

fader.

Denna vers syftar icke på den majestätiska Juno utan på den ryktbaraste af de dödliga kvinnor, med hvilka olympiern, som så ofta bytte om gestalt och föremålet för sin kärlek, förenade sig. Det tyckes mig säkert, att herra-väldet öfver världen bör öfvergå till Herkules. Denna öfvertygelse har redan länge varit rotfast i mitt sinne af skäl, hämtade ej allenast från poeterna, utan äfven från filosoferna och de lärde. Jag har så att säga i förväg hälsat Alkmenes tillkommelse i upplösningen af min tragedi: "Herkules på Oeta", som slutar med dessa verser:

O du, vidundrens store besegrare och fredsstiftaren i världen, var oss huld! Betrakta jorden, och om något vidunder af ny gestalt förfärar människorna, så förgör det med en ljungeld! Ty du skall bättre än din fader förstå att slunga blixten.

Jag spår gynnsamt om Herkules' förestående herravälde. Han visade under sitt jorde-lif en tålig själ, som sträfvar mot höga tankar. Han slog vidundren till marken. När blixten väpnar hans arm, skall han icke låta en ny Cajus strafflöst styra kejsarriket. Dygden, den uråldriga enkelheten, modet, oskulden och friden skola härska tillsammans med honom. Det är mitt orakel!

Och efter att ha rest sig afskedade Gallio sina vänner med dessa ord:

— Lefven väl, och älsken mig!

Anat o le Fr ance, PH den hvita stenen.När Nicole Langelier hade slutat sin uppläsning, fyllde de af Giacomo Boni bebådade fåglarna det öde Forum med sina vänskapliga skrin.

Himmeln bredde aftonens askgrå slöja öf-ver de romerska ruinerna; den Heliga gatans unga lagerträd sträckte upp sina svarta grenar i den lätta luften liksom antika bronser, och Pa-latinska kullens sidor klädde sig i azurfärg.

— Langelier, den här historien har ni inte hittat på, sade herr Goubin, som ej lät narra sig så lätt. Den process, som Sostenes ämnade väcka mot den helige Paulus inför Gal-lios, prokonsulns i Akaja, domstol, finnes omtalad i Apostlagärningarna.

Nicole Langelier medgaf beredvilligt detta.

— Den finns, sade han, i XVIII :e kapitlet och upptager verserna 12—17, hvilka jag kan läsa upp för er, eftersom jag kopierat dem på ett blad af mitt manuskript.

Och han läste:

»12. Men då Gallio var ståthållare öfver Akaja, reste judarne sig upp endräkteligenemot Paulus och hade honom fram för domstolen,

13. sägande: Denne mannen gifver män-

niskorna in att dyrka Gud emot lagen.

14. Och som Paulus nu skulle upplåta sin

mun, sade Gallio till judarne: Vore någon

orätt skedd, eller någon stor ogärning, vore väl tillbörligt, att jag hörde eder, I judar;

15. men är något spörsmål om ord och namn och eder lag, där mågen I själfva se er om, ty däröfver vill jag ingen domare vara.

16. Och han dref dem ifrån domstolen.

17. Då togo alla grekerna fatt på Sostenes, öfversten för synagogan, och slogo honom framför domstolen; och Gallio skötte intet därom.»

— Jag har icke uppdiktat någonting, tilla-de Langelier. Om Annaeus Mela och hans broder Gallio vet man föga.

Men säkert är, att de räknades till sin tids intelligentaste män. När Akaja, senatorsprovins under Augustus och kejserlig provins under Tiberius, återlämnades till senaten af Claudius, skickades Gallio dit som prokonsul. För denna syssla hade han troligen att tacka sin broder Senecas inflytande;måhända valdes han också för sin kännedom om den grekiska litteraturen och såsom varande en angenäm man för dessa ateniensiska lärare, hvilkas snille romarne beundrade. Han var mycket lärd. Han hade skrifvit en bok om de naturvetenskapliga frågorna och författat, tror man, tragedier. Dessa arbeten ha alla gått förlorade, såvida det icke finnes någonting utaf honom i den samling af tragiska deklamationer, som man utan tillräckliga skäl tillskrifver hans broder filosofen. Jag har antagit, att han var stoiker och i många stycken tänkte som denne ryktbare broder. Det är ytterst troligt. Men allt under det jag tillagt honom dygdiga och något krystade yttranden, har jag väl aktat mig för att tilldela honom någon stadgad doktrin. Romarne från den tiden blandade Epikuri idéer med Zenos. När jag tillskref Gallio denna eklekticism, löpte jag icke stor fara att misstaga mig. Jag har framställt honom som en älskvärd man. Det är säkert, att han var det. Seneca har yttrat om honom, att ingen älskade honom medelmåttigt. Hans mildhet omfattade alla. Han sökte gärna utmärkelser.Hans bror Annaeus Mela undvek dem tvärtom.

Vi ha med af seende härpå utlåtanden af filosofen Seneca och af Tacitus. När de tre bröderna Senecas moder, Helvia, förlorade sin make, författade den ryktbaraste af hennes söner en liten filosofisk afhandling åt henne. På ett ställe i detta arbete uppmanar han henne att betänka, att hon ännu äger kvar för att fästa henne vid lifvet barn sådana som Gallio och Mela, olika till sinnesarten, men i lika mån värda hennes ömhet.

”Kasta dina ögon på mina bröder”, så föllo sig ungefär hans ord. ”Kan du, så länge de lefva, anklaga ödet? Bägge två skola genom skiljaktigheten i sina dygder förjaga din ledsnad. Gallio har genom sina talanger uppstigit till äreställen. Dem har Mela i sin vishet föraktat. Njut af den enes anseende, den andres lugn, bägges kärlek. Jag har reda på mina bröders innersta känslor. Gallio söker värdigheter för att pryda dig därmed. Mela fram-lefver ett ljuft och fridfullt lif för att kunna ägna sig åt dig.”

Tacitus, som var barn under Neros rege-ring, hade alls icke känt bröderna Seneca. Han har endast samlat de rykten, som på hans tid voro i omlopp om dem. Han säger, att om Mel a drog sig undan ärebetygelser, så var det af en förfinad ärelystnad och för att som enkel romersk riddare nå upp till konsularer-nas inflytande. Efter att själf ha förvaltat de stora jordegendomar, som han ägde i Betiska provinsen, kom Mel a till Rom och lät utnämna sig till förvaltare af Neros ägodelar. Man drog däraf den slutsatsen, att han var skicklig affärsman, och man misstänkte honom till och med för att icke vara så oegennyttig, som han ville synas. Det är möjligt. Bröderna Seneca, som ville gälla för att förakta rikedomar, ägde självfva ofantliga sådana, och man har mycket svårt för att tro Neros lärare, när han midt upp uti lyxen af husgeråd och trädgårdar vill påstå, att han är sin kära fattigdom trogen.

Helvias tre söner voro dock inga alldagliga naturer.

Mela fick med sin hustru Atilla en son, poeten Lucanus. Det tyckes som om Lucani begåfning spred mycken glans öfver faderns namn. Vitterheten stod då högt i ära, och öf-ver allting annat satte man vältaligheten och poesien.

Seneca, Mela, Lucanus och Gallio dogo tillsammans med Pisos medbrottslingar. Seneca, filosofen, var redan gammal. Tacitus, som icke hade varit vittne till hans död, åskådliggör den för oss. Man vet genom honom, hurusom Neros lärare skar af sina ådror i badet och hurusom hans unga maka Paulina ville dö med honom en liknande död. På Neros befallning förband man handledernas ådror, som Paulina öppnat på sig. Hon blef vid lif, men behöll en dödlig blekhet. Tacitus berättar, att när den unge Lucanus underkastats tortyr, an-gaf han sin moder. Om denna nedrighet låge utom allt tvifvel, måste man ge skulden därför åt marternas ohygglighet. Men det finnes ett skäl att icke tro därpå. Äfven om lidandet af pressade Lucanus namnen på flere med-sammansvurna, nämnde han dock icke Atillas, ty Atilla blef icke på något sätt oroad i en tid, då hvarje angifvelse troddes blindt.

Efter Lucani död tillvaratog Mela med alltför stor brådska och noggrannhet kvarlåtenska-pen efter sin son. En vän till den unge poeten,som utan tvifvel hade ett godt öga till arfvet, uppträdde som Melas anklagare. Man

antog, att fadern skulle vara invigd i sammansvärjningen, och man anskaffade ett förfalskadt bref från Lucanus. Sedan Nero läst det, befallde han, att det skulle lämnas till Mela. Enligt det föredöme, som gifvits af hans broder och så många andra Neros offer, öppnade Mela sina ådror, sedan han testamenterat en stor summa penningar åt Cesars frigifna slafvar för att kunna rädda återstoden åt den olyckliga Atilla. Gallio öfverlefde icke sina bägge bröder; han gaf sig själf döden.

På detta sätt dogo dessa angenäma och bildade män en tragisk död. Två af dem, Gallio och Mela, har jag låtit tala i Korint. Mela vistades mycket på resor. Hans son Lucanus besökte, medan han ännu var barn, Aten vid den tidpunkt, då Gallio var prokonsul i Akaja. Jag har alltså med en viss sannolikhet kunnat antaga, att Mela då befann sig i Korint tillsammans med sin broder. Jag har föreställt mig, att två unga romare af lysande börd och en filosof från areopagen befunno sig i prokon-sulns sällskap. Härvidlag har jag icke tagitmig någon särdeles stor frihet, ty intendenterna, prokuratorerna, propretorerna och pro-konsulerna, som kejsaren och senaten skickade att styra provinserna, hade alltid med sig sönerna ur förnäma familjer, som kommo för att under deras handledning sätta sig in i förhållandena, samt män af ett hårklyfvande förstånd såsom min Apollodorus, oftast frigifna slafvar, hvilka tjänade dem till sekreterare.

Jag har slutligen kommit till den öfverty-gelsen, att i samma stund som aposteln Paulus fördes inför den romerska rättvisan, samspråkade prokonsuln och hans vänner otvunget om de mest olikartade ämnen, konst, filosofi, religion, politik, och att de tvärsigenom sitt begär att forska i allt möjligt läto skymta en ständig oro med afseende på framtiden. Det finnes i själfva verket en viss möjlighet för att de den dagen lika väl som någon annan bemödat sig om att komma på det klara med Roms och världens framtida öden. Gallio och Mela räknades bland sin tidsålders högsta och mest frisinnade intelligenser. Det är en ganska vanlig benägenhet hos naturer af sådant värde att ur det närvarande och det förflutna söka utforskaframtidens förhållanden. Hos de lärdaste och kunnigaste män, som jag någonsin känt, Renan och Berthelot, har jag märkt en afgjord tendens att på måfå under samtalet framkasta rationella utopier och vetenskapliga profetior.

— Vi ha alltså här, sade Joséphin Leclerc, en af sin tids kunnigaste män, en man hemma i filosofiska spekulationer, van vid att hand-hafva affärer och af en natur så frisinnad och liberal som en romares kunde vara — Gallio, Senecas broder, sitt århundrades prydnad och ljus. Han oroar sig för framtiden, han söker fatta den rörelse, som rycker med sig världen, han forskar i kejsardömets och gudarnes framtida öden. En enastående slump gör, att han i detta ögonblick sammanträffar med Paulus; framtiden, som han söker, glider förbi honom, men det förstår han icke. Hvilket exempel på den förblindelse, som inför en oväntad uppenbarelse slår de mest upplysta sinnen och de skarpaste intelligenser!

— Jag ber er ge akt på, käre vän, svarade Nicole Langelier, att det icke var så särdeles lätt för Gallio att föra ett samtal med Paulus. Man inser inte hur de hade kunnat ut-byta idéer. Paulus hade svårt för att uttrycka sig, och det var nätt och jämt att han gjorde sig förstådd af dem, som lefde och tänkte ungefär som han. Han hade aldrig tilltalat en bildad människa. Han var ingalunda beredd att fullfölja sin egen tankegång och följa en interlokutörs. Han hade ingen aning om den grekiska vetenskapen. Gallio, som var van att samtala med lärdt folk, hade länge gjort bruk af sitt förstånd. Men han kände ej till rabbinernas sentenser. Hvad hade dessa bägge män haft att säga hvarandra?

Icke så att det var omöjligt för en jude att språka med en romare. Konungarne Hero-des hade ett sätt att uttrycka sig, som behagade Tiberius och Caligula. Flavius Josefus och drottning Berenice sade Titus, Jerusalems för-störare, många angenäma ting. Vi veta väl, att det alltid fanns judar som prydnader hos antisemiterna. Det var meschoumeter. Paulus var en nabi. Denne eldige och stolte syrer, föraktfull gentemot de ägodelar alla människor eftersträfva, begärlig efter fattigdom, som satte sin ära i att skymfas och förödmjukas och all sin glädje i att lida, förstod endast attyppa sina feberheta, dystra visioner, sitt hat till lifvet och skönheten, sina orimliga vredes-anfall, sin ursinniga människokärlek. Därut-öfver hade han ingenting att säga. Jag upptäckte i själfva verket blott ett enda ämne, i hvilket han hade kunnat stämma öfverens med Akajas prokonsul. Det är Nero.

Utan tvifvel hade aposteln Paulus vid denna tidpunkt knappast hört talas om Agrippinas unge son, men när han

fått veta, att Nero var utsedd till blifvande kejsare, skulle han genast ha blifvit neronian. Han blef det längre fram. Han var det ännu, sedan Nero hade förgiftat Britannicus. Icke som om han skulle ha varit i stånd att gilla ett brodermord, utan därför, att han hyste en oändlig vördnad för regeringen.

”Hvar och en vare öfverheten, som väldet hafver, underdånig”, skref han till sina församlingar. ”Ty de, som väldet hafva, äro icke dem till räddhåga, som väl göra, utan dem, som illa göra. Vill du icke frukta för öfverheten, så gör det godt är, så får du pris af honom.”

Gallio skulle kanske ha funnit dessagrundsatser något enkla, något platta; han skulle dock icke ha kunnat helt och hållet ogilla dem. Men om det finns ett ämne, som han ej skulle ha varit frestad att beröra under samtalet med en judisk mattväfvare, så har det varit folkens styrande och kejsarens myndighet. Ännu en gång, hvad skulle väl dessa bägge män ha haft att säga hvarandra?

När i våra dagar i Afrika en europeisk funktionär, om ni så vill hans brittiska majestäts generalguvernör öfver Sudan eller vår egen guvernör öfver Algeriet, möter en fakir eller en marabut, inskränker sig deras samtal nödvändigtvis till helt få ämnen. Aposteln Paulus var för en prokonsul hvad en marabut är för vår civilguvernör i Algeriet. Ett samtal mellan Gallio och Paulus skulle, så föreställer jag mig, endast ha haft alltför mycken likhet med samtalet mellan general Desaix och hans dervisch. Efter slaget vid pyramiderna förföljde general Desaix i spetsen för tolf hundra ryttare Murad-beys mamelucker i Öfre Egypten. När han befann sig i Girgeh, fick han veta, att en gammal dervisch, som för-värfvat stort rykte bland araberna för lärdomoch helighet, bodde nära denna stad. Desaix var filosofiskt och humant anlagd. Nyfiken att lära känna en af sina likar högt uppskattad man, lät han kalla dervischen till hufvudkvar-teret, mottog honom med alla hedersbetygelser och inledde förmedelst en tolk ett samtal med honom:

”Vördnadsvärde gubbe, fransmännen ha kommit för att bringa Egypten rättvisa och frihet.”

”Jag visste, att de skulle komma”, svarade dervischen.

”Hur kunde du veta det?”

”Genom en sol förmörkelse.”

”Hur kunde en sol förmörkelse underrätta dig om våra arméers rörelser?”

”Solförmörkelserna förorsakas af ängeln Gabriel, som ställer sig framför solen för att bebåda de troende de olyckor, hvaraf de hotas.”

”Vördnadsvärde gubbe, du har inte reda på verkliga orsaken till sol förmörkelser; jag skall visa den för dig.”

Han fattar genast en blyertspenna och en bit papper samt uppritar figurer:”Antag att A är solen, B månen, C jorden” och så vidare...

När han slutat sin bevisföring, sade han:

”Detta är teorien angående solförmörkelser.”

Som dervischen stod och mumlade någonting, frågade generalen tolken :

”Hvad är det han säger?”

”Herr general, han säger, att det är ängeln Gabriel, som förorsakar solförmörkelser, i det han ställer sig framför solen.”

”Är han då en fanatiker?” skrek generalen.

Och så sparkade han ut dervischen.

— Jag föreställer mig, att om något samtal hade uppstått mellan Paulus och Gal-lio, skulle det ha slutat ungefär som dialogen mellan dervischen och general Desaix.

— Erkännas måste dock, invände Joséphin Leclerc, att mellan aposteln Paulus och general Desaix’ dervisch fm

nes åtminstone den skillnaden, att dervischen ej har påtvingat Europa sin tro. Och ni får medge, att den hedervärde understatssekreteraren för hans brittiska majestäts kolonier helt säkert icke har påträf-fat den marabut, som skall skänka sitt namn åt den största kyrkan i London. Ni får medge, att vår civilguvernör i Algeriet aldrig har befunnit sig inför stiftaren af en religion, som större delen af fransmännen en dag skall tro och bekänna sig till. Dessa ämbetsmän ha ej sett framtiden resa sig framför dem i människogestalt. Men det har prokonsuln i Akaja gjort.

— Det var icke dess mindre omöjligt för Gallio, genmälde Langelier, att med aposteln Paulus föra ett ordentligt samtal i något stort moraliskt eller filosofiskt ämne. Jag vet väl, och ni är sannolikt icke okunnig därom, att framemot 5 :e seklet af den kristna tideräkningen trodde man, att Seneca varit bekant med Paulus i Rom och hade beundrat apostelns lära. Denna fabel kunde vinna spridning under den sorgliga omtöckning af människoförståndet, som följde så nära efter Ta-citi och Trajani tid. För att ge en större trovärdighet tillverkade några förfalskare, af hvilka det myllrade bland de kristna, en brefväxling, hvarom både Hieronymus och Augustinus tala med aktning. Om dessabref äro desamma, som kommit fram till oss under Pauli och Senecas namn, så måste de nämnda kyrkofäderna antingen inte ha läst dem eller ock haft mycket liten urskillning. De äro ett fuskverk af en kristen, som icke kände till någonting från Neros tid och var absolut ur stånd att efterhärma Senecas stil. Behöfver man väl säga, att medeltidens stora kyrkolärare fullt och fast trodde på historiernas sanning och på brefvens äkthet? Men renässansens humanister hade ingen svårighet att bevisa dessa påhitts osannolikhet och falskhet. Det är af ringa vikt, att Joseph de Maistre i förbigående upptagit detta gamla skräp tillika med mycket annat. Ingen fäster numera någon uppmärksamhet därvid, och hädanefter är det bara i de nätta romaner, hvilka författare, fulla af esprit och fyndighet, af-sett för den fina världen, som den första kyrkans apostlar ständigt och jämt konversera med det kejserliga Roms filosofer och eleganter och för den hänförde Petronius framlägga kristendomens friskaste skönheter. Den Gallios dialog, som ni nyss hört, är mindre tilltalande men mera sann.— Det vill jag inte bestrida, svarade José-phin Leclerc, och jag tror, att de, som föra denna dialog, tänka och tala som de verkligen borde tänka och tala och att de endast äga sin tids idéer. Just däri, tyckes det mig, ligger detta arbetes förtjänst, och det är också därför, som jag resonerar därom, som om jag stödde mig på en historisk text.

— Det kan ni tryggt, sade Langelier. Jag har ingenting satt dit, som jag ej kan styrka genom en hänvisning.

—- Mycket bra, återtog Joséphin Leclerc. Vi ha alltså nyss hört en grekisk filosof och flere vittra romare tillsammans forska i sitt fäderneslands, mänsklighetens och jordens framtida öden samt bemöda sig om att utgrunda namnet på Jupiters efterträdare. Medan de uppgå i detta ängsliga forskande, framträder den nye gudens apostel inför dem, men de förakta honom. Jag påstår, att härigenom visa de en förunderlig brist på klarsynthet och gå genom sitt eget förvållande miste om ett enastående tillfälle att skaffa sig upplysningar om det, som de voro så angelägna att lära känna.

— Er, min käre vän, svarade Nicole Lan-gelier, tyckes det självklart, att Gallio, om han blott förstått att bära sig riktigt åt, skulle kunnat aflocka Paulus framtidens hemlighet. Det är måhända i självfva verket den tanke, som allra först gör sig gällande, och många ha också hållit fast vid den. Sedan Renan efter Apostlagärningarna anfört detta egendomliga möte mellan Gallio och Paulus, är han icke obenägen för att se kännetecknet på en grund och lättvindig uppfattning i det förakt, som prokonsuln kände för juden från Tar-sus, hvilken framträdde inför hans domstol. Han tar sig däraf anledning att klaga öfver domarens skrala filosofi. ”Hvad spirituellt folk emellanåt har litet förutseende!” utbrister han. ”Längre fram har det kommit i dagen, att trätan mellan dessa bägge tarfliga sekterister var seklets stora händelse!”

Renan tyckes tro, att Akajas prokonsul endast behöfde åhöra denne mattväfvare för att genast få reda på den andliga omhvälfning, som förbereddes i världen, och genomskåda det kommande släktets hemlighet. Detta är också utan tvifvel hvad alla människor tänka i första ögonblicket. Men innan vi fälla nå-got afgörande, låtom oss skärskåda litet noggrannare; låtom oss taga reda på hvad den ene och den andre hoppades, och låtom oss efterse, hvilkendera af de bägge som, när allt kom omkring, var den bäste profeten.

Först och främst trodde Gallio, att den unge Nero skulle bli en filosofisk kejsare, skulle styra enligt stoikernas grundsatser och bli en fröjd för människosläktet. Han tog fel, och skälen till att han misstog sig äro endast alltför tydliga. Hans broder Seneca var lärare åt Agrippinas son; hans brorson, den lille Luca-nus, umgicks som god vän med den unge fursten. Hans familjs och hans eget intresse knöto prokonsuln vid Neros öden. Han trodde, att Nero skulle bli en utmärkt kejsare, därför att han själf önskade det. Misstaget kom snarare af en karaktärens svaghet än af bristande förstånd. För öfrigt var Nero då en mild och god yngling, och de första åren af hans regering jäfvade ej filosofernas förhoppningar. För det andra trodde Gallio, att världsfred skulle inträda, sedan parterna tuktats. Han misstog sig, därför att han ej kände till jordens rätta dimensioner. Flan begick detlilla felet att tro, att orbis romanus sträckte sig öfver hela jordklotet, att den bebodda världen slutade vid de brännheta eller islupna stränder, de floder, de berg, de sandöknar, de ödemarker, som uppnåtts af de romerska örnarna, och att germanerna och parterna bebodde jordens yttersta gränser. Man vet, att denna för alla romare gemensamma villfarelse kostade kejsardömet både tårar och blod.

För det tredje trodde Gallio, förlitande sig på oraklen, att Rom skulle bestå evigt. Han misstog sig, om man tager hans profetia i trång och bokstafiig mening. Men han misstog sig icke, om man besinnar, att Rom, Cesars och Trajani Rom, skänkt oss sina sedvänjor och sina lagar och att den moderna kulturen leder sitt ursprung från den romerska kulturen. Det är från den vördnadsbjudande plats, där vi befinna oss, från höjden af Forums tribun och inne i curian, som världens öde afgjordes och den form affattades, inom hvilken folken ännu i dag hållas. Vår vetenskap är grundad på den grekiska vetenskapen, som Rom har öfverlåtit åt oss. Den antika tankens återuppvaknande i XV :e seklet i Italien, i XVI :e seklet i Frank-rike och Tyskland, lät Europa pånyttfödas till vetenskap och förnuft. Akajas prokonsul bedrog sig icke. Rom är icke dödt, ty det lef-ver i oss.

Låtom oss i fjärde rummet betrakta Gal-lios filosofiska idéer. Utan tvifvel var han icke särdeles hemma i fysiken, och han tolkade ej alltid naturföreteelserna med tillräcklig noggrannhet. Han gjorde metafysik som en romare, det vill säga utan finess. I grund och botten värderade han filosofien endast för dess nyttas skull och fäste sig i synnerhet vid de etiska frågorna.

När jag återgifvit hans yttranden, har jag hvarken framställt honom i dålig dager eller smickrat honom. Jag har gjort honom allvarsam och af medelmåttig begåfning, en ganska god lärjunge af Cicero. Ni ha hört, att han medelst den torftigaste bevisföring förlikte stoikernas lära med landets religion. Man märker, att när han spekulerar öfver gudarnes natur, är han samtidigt angelägen om att förbi i fva god medborgare och rättsinnig ämbetsman. Men han tänker dock, han resonerar. Den föreställning han gör sig om de krafter,som regera världen, är i sin princip rationell och vetenskaplig och häruti öfverensstämman-de med den, som vi själfva bilda oss om dem.

Han resonerar mindre skickligt än hans vän, greken Apollodorus. Han resonerar ej sämre än professorerna vid våra universitet, som undervisa i fri filosofi och kristen spiritualism. I frisinne, i intelligensens fasthet tyckes han vara vår samtida. Hans tanke vänder sig fullt naturligt i den riktning, som människoförståndet följer i våra dagar. Låtom oss alltså icke säga, att han gjorde sig en felaktig föreställning om mänsklighetens intellektuella framtid.

Hvad nu Paulus angår, så bebådade han framtiden, därpå tviflar ingen. Han hoppades dock få se med egna ögon denna världen taga en ända och allt hvad som finnes till förtäras af lågorna. Denna förbränning af världsalltet, som Gallio och stoikerna förutsågo inom en framtid så aflägsen, att de ändock förutspådde kejsardömet en evig tillvaro — den trodde Paulus vara nära förestående, och han förberedde sig till denna stora dag. Häruti bedrog han sig, och ensamt detta miss-tag är betydligt gröfre, det måste vi medge, än alla de sammanlagda misstag, hvartill Gallio och hans vänner gjorde sig skyldiga. Och hvad som är ännu mera graverande — Paulus stödde icke denna märkliga öfvertygelse på någon iakttagelse, något resonemang. Han kände ej till vetenskapen, och han föraktade den. Han ägnade sig åt det simplaste undergörarskap och talande med tungor och hade ej något slags bildning.

I fråga om framtiden såväl som det närvarande och det förflutna hade i själfva verket prokonsuln ingenting att lära af aposteln — ingenting mer än ett namn. Om han fått veta, att Paulus bekände sig till Kristi religion, skulle

han icke därför ha vetat mera om kristendomens framtid — denna kristendom, som efter helt få år skulle nära nog fullständigt frigöra sig från Pauli och de första apostoliska männens idéer. Så att, om man icke stannar vid liturgiska texter, afklädda sin ursprungliga mening, och vid teologernas rent verbala konstruktioner, skall man märka, att Paulus hade mycket mindre blick för framtiden än Gallio, och man kan förmoda, att om apostelni våra dagar återkomme till Rom, skulle han där förvånas ännu mera än prokonsuln.

Den helige Paulus skulle i nutidens Rom ej mera känna igen sig själf på Marci Aurelii pelare, än han skulle känna igen sin gamle fiende Kefas på Trajanuspelaren. S:tPeters-kyrkan, Vatikanens stanser, kyrkornas prakt och påfveståten — allt skulle misshaga hans blinkande ögon. I London, Paris, Genève skulle han förgäfves söka lärjungar. Plan skulle hvarken förstå katolikerna eller de reformerta, som citera i kapp hans verkliga eller förmenta epistlar. Inte heller skulle han bättre förstå de andar, hvilka frigjort sig från alla dogmer och grunda sitt omdöme på de bägge krafter, som han hatade och föraktade allra mest — vetenskapen och förnuftet. När han sett, att människans son icke kommit, skulle han rifva sina kläder och strö aska på sitt hufvud.

Hippolyte Dufresne kom med ett inkast.

— Utan tvifvel, sade han, skulle aposteln Paulus i Paris eller i Rom känna sig som en uggla i solsken. Han skulle inte finna sig mera i stånd att meddela sig med bildade eu-ropéer än en beduin från öknen. Han skulle inte känna igen sig hos en biskop, och där skulle man inte heller kännas vid honom. Om han tagit in hos en schweizisk pastor, som proppat sig med hans skrifter, skulle han förbluffa denne genom den primitiva kärfheten i sin kristendom. Det är sant. Men betänk, att det var en semit, en främling för den latinska tanken, för germanernas och saxarnes skaplynne, en främling för de raser, ur hvilka dessa teologer utgått, som förmedelst skenmening, förvänd mening och omening fått mening i hans förfalskade epistlar. Tänk er honom i en värld, som ej var hans, som icke i något fall kan bli hans, och denna orimliga föreställning alstrar hastigt en massa opassande fantasibilder. Man ser till exempel denne kringstrykande mattväf-vare i en kardinals täckvagn, och man får roligt åt den figur, som två mänskliga varelser af så motsatt natur måste göra. Om ni väcker upp aposteln Paulus, så haf den takten att placera honom hos sin ras och i sitt eget land, bland Orientens semiter, som icke förändrats så särdeles mycket under tjugu århundraden och för hvilka bibeln och Talmud innehålla alltmänskligt vetande. Sätt honom bland judarne i Damaskus eller Jerusalem. För honom till synagogan. Han skall där utan förundran lyssna till sin mästare Gamaliels lärdomar. Han skall disputera med rabbinerna, väfva gethår, lefva af dadlar och litet ris, troget hålla lagen och så med ens försöka omstörta den. Han skall bli förföljare och förföljd, bödel och martyr med samma brinnande nit. Judarne i synagogan skola skrida till att bannlysa honom, i det de blåsa i ett bockhorn och droppe för droppe gjuta de svarta vaxljusens vax i ett kar med blod. Han skall med ståndaktighet genomgå denna ohyggliga ceremoni och skall under ett bekymmerfullt och ständigt hotadt lif utveckla en halsstarrig naturs hela kraft. Denna gång blir han troligen känd endast af ett litet antal okunniga och snuskiga judar. Men det blir i alla fall Paulus - Paulus hel och hållen.

— Det är möjligt, återtog Joséphin Le-clerc. Men ni måste väl ändå medge, att Paulus var en af kristendomens förnämsta grund läggare och att han nog kunnat ge Gal 1 io några värdefulla vinkar angående den stora re-ligiösa rörelse, hvarom prokonsuln ej hade en aning.

— Den, som gör en religion, vet icke hvad han gör, genmälde Langelier. Jag vore frestad att säga detsamma om dem, som grunda stora humana inrättningar, klosterordnar, försäkringsbolag, nationalgarden, banker, ringar, syndikat, akademier och konservatorier, gymnastiksällskap, folkkök och föreläsningar. Dessa etablissemang motsvara i regeln icke länge sina grundi äggares af sikter, och det händer stundom, att de råka i direkt opposition till dem. Men ännu efter långa år kan man skönja någon antydan om deras ursprungliga ändamål. Hvad religionerna angår, åtminstone hos de folk, hvilkas lif är upprördt och tankeverksamhet liflig, så förvandlas de ständigt och jämt, och det så fullständigt, enligt de trognes och deras själaherdars känslor och intressen, att de efter få års förlopp ingenting äga kvar af den ande, som skapade dem. Gudarne förändras mer än människorna, eftersom de ha en mindre exakt skapnad och vara längre. Det finns somliga, som bli bättre med åren; andra fördärfvas på ålderdomen. Inom mindre än ett århundra-de blir en gud oigenkännlig. De kristnas gud har

måhända förvandlats fullständigare än någon annan. Detta beror utan tvifvel på att han efter hvartannat tillhört mycket olika civilisationer och raser, latinerna, grekerna, barbarerna, alla de nationer, som uppstått på det romerska väldets spillror. Visserligen, det är långt emellan Dedali stele Apollo och Belve-derens klassiske Apollo. Det är ännu längre mellan katakombernas ynglinga-Kristus och våra domkyrkors asketiske Kristus. Denna personlighet i den kristna mytologien förvånar genom antalet och olikheten af sina förvandlingar. Efter aposteln Pauli flammande Kristus följer i andra århundradet de synoptiska evangeliernas Kristus, en fattig jude med obe-stämdt kommunistiska idéer, som nästan genast med det fjärde evangeliet blir ett slags ung alexandrin, en gnostikernas mycket svage lärjunge. Och längre fram, för att endast skärskåda de romerska kristustyperna och bland dem endast dröja vid de ryktbaraste, hade man Gregorius VII :s härskande Kristus, den helige Dominici blodtörstige Kristus, den Kristus, som anförde Julius II :s skaror, Leo X :sateistiske och artistiske Kristus, jesuiternas intetsägande och oklare Kristus, den Kristus, storindustriens beskyddare, kapitalets försvarare och socialdemokratiens motståndare, som blomstrade under Leo XIII :s pontihkat och ännu har makten. Alla dessa kristustyper, som endast ha namnet gemensamt — dem förutsåg ej Paulus. I grund och botten visste han inte mer än Gallio om framtidens gud.

— Ni öfverdrifver, sade herr Goubin, som icke älskade öfverdrift i någon riktning.

Giacomo Boni, som vördar alla folks heliga böcker, anmärkte då, att Gallios fel, filosofernas och de romerska historieskrifvarnes fel var, att de ej kände till judarnes heliga böcker.

- Om romarne varit bättre underrättade, sade han, skulle de ej ha bibehållit orättvisa fördomar mot Israels religion; och, som er Renan säger, i dessa frågor, som intressera hela mänskligheten, skulle en smula god vilja och något bättre sakkännedom måhända kunnat förebygga förfärliga missförstånd. Det fattades icke lärda judar såsom Filo för att tolka Mose lag för romarne, om blott dessa förmått se merai stort och haft en riktigare förkänsla af framtiden. Inför den asiatiska tanken kände ro-marne afsmak och skräck. Om de gjorde rätt i att frukta den, gjorde de orätt i att förakta den. Det är mycket dumt att förakta en fara. När Gallio behandlade de syriska religionerna som brottsliga fantasifoster och ogudaktighet hos massorna, brast han i klarsynthet.

— Och hur skulle de helleniserade judarne ha kunnat lära romarne hvad de ej själfva kände till? frågade Langelier. Hur skulle en Filo, så ärlig, så lärd men tillika så inskränkt, ha kunnat för dem uppenbara Israels dunkla, förvirrade och fruktsamma tanke, som var förborgad för honom själf ? Hvad skulle han ha lärt Gallio i fråga om judarnes tro annat än en del litterärt nonsens? Han skulle ha förklarat för honom, att Mose lära är öfverens-stämmande med Platos filosofi. Då såsom alltid hade de bildade männen ingen aning om hvad som rörde sig i mängdens sinnen. Det är alltid de lärde ovetande som den okunniga hopen skapar gudar.

Ett af historiens sällsammaste och märkligaste fakta är världens eröfring genom en sy-risk folkstams gud, Jahvehs seger öfver Roms, Greklands, Asiens och Egyptens gudar. Jesus var, när allt kommer omkring, blott en nabi och den siste af Israels profeter. Man vet ingenting om honom. Vi känna hvarken hans lif eller hans död, ty evangelisterna äro ingalunda några biografer. Och de etiska grundsatser, som förts in under hans namn, härröra i själfva verket från den skara illuminater, som profeterade på Herodes' tid.

Hvad man kallar kristendomens triumf är snarare judendomens triumf, och det har på Israels lott kommit det egendomliga privilegiet att skänka världen en gud. Erkännas måste, att Jahveh i många afseenden förtjänade sin plötsliga upphöjelse. Han var, när han kom till makten, den bäste af gudarne. Men han hade börjat illa. Man kan säga om honom detsamma som historieskrifvarne säga om Au-gustus, att han blef mildare på ålderdomen. Vid den tidpunkt, då israeliterna slogo sig ned i det förlofvade landet, var Jahveh dum, vild, okunnig, grym, ohyfsad och ful i munnen, den enfaldigaste och elakaste af gudar. Men under profeternas inflytande förvandlades hanalltigenom. Han upphörde att vara konservativ och formalistisk och omvändes till freds-idéer och drömmar om rättvisa. Hans folk var olyckligt. Han kände djupt medlidande för alla olyckliga. Och fastän han i grund och botten förblef mycket judisk och mycket patriotisk, blef han nödtvunget internationell, i och med det att han blef revolutionär. Han gjorde sig till de ringes och de förtrycktes försvarare. Han kom på en af dessa enkla tankar, medelst hvilka man får världen med sig. Han förkunnade allmän lycka och tillkommel-sen af en välgörande och

fredstiftande Mes-sias. Hans profet Jesaja ingaf honom i detta beundransvärda ämne ord, utsökt poetiska och af en oöfverträfflig mildhet:

”Det berget, där Herrens hus är, skall varda tillredt högre än alla berg och öfver alla berg upphöjdt varda, och alla hedningar skola löpa därtill. Och mycket folk skall gå dit och säga: Kommen och låtom oss gå upp på Her-

rens berg, till Jakobs Guds hus, att han lärer oss sina vägar och vi vandra på hans stigar. Ty af Sion skall lagen utgå och Herrens ord af Jerusalem. Och han skall döma bland hed-ningarne och straffa många folk; då skola de göra sina svärd till plogbillar och sina spjut till liar. Då skall vargen bo samman med lammet. Lejonungen och tackorna skola vara tillsammans, och ett litet barn skall leda dem...” Inom romerska riket arbetade judarnes gud på eröfrandet af de arbetande klasserna och på social revolution. Han vände sig till de olyckliga. Nu fanns det på Tiberii och Claudii tid i kejsardömet oändligt många flera olyckliga än lyckliga. Där fanns mängder af slafvar. En enda man kunde äga ända till tio tusen sådana. Större delen af dessa slafvar förde en ytterst eländig tillvaro. Hvarken Jupiter, Juno eller Dioskurerna brvdde sig om dem. De latinska gudarne beklagade dem ej. Det var deras husbönders gudar. När det från Judéen kom en gud, som lyssnade till de ringes klagomål, till-bådo honom de ringe. På så sätt blef Israels religion den romerska världens religion. Det var detta, som hvarken aposteln Paulus eller Filo kunde förklara för prokonsuln i Akaja, eftersom de icke själfva klart insågo det. Och det var detta, som Gallio ej förmådde inse. Han kände emellertid, att Jupiters välde höllpå att taga slut, och han bebådade tillkommel-sen af en bättre gud. Af kärlek till den nationella forntiden hämtade han denne gud från den grekisk-latinska olympen, och af aristokratkänsla valde han honom ur Jupiters ätt. Det var därför som han utsåg Herkules i stället för Jahveh.

Den gången, sade Joséphin Leclerc, får ni allt medge, att Gal 1 io misstog sig.

- Mindre än ni tror, svarade Langelier småleende. Jahveh eller Herkules, det var af alls ingen betydelse. Var öfvertygad därom: Alkmenes son skulle icke ha styrt världen annorlunda än Jesu fader. Hur olympisk han än var, hade han måst blifva slafvarnes gud och antaga de nya tidernas religiösa ande. Gu-darne lämpa sig alldeles efter sina tillbedjares känslor: de ha sina skäl för detta. Och märk väl: den anda, som gynnade den israelitiske gudens ankomst till Rom, var ej endast folkandan, utan äfven filosofernas. De voro vid denna tid nästan alla stoiker och trodde på en enda gud, på hvilken Plato hade arbetat och som icke genom något släkt- eller vänskapsband var fäst vid Greklands och Roms gudar imänniskogestalt. Genom sin oändlighet liknade denne gud judarnes gud. Seneca och Epictetus, som vördade honom, skulle ha varit de första, som förvånat sig öfver likheten, om man hade satt dem i tillfälle att göra jämförelser. De hade dock själfva i hög grad bidragit till att göra de judekristnas stränga monoteism acceptabel. Det låg utan tvifvel ett långt af-stånd mellan den stoiska stoltheten och den kristna ödmjukheten, men genom sin tungsinthet och sitt förakt för naturen förberedde Se-necas etik kristendomens etik. Stoikerna stodo på spänd fot med lifvet och skönheten; denna brytning, som man tillskref kristendomen, började s af ålosoferna. Två århundraden senare, på Konstantins tid, ha hedningar och kristne man kan gärna säga samma moral och samma filosofi. Kejsar Julianus, som återställer kejsarrikets gamla religion, hvilken afskaffats af Konstantin Affällingen, gäller med skäl för att vara en motståndare till galileern. Och när man läser Juliani små skrifter, frapperas man af den mängd tankar, som denne de kristnes fiende äger gemensamma med dem. Liksom de är han monoteist; liksom de tror han på för-tjänstfullheten af återhållsamhet, fasta och späkningar; liksom de föraktar han de köttsliga njutningarna och anser sig vara gudarne behaglig genom att hålla sig fjärran från kvinnorna. Han drifver slutligen det kristna tänkesättet ända därhän att lyckönska sig till att ha smutsigt skägg och svarta naglar.

Kejsar Julianus hade med högst obetydlig skiljaktighet samma moral som den helige Gregorius Nazianzenus. Häri ligger ingenting, som ej är naturligt och vanligt. Sedernas och tankarnas omdaning föregår aldrig plötsligt. De största förändringar i det sociala lifvet frambringas omärkligt och synas endast på af-stånd. De, som vandra inne bland dem, ana dem ej. Kristendomen stadgades ej, förrän se-detillståndet lät sig nöja därmed och den själf lät sig nöja med sedetillståndet. Den kunde icke utbytas mot hedendomen förrän i det ögonblick, då hedendomen kom att likna kristendomen och denna kom att likna hedendomen.

— Låtom oss antaga, sade Joséphin Le-clerc, att hvarken aposteln Paulus eller Gallio läste i framtiden. Ingen läser i den. Är detinte en af edra vänner, som har sagt: ”Fram-

tiden är fördold till och med för dem, som skapa den.”

— Vår kunskap om det som skall ske, återtog Langelier, står i förhållande till vår kunskap om det som är och det som har varit. Vetenskapen är profetisk. Ju exaktare en vetenskap är, desto mera kan man ur den hämta exakta förutsägelser. Matematiken, som är den enda fullt exakta vetenskapen, lämnar en del af sin precision åt de vetenskaper, som utveckla sig ur den. Medelst den matematiska astronomien och kemien gör man också säkra förutsägelser. Ni kan beräkna sol förmörkelserna under millioner år, utan att frukta, att edra kalkyler skola befinnas falska, så länge solen, månen och jorden bibehålla samma förhållanden af massa och af stånd. Ni kan på samma sätt förutse, att dessa förhållanden skola förändras i en mycket aflägsen framtid. Ty på den himmelska mekaniken grundar man ytterligare denna profetia, att stjärnan med silfverhornen ej evigt skall uppdraga samma cirkel rundt om vårt klot och att orsaker, som verka i detta ögonblick, just därigenom att de ständigt upp-repas, skola ändra förlopp. Ni kan bebåda, att solen skall förmörkas och endast höja ett sammankrympt klot öfver våra frusna världshaf. Såvida det icke till dess tillförts henne nya näringsämnen, ty solen är i stånd att fånga aste-roidsvärmar, liksom spindeln fångar flugor. Ni kan i alla fall förutspå, att dess sken skall släckas och att stjärnbildernas rubbade figurer punkt för punkt skola utplånas i den svarta rymden. Men hvad är en stjärnas död? En gnistas slocknande. Äfven om alla himmelns stjärnor slockna, liksom ängens gräs torkar bort — hvad betyder det för världsalltets lif, så länge de oändligt små element, hvaraf det består, i sig behålla den makt, som skapar och förintar världarna! Ni kan förutspå ett ännu fullständigare slut på världsalltet, atomens slut, upplösningen af materiens sista element, den tid, då urämnet, den formlösa dimman, efter alltings undergång skall återtaga sitt obegränsade välde. Och allt detta är dock ej annat än en pust, då Gud fader andas. Allt skall börja på nytt.

Världarna skola återfödas. De skola åter-födas för att dö. Lif och död skola evigt följapå hvarandra. I rummets och tidens oändlighet skola alla möjliga kombinationer förverkligas, och vi skola åter sitta på sluttningen af det grusade Forum. Men eftersom vi icke komma att veta, att det är vi, så är det heller icke vi.

Herr Goubin torkade sina lornjettglas.

— Det där, sade han, är ju resonemang, som man kan bli förtviflad åt.

— Hvad hoppas ni då, herr Goubin, frå-

gade Nicole Langelier, och hvad fordrar ni, för att edra önskningar skola uppfyllas? Begär ni då att få behålla ett evigt medvetande af er själf och världen? Hvarför vill ni alltid behålla i minnet, att ni är herr Goubin? Jag vill inte dölja det för er: inte ens det nuva-

rande världsalltet, som just icke är så nära sitt slut, tyckes lämpligt att tillfredsställa er i detta afseende. Räkna inte heller på de följande, som utan tvifvel komma att vara af samma sort. Men förlora därför inte allt hopp. Det är möjligt, att ni efter en oändlig följd af världar skall födas på nytt, herr Goubin, med minne af edra föregående existenser. Renan brukade säga, att det alltid var en möjlighet och att, hur sent den än komme, den i allahändelser ej skulle utebli. Världsalltens följande på världsallt skall för oss försiggå på mindre än en sekund. Tiden göres ej lång för de döda.

— Har ni hört talas om, frågade Hippo-lyte Dufresne, Blanquis astronomiska dröm-merier? Den gamle Blanqui, som satt fången i Mont-Saint-Michel, såg blott en liten smula himmel genom sitt igenspärrade fönster, och han hade inga grannar utom stjärnorna. Han blef därför astronom och grundade på materiens och de henne styrande lagarnas enhet en sällsam teori om världarnas identitet. Jag har läst en afhandling på ett sextiotal sidor, i hvilken han skildrar hurusom formen och lifvet utvecklas precis på samma sätt i ett stort antal världar. En stor mängd solar, alldeles liknande vår, ha enligt hans påstående upplyst, upplysa eller skola upplysa planeter alldeles liknande vårt systems planeter. Det hnns, det fanns, det kommer att finnas i det oändliga en Venus, en Mars, en Saturnus, en Jupiter, alldeles liknande vår Saturnus, vår Mars, vår Venus, jordar alldeles liknande vår jord. Dessa jordar frambringa precis det, som vår jord frambringar, ochbära växter, djur, människor alldeles lika de jordiska

växterna, djuren och människorna. Lifvets utveckling är där identisk med lifvets utveckling på vårt eget klot. Följaktligen, tänkte den gamle fången, finns det, fånns det och kommer att finnas i rymden myriader Mont-Saint-Michel'er, hvart och ett innehållande en Blanqui.

—- Vi veta icke stort om de världar, hvil-kas solar lysa under våra nätter, återtog Lan-gelier. Vi se likväl, att de äro underkastade samma mekaniska och kemiska lagar, att de till utsträckning och form skilja sig från vår och från hvarandra och att de ämnen, som förbrännas uti dem, ej äro fördelade bland dem i samma proportioner. Dessa olikheter böra frambringa en oändlig mängd andra, om hvilka vi icke äga en aning. En kiselsten är tillräcklig för att förändra ett helt väldes öden. Men hvem vet ? Kanske herr Goubin, mångfaldigad och kringspridd inom myriader världar, har torkat, torkar och skall torka evigt och i oändlighet glasen på sin lornjett.

Joséphin Leclerc lät icke sina vänner ytterligare fördjupa sig i astronomiska drömmar.— Jag anser som herr Goubin, sade han, att allt detta vore tröstlöst, om det icke vore alltför aflägset för att komma oss vid. Men det, som lifligt intresserar oss, det vi skulle vara nyfikna att få veta, det är deras öde, som genast efter oss skola göra sitt inträde här i världen.

— Det är nog så, sade Langelier, att världarnas följande på hvarandra ej kan inge oss mer än dyster förvåning. Med mera broderlig och vänskaplig blick skulle vi betrakta kulturens framtid och våra likars närmast förestående öden. Ju närmare framtiden ligger oss, desto större intresse ha vi af den. Olyckligtvis äro de etiska och politiska vetenskaperna icke exakta utan fulla af obestämdhet. Af den mänskliga utvecklingen känna de mycket ofullständigt dess redan afslutade skeden, och de kunna sålunda ej gifva oss några pålitliga upplysningar angående de utvecklingsskeden, som ännu förestå. De ha knappast något minne, och de ha knappast någon förkänsla. Det är därför som vetenskapligt anlagda naturer äga en oöfvervinnelig motvilja för att inlåta sig på forskningar, hvilkas fruktlöshet de känna, ochde våga ej ens tillstå en vetgirighet, som de ej ha något hopp om att kunna tillfredsställa. Man förelägger sig gärna att söka utröna, hur det skulle gå, om människorna blefve visare. Plato, Thomas Morus, Campanella, Fénelon, Cabet, Paul Adam bygga åter upp sin egen stad i Atlantis, på Utopiernas ö, i Solen, i Salente, i Ikarien, i Malaisien, och de organisera där ett teoretiskt samhällsskick.

Andra, såsom filosofen Sébastien Mercier och socialistpoeten William Morris, intränga i en aflägsen framtid. Men de ha tagit sin egen moral med sig. De uppptäcka ett nytt Atlantis, och det är drömmens stad, som de där uppföra på ett harmoniskt sätt. Skall jag ytterligare nämna Maurice Spronck? Han visar oss den franska republiken såsom år 230 efter sin grundläggning eröfrad af marockanerna. Men det sker för att förleda oss att öfverlämna styrelsen åt de konservative, hvilka han anser vara de enda i stånd att afvända en dylik olycka. Ca-mille Mauclair, som hyser större förtroende till ett kommande släkte, läser i framtiden det socialdemokratiska Europas ärofulla försvar mot det mohammedanska Asien. Daniel Halévyär inte rädd för marockanerna. Med större skäl fruktar han ryssarne. Han berättar i sin ”His-toire de quatre ans” grundandet — år 2001 — af Europas Förenta stater. Men han vill främst af allt visa oss, att folkens moraliska jämvikt är vansklig och att det kanske ej behöfs mer än en lättnad, som plötsligt införts i existensvillkoren, för att lössläppa de värsta landsplågor och det grymmaste elände bland en hop människor.

De äro sällsynta, de som sökt lära känna framtiden af ren vetgirighet, utan moraliskt syftemål eller optimistiska afsikter. Jag känner ingen mer än H. G. Wells, som under vandringen genom kommande tidsåldrar åt mänskligheten upptäckt ett slut, som han efter alla tecken att döma ej önskade åt densamma. Ty det är en gruflig lösning på de sociala frågorna, införandet af ett människoätande proletariat och en aristokrati, som tjänar till mat! Och sådant är det öde, som H. G. Wells tilldelar våra sista ättlingar. Alla andra profeter, som jag stiftat bekantskap med, inskränka sig till att åt kommande sekler anförtro uppfyllandetaf sina drömmar. De afslöja ieke framtiden åt oss, de frambesvärja den.

Rätta förhållandet är, att människorna icke utan skräck blicka så långt framför sig. Många hålla före, att en dylik forskning ej blott är gagnlös, utan äfven förkastlig, och de, som ha lättast för att tro, att man kan upptäcka kommande ting, äro de, som mest skulle frukta för att upptäcka dem. Det ligger utan tvifvel djupa skäl till grund för denna fruktan. Alla moral läror, alla religioner innebära en uppenbarelse af människoödet. Större delen af

människorna, antingen de erkänna det eller dölja det för sig själfva, skulle känna rädsla för att pröfva halten af dessa höga uppenbarelser och för att upptäcka intigheten af sina förhoppningar. De äro vana att fördraga tanken på seder, himmelsvidt olika deras egna, om blott dessa seder sjunkit undan i det förflutna. Då lyckönska de sig till moralens framsteg. Men som deras moral på det hela taget bestämmes af deras seder eller åtminstone det, som de visa af dessa, våga de ej tillstå för sig själfva, att moralen, som ända fram till dem oupphörligt har växlat tillika med sederna, skall växla äf-ven efler dem, och att det kommande släktet skall kunna göra sig en helt annan föreställning än deras egen om hvad som är tillåtet och icke tillåtet.

Det skulle kosta på dem att nödgas inse, att de endast äga öfvergående dygder och skröpliga gudar. Och fastän det förflutna visar dem oupphörligt växlande och rörliga rättigheter och skyldigheter, skulle de tro sig narrade, om de kunde förutse, att det kommande släktet skulle skapa sig nya rättigheter, nya skyldigheter och nya gudar. Kort sagdt, de äro rädda att skämma ut sig i sina samtidas ögon genom att påtaga sig ansvaret för denna förfärliga omoral, som framtidens moral är. Detta är några hinder för framtidens utforskande. Se på Gal 1 io och hans vänner; de skulle ej ha vågat förutse klassernas jämlikhet i äktenskapet, slafveriets afskaffande, legionernas nederlag, kejsardömets fall, Roms slut, ej ens de gudars död, på hvilka de knappast mera trodde.

— Det är möjligt, sade Joséphin Leclerc, men nu gå vi och äta middag.

Och efter att ha lämnat Forum, som lågöfvergjutet af månens lugna sken, begåfvo de sig genom stadens folkfyllda gator till en billig och välkänd vinstuga vid Via Condotti.

IV.

Matsalen var trång och beklädd med en inrökt tapet, som förskref sig från Pius IX :s tid. På väggarna hängde gamla litografier, där man såg herr de Cavour med sin sköldpadd-lornjett och sitt helskägg, Garibaldis lejonansikte och Viktor Emanuel s fruktansvärda mustascher — en klassisk sammanställning af revolutionens och regeringsmaktens symboler i förening, ett lättfattligt bevis på den italienska folkkaraktären, som är mästare i konsten att placera sida vid sida och som i våra dagar, med utsökt sinne för politiken och ej utan en viss anstrykning af fin komedi, i Rom låter den ljungande påfven och den bannlyste kungen hvarenda morgon utbyta försäkringar om god grannsämja. Fatvärmare af pläter och alabasterskålar fyllde mahognydisken. Firmanlade an på detta förakt för nyheter, som passar renommerade gamla ställen.

Uär, framför de halmflätade Chianti-fl askorna och omkring ett med rosor prydt bord fortsatte de fem sina filosofiska resonemang.

— Det är sant, sade Nicole Langelier, att många tappa modet, när deras blick träffar de framtida tingens afgrund. Det är för öfrigt säkert, att vår alltför ofullständiga kunskap om fullbordade fakta icke förser oss med det material, som erfordras för att exakt bestämma de fakta, som skola gå i fullbordan. I alla fall, när nu de mänskliga samfundens förflutna är oss delvis bekant, så är icke dessa samfunds framtid, som är en fortsättning och en naturlig konsekvens af deras förflutna, oss helt och hållet outrannsaklig. Det är oss icke omöjligt att iakttaga vissa sociala fenomen och att, efter de omständigheter, under hvilka de redan frambragts, angifva de omständigheter, under hvilka de åter komma att frambringas. Det är oss icke förbjudet, när vi se en följd af fakta begynna, att jämföra den med en tilländalu-pen följd af analoga fakta och af den senares

Ana te le France, Få den hvita stenen.afslutning sluta oss till en liknande afslutning på den första.

Till exempel: genom att iakttaga, att arbetets former växla, att på slafveriet följt lif-egenskapen, på lifegenskapen löntagandet, måste man förutspå en ny form för produktionen; när man konstaterar, att blott sedan ett århundrade tillbaka det industriella kapitalet har aflöst handtverkarnes och böndernas små förmögenheter, lockas man att söka den form, som bör efterträda kapitalet; när man studerar det sätt, hvarpå inlösandet af de feodala pålagorna och besvären försiggått, begriper man, hur inlösandet af de produktionsmedel, som i våra dagar bilda privategendom, skall kunna gå för sig längre fram. När man studerar de väldiga statsmaskinerier, som fungera för närvarande, skapar man sig en viss föreställning om hvad de socialistiska produktionssätten längre fram skola kunna bli, och när man på detta sätt i en ganska stor mängd punkter har utfrågat den mänskliga industriens

närvarande och förflutna, skall man enligt sannolikhetsskäl, i brist på öfvertygande fakta, afgöra, huruvida kollektivismen en dag skall träda i kraft, ej där-för att den är rättvis ty det finnes intet skäl att tro på rättvisans seger utan därför att den är den nödvändiga följden af det nuvarande tillståndet och den ödesdigra konsekvensen af den kapitalistiska utvecklingen.

Låtom oss, om ni så vill, taga ett annat exempel. Vi ha någon erfarenhet af religionernas lif och död. Särskildt den romerska polyteismens slut är oss ganska välbekant. Efter detta ömkliga slut kunna vi föreställa oss kristendomens; vi se redan denna luta mot sin nedgång.

På samma sätt kan man undersöka, huruvida det kommande människosläktet skall bli krigiskt eller fredsälskande.

- Det skulle vara roligt att veta, hur man skall bära sig åt med det, sade Joséphin Leclerc.

Herr Goubin skakade på hufvudet.

— Det tjänar till ingenting att forska i det. Vi veta resultatet på förhand. Kriget kommer att vara så länge som världen står.

Ingenting finnes, som bevisar det, genmälde Langelier, och ett skärskådande af det förflutna kommer oss snarare att tro, att krigeticke utgör något af grundvillkoren för det sociala lifvet.

Och medan Langelier väntade på sin mi-nestra, som aldrig kom, utvecklade han denna tanke, dock utan att frångå sitt vanliga nyktra åskådningssätt.

— Fastän människosläktets första tidsåldrar, sade han, för våra blickar förlora sig i ogenomträngligt mörker, är det säkert, att människorna ej alltid varit krigiska. De voro det icke under dessa långa perioder af boskapsskö-tande lif, livilkas minne endast fortlefver i ett litet antal ord, gemensamma för alla indo-europeiska språk och röjande menlösa seder. Och vi ha flere skäl att tro, att dessa lugna herdesekler ha ägt en betydligt längre utsträckning än de åkerbrukande, de industriella och de kommersiella epokerna, som sedermera inträdde i kraft af en nödvändig utveckling och mellan stammarna och folken införde ett nära nog beständigt krigstillstånd.

Det var med vapenmakt, som man oftast sökte skaffa sig ägodelar, jordområden, kvinnor, slafvar, boskap. Krigen fördes först byarna emellan. De besegrade, som förenadesmed segrarne, bildade sedan en nation, och krigen fördes därefter folken emellan. För att skydda sina förvärfvade rikedomar eller skaffa sig nya tvistade hvart och ett af dessa folk med sina grannfolk om de högtbelägna fasta platser, från hvilka man kunde behärska landsvägarna, bergspassen, flodernas lopp, hafs-kusten. Slutligen bildade folken statsförbund och ingingo allianser. I stället för att träta om jordens goda började sålunda allt större och större människogrupper vidtaga ett regelbundet utbyte däraf. Gemenskapen i känslor och intressen vidgades. Rom trodde sig en dag ha utsträckt den öfver hela världen. Augustus hoppades kunna inleda världsfredens era.

Man vet, hur denna illusion långsamt och gradvis skingrades och hvilka floder af barbarer, som öfversvämmade den romerska freden. Dessa barbarer, som blifvit bofasta inom kejsardömet, skuro på dess ruiner halsen af hvarandra i fjorton århundraden och grundade genom blodsutgjutelse nya blodiga fädernesland. Sådant var folkens lif under medeltiden, och på så sätt upprättades de stora europeiska mo-

narkierna.Den tiden var krigstillståndet det enda möjliga, det enda tänkbara tillståndet. Alla samhällskrafter manades fram endast för att upprätthålla det.

Om, vid tiden för renässansen, tankens uppvaknande tillät några få stora andar att uttänka ett bättre regleradt förhållande folken emellan, gåfvo samtidigt uppfinnar-ifvern och kunskapstörsten ny näring åt den krigiska instinkten. Västindiens upptäckt, Afrikas utforskande, sjöfarten på Stilla hafvet öppnade ofantliga fält för européernas snikenhet. De hvita rikena täflade med hvarandra om att utrota de röda, gula och svarta raserna och hängåfvo sig under fyra århundraden åt den vildaste plundring af tre världsdelar. Det är detta man kallar modern civilisation.

Under denna oafbrutna följd af rofferi och våld lärde sig européerna känna jordens utsträckning och yttre gestalt. I samma mån som de vidgade denna kunskap, utsträckte de sina sköflingar. Ännu i dag umgås icke de hvite med de svarte eller de gule annat än för att göra dem till slafvar eller anställa massmord på dem. De folkslag, som vi kalla barbarer,känna oss ännu så länge endast genom våra brott.

Dessa sjöfärder, dessa forskningsresor, anträdda med grym roflystnad som drifkraft, dessa vägar till lands och till hafs, som öppnats för eröfrarne, äfventyrarne, människojä-garne och människohandlarne, dessa ödeläggande koloniseringar, denna brutala rörelse, som förmådde och ännu förmår ena hälften af mänskligheten att utrota den andra de äro de ödesdigra lifsvillkoren för nytt framskridande af civilisationen och de ohyggliga hjälpmedel, som beredt världsfreden åt en ännu oskönjbar framtid.

Denna gång blir det hela jorden, som finner sig försatt i ett tillstånd, som trots ofantliga olikheter är jämförligt med tillståndet inom romerska riket under Augustus. Den romerska freden var ett verk af eröfringen. Ilelt visst skall världsfreden icke låta sig genomföra genom samma medel. Intet välde i våra dagar kan göra anspråk på hegemoni öfver de länder och de haf, som täcka det ändtligcn kända och uppmätta jordklotet. Men om också mindre synbara än den militära och politiska under-kufvelsens band, äro de band, 50m börja förena hela mänskligheten och icke mera blott en del af mänskligheten, ej mindre verkliga; och de äro på en gäng smidigare och starkare. De äro intimare och skiftande i oändlighet, ty de knytas, tvärsigenom det offentliga lifvets fiktioner, vid det sociala lifvets realiteter.

Den växande mångfalden på samfärds-medlens och den internationella penningmarknadens område, den tvungna solidariteten hos alla hufvudstäders fondbörser och varubörser, som förgäfves anstränga sig att genom olyckliga nödfallsutvägar stärka sitt oberoende, den internationella socialdemokratiens snabba tillväxt — allt tyckes böra förr eller senare be-trygga föreningen mellan alla fastlandens nationer. Om just nu stormakternas imperialistiska anda och de väpnade nationernas öfver-modiga ärelystnad tyckas gäcka dessa utsikter och krossa dessa förhoppningar, märker man dock, att i självfva verket den moderna nationalismen endast är ett omedvetet sträfvande mot en mer och mer vidtomfattande förening af intelligenser och viljor, och att drömmen om ett större England, ett större Tyskland, ett stör-re Amerika leder, hvad man än vill och hvad man än gör, till drömmen om en större mänsklighet och till folkens och rasernas förening för gemensam exploatering af jordens rikedomar...

Samtalet afbröts, därigenom att värden själf kom bärande med den rykande soppskålen och den rifna osten.

Och omhvärfd af soppans varma, doftande ånga slutade Nicole Langelier i följande ordalag:

— Det kommer utan tvifvel att ännu finnas krig. De grymma instinkterna, förenade med de naturliga begärelserna, högfärden och hungern, som stört världens lugn under så många århundraden, skola fortfara att störa det. De ofantliga människomassor, som sträfva efter att forma sig, ha ännu icke funnit sitt rätta läge och sin jämvikt. Folkens skarpblick är ännu icke tillräckligt metodisk för att trygga det allmänna bästa genom frihet och lätt handelsutbyte; människan har ännu icke öfverallt blifvit aktningsvärd för människan; alla delar af mänskligheten äro ännu icke nära att harmoniskt sluta sig tillsammans för att bilda celler och organ i en och samma kropp.Icke ens de yngsta af oss skall det förunnas att se vapnens era lyktas. Men dessa bättre tider, som vi ej komma att få lära känna, dem ana vi. Genom att förlänga den påbörjade kurvan in i framtiden kunna vi skönja införandet af tätare och fullständigare förbindelser mellan alla raser och alla folk, en allmännare och starkare känsla af den mänskliga solidariteten, arbetets metodiska organisation och grundläggandet af Världens Förenta stater.

Världsfreden skall bli verklighet en dag, icke därför att människorna blifvit bättre det lära vi ej kunna hoppas — utan därför att en ny tingens ordning, en ny vetenskap, nya ekonomiska nödvändigheter skola pålägga dem fredstillstånd, liksom fordom självfva deras existensvillkor försatte dem i krigstillstånd och höllo dem kvar däri.

—- Nicole Langelier, en ros har fällt sina blad i ert glas, sade Giacomo Boni. Detta har icke skett utan gudarnes tillåtelse. Låtom oss dricka för den blifvande världsfreden!

Joséphin Leclerc höjde sitt glas och sade: - Detta chiantivin har en pikant smak och musserar lätt. Låtom oss

dricka för fre-den, medan ryssar och japaner kämpa som häftigast i Mandschuriet och i Koreabukten.

— Detta krig, återtog Langelier, markerar en af de stora timmarna i världshistorien. Och för att förstå dess mening måste man gå två tusen år tillbaka.

Romarne anade för visso icke den barbariska världens storlek och hade ingen föreställning om dessa ofantliga människoreservoarer, som en gång skulle gjuta sig ut öfver dem och dränka dem. De anade ej, att det i världen fanns någon annan fred än den romerska. Och ändå fanns det en, både äldre och vidsträcktare, den kinesiska freden.

Icke som om deras köpmän ej stått i förbindelse med köpmännen från Serika. De senare förde råsilke till en ort belägen norrut på Pamirs högslätt, som man kallade Stentornet. Dit begåfvo sig kejsardömets handelsmän. Ännu djärfvare latinska resenärer trängde in i Tonkinviken eller utmed de kinesiska kusterna ända fram till Hang-schang-fu eller Hanoi. Romarne föreställde sig dock ej, att Serika var mera befolkadt än deras eget land, rikare, längre hunnet i fråga om åkerbruk och politiskekonomi. Kineserna å sin sida kände de hvita männen. Deras krönikor omtala, att kejsar An-tun, i hvilken vi igenkänna Marcus Aurelius Antoninus, utsände till dem en beskickning, som kanske icke var någonting annat än en expedition af sjöfarande och handelsmän. Men de visste ej, att en civilisation, oroligare och våldsammare än deras egen, därjämte fruktbarare och oändligt mycket mera expansiv, sträckte sig öfver en yta af detta klot, hvaraf de täckte en annan yta. Såsom erfarna jordbrukare och trädgårdsmästare, skickliga och redbara köpmän lefde de lyckliga, tack vare sina byteshandel smetoder och sina vidsträckta kreditförbindelser. Nöjda med sitt fma vetande, sin utsökta artighet, sin helt mänskliga fromhet och sin oföränderliga visdom voro de sannolikt icke angelägna om att lära känna hur dessa hvita män, som kommit från Cesars land, lefde och tänkte. Och det är nog möjligt, att sändebuden från An-tun tycktes dem något ohyfsade och barbariska.

De bägge stora civilisationerna, den gula och den hvita, fortforo att ignorera hvarandra ända till den dag, då portugiserna, efter attha seglat rundt Goda hopps-udden, började drifva handel med Macao. De kristna köpmännen och missionärerna slogo sig ned i Kina och hängåfvo sig där åt allt slags våld och plundring. Kineserna hade fördrag med dem likt människor, vana vid tålamodsgöra och underbart i stånd att uthärda dålig behandling, men när tillfälle erbjöd sig, dödade de dem med en utsökt grymhets alla raffmemanger. Under nära tre århundraden ställde jesuiterna till oupphörlig oreda i Midtens rike. I våra dagar ha de kristna nationerna tagit för vana att, när ordningen störts i detta stora kejsarrike, antingen gemensamt eller hvar för sig skicka dit soldater, som genom stöld, våldtäkt, plundring, mord och brand återställa ordningen. Med korta mellantider har man medelst gevär och kanoner tagit sig för att fredligt utforska landet. De obeväpnade kineserna försvara sig icke eller försvara sig illa; man mass-mördar dem med angenäm lätthet.

De äro artiga och kruserliga, men man förebrår dem, att de känna ringa sympati för européerna. Man anför mot dem klagomål, som i mycket likna dem, som herr du Chaillu hademot sin gorilla. Herr du Chaillu dödade inne i en skog med karbinskott modern till en gorilla. I döden höll hon ännu sin unge omfamnad. Herr du Chaillu slet ungen från henne och släpade den med sig i en bur tvärs öfver Afrika för att sälja den i Europa. Men gorilla ungen gaf honom berättigad anledning till missnöje. Han var osällskaplig, han svalt ihjäl sig. ”Jag var oförmögen”, säger herr du Chaillu, ”att förbättra hans dåliga natur.” Vi beklaga oss öfver kineserna med precis lika mycket skäl som herr du Chaillu öfver sin gorilla.

När år 1901 ordningen störts i Peking, återställdes den med de vanliga medlen af de fem stormakternas arméer under befäl af en tysk fältmarskalk. Efter att sålunda ha höljt sig med krigarära undertecknade de fem stormakterna ett af dessa oräkneliga fördrag, hvarigenom de garanterade integriteten af detta Kina, hvars provinser de dela sinsemellan.

Ryssland för sin del ockuperade Mand-schuriet och stängde Korea för Japans handel. Japan, som år 1894 besegrat kineserna till landsoch till sjöss och 1901 deltagit i stormakternas fredssträfvanden, såg med kallt raseri den glupska och tröga björnen komma allt närmare. Och medan det ofantliga djuret makligt sträckte fram nosen mot Nippons bikupa, stucko de gula bina på en gång fram vingar och gaddar och öfversållade honom med

brännande styng.

”Det är ett kolonialkrig”, sade en högtupp-satt rysk ämbetsman uttryckligen till min vän Georges Bourdon. Nu är hvarje kolonialkrigs grundprincip den, att européen skall vara de nationer öfverlägsen, som han strider med; i annat fall är kriget ej mera något kolonialkrig, hvilket mycket tydligt inses. I detta slags krig hör det till, att européen anfaller med artilleri och att asiaten eller afrikanen försvarar sig med pilar, stridsklubbor, assegajer och tomahawker. Det kan få gå an, att han skaffat sig några gamla flintlåsgevär och patronkök, gärna det; detta gör koloniseringen så mycket ärofullare. Men i intet fall får han vara beväpnad eller instruerad på europeiskt sätt. Hans flotta skall bestå af dschonker, piroger och kanoter, urholkade ur en trädstam. Omi/6

han köpt fartyg af europeiska redare, skola dessa fartyg vara obrukbara. Kineserna, som förse sina arsenaler med porslinsgranater, hålla sig inom kolonialkrigets regler.

Japanerna ha emanciperat sig. De föra krig efter de regler, som lärts i Frankrike af general Bonnal. De ligga mycket öfver sina motståndare i vetande och intelligens. När de slåss bättre än européer, visa de ingen aktning för de häfdvunna bruken, och de bete sig på ett sätt, som så att säga strider mot folkrätten.

Förgäfves framhöllo allvarliga personer, såsom herr Edmond Théry, för dem, att de borde låta besegra sig i den europeiska marknadens högre intresse, i enlighet med de bäst stadgade ekonomiska lagarna. Bortre Indiens prokonsul, själfve herr Doumer, förständigade dem förgäfves att utan dröjsmål lida några af-görande nederlag till lands och till sjöss.

”Hvilken ekonomisk bedröfvelse skulle ej förmörka våra själar”, utropade denne store man, ”om Besobrassov och Alexejev ej mera skulle kunna hämta någon million ur Koreas skogar! De äro konungar. Jag har varit konung som de; vår sak är gemensam, o Nip-pons invånare, efterliknen i mildhet de kop-parfärgade folkslag, öfver hvilka jag ärofullt härskat under Méline!”

Förgäfves föreställde dem doktor Charles Richet med ett skelett i handen, att eftersom de hade framstående käkar och ej hade vadmusklerna tillräckligt utvecklade, stodo de inför nödvändigheten att behöfva fly för ryssarne, som äro kortskallar och såsom sådana i hög grad framstående kulturspridare, hvilket väl visade sig, när de dränkte fem tusen kineser i Amur-floden. ”Läggen märke till, att ni äro länkar mellan apan och människan”, var herr professor Richet nog vänlig att säga dem, ”och följden häraf är, att om ni slå ryssarne eller finno-letto-ugro-slaverna, så blir det precis, som om aporna sloge er. Begripa ni ?” Men de ville ingenting begripa.

Hvad ryssarne i detta ögonblick få betala på Japans haf och i Mandschuriets bergspass, det är icke endast deras egen snikna och brutala politik i Orienten, det är hela Europas kolonialpolitik. Hvad de försona är ej endast deras egna brott, det är hela den militära och kommersiella kristenhetens brott. Härmed me-nar jag icke, att det tinnes någon rättvisa i världen. Men man ser underliga omslag, och styrkan, som ännu är ensam om att döma människornas handlingar, gör stundom oväntade språng. Dess plötsliga kastningar rubba en jämvikt, som man trodde vara stadig. Och dess nycker, som aldrig äro utan någon dold regel, medföra intressanta omgestaltningar.

Japanerna öfvergå Jalufloden och slå alldeles efter beräkning ryssarne i Mandschuriet. Deras sjömän förstöra helt elegant en europeisk flotta. Genast upptäcka vi en hotande fara. Om den verkligen finns, hvem har skapat den? Det var icke japanerna, som sökte upp ryssarne. Det var icke de gule, som kommo och sökte upp de hvite. Nu är det, som vi varsna den gula faran. Asiaterna ha i bra många år vetat af den hvita faran. Sommarpalatsets sköfling, blodbaden i Peking, massdränknin-garna vid Blagovetsjensk, Kinas styckning, låg det icke häri anledningar till oro för kineserna? Och kände sig japanerna i säkerhet under Port Arthurs kanoner?

Vi ha skapat den hvita faran. Den hvita faran har skapat den gula faran. Det är dy-lika kedjor, som förläna den gamla nödvändigheten, som regerar världen, ett yttre sken af gudomlig rättvisa, och man beundrar den öfverraskande hållningen hos denna gudars och människors blinda drottning, när man ser detta Japan, som nyligen var så grymt mot kineser och koreaner, Japan, en olönad medbrottsling i européernas brott i Kina, bli Kinas hämnare och den gula rasens hopp.

Det tyckes emellertid ej vid första anblicken, som om den gula faran, hvaröfver de europeiska ekonomerna

förfäras, vore jämförlig med den hvita fara, som hänger öfver Asien. Kineserna skicka inga missionärer till Paris, Berlin och Petersburg för att lära de kristne fung-tschi och bringa oordning i Europas affärer. En beväpnad kinesisk expedition har icke gått i land vid Quiberon-bukten för att afford-ra republikens styrelse extraterritorialitet, det vill säga rätten att genom en domstol af mandariner af döma de mål, som kineser och européer ha oafgjorda med hvarandra. Amiral Togo har ej kommit för att med tolf pansarfartyg bombardera Brests redd, i ändamål att gynna den japanska handeln på Frankrike.Den franska nationalismens blomma, eliten af våra storfransmän, har ej belägrat Kinas och Japans legationer i deras hotell vid avenyerna Hoche och Marceau, och marskalk Ojama har följaktligen ej framfört den yttersta österns arméer på Boulevard de la Madeleine för att kräfva straff på de främlingshatande storfransmännen. Han har ej i en öfverlägsen civilisations namn satt eld på Versailles. De asiatiska stormakternas arméer ha ej fört Louvrens taflor och Elyséepalatsets porslin till Tokio och Peking.

Nej, själfva herr Edmond Théry medger, att de gule ej äro nog civiliserade för att så troget efterlikna de hvite. Och han vågar ej förutse, att de någonsin skola stiga till en så hög moralisk kultur. Hur skulle de kunna få våra dygder ? De äro ju inga kristna. Men kompetent folk anser ändå, att den gula faran icke är mindre fruktansvärd därför att den är ekonomisk. Japan och det af Japan organiserade Kina hota att på alla världens marknader bereda oss en förskräcklig, ohygglig, ofantlig och oformlig konkurrens, och blotta tanken på denna kommer nationalekonomernas hår att resai S i

sig på deras hufvuden. Det är därför, som japanerna och kineserna böra utrotas. Den saken lider intet tvifvel. Men man bör också förklara Förenta staterna krig för att hindra deras metallbolag att sälja järn och stål till lägre priser än våra fabrikanter, som äro sämre rustade.

Låtom oss då för en gångs skull säga sanningen. Låtom oss ett ögonblick upphöra att smickra oss själfva. Det gamla Europa och det nya Europa (det är Amerikas rätta namn) ha infört ekonomiskt krig. Elvarje nation ligger i industriell kamp med de andra nationerna. Öfverallt väpnar sig produktionen ursinnigt mot produktionen. Det anstår oss illa att beklaga oss, när vi se nya konkurrerande och orostiftande produkter falla ned på den regellösa världsmarknaden. Hvad gagnar det att kvida? Vi känna bara den starkares skäl. Om Tokio är den svagare, får det orätt, och vi skola låta det känna det; om Tokio är den starkare, får det rätt, och vi skola ingenting ha att förebrå det. Finns det väl något folk i världen, som har rätt att tala i rättvisans namn ?Vi ha lärt japanerna det kapitalistiska systemet och kriget. De skrämma oss, därför att de hålla på att bli lika oss. Och det är i själfva verket ganska hemskt. De försvara sig mot européerna med europeiska vapen. Deras generaler, deras sjöofficerare, som studerat i England,i Tyskland,i Frankrike, göra sina lärare heder. Flere ha genomgått kurserna vid våra specialskolor. Storhertigarne, som fruktade, att våra militära institutioner i deras tycke alltför demokratiska - ej skulle föra någonting godt med sig, kunna känna sig lugnade.

Jag vet icke, hurudan krigets utgång kommer att bli. Det ryska riket sätter mot japanernas metodiska energi sina obegränsade krafter, som hoppressas af regeringens grofva dumhet, missriktas genom en slösaktig förvaltnings oärlighet och förrinna, tack vare det militära befälets oduglighet. Det har visat den ohyggliga viddén af sin oförmåga och djupet af sin upplösning. Icke desto mindre äro dess penningtillgångar, som försträckas af dess rika fordringsägare, nästan outtömliga. Dess fiende har i motsats härtill hjälpkällor endast i svåra och betungande lån, hvilka den må-hända kommer att mista just genom sina segrar. Ty engelsmännens och amerikanernas af sikt med hjälpen är att försvaga Ryssland, men icke att göra Japan mäktigt och fruktansvärdt. Man har svårt för att beräkna, hvilkendera af de stridande, som definitivt skall segra. Men om Japan gör de gule aktningsvärda i de hvites ögon, har det gjort mänsklighetens sak en stor tjänst samt ovetande och utan tvifvel mot sin önskan förberedt världens fredliga organisering.

- Hvad menar ni ? frågade herr Goubin, i det han lyfte näsan från sin tallrik, som var full med en delikat fritt o.

— Man fruktar, fortfor Nicole Langelier, att det förstorade Japan skall höja Kina, att det skall lära det att försvara sig och tillvarataga sina rikedomar. Man fruktar, att det skall skapa ett starkt Kina. I det allmännas intresse borde man icke frukta utan önska det. De starka nationerna samverka till världens harmoni och rikedom. De svaga

nationerna, såsom Kina och Turkiet, äro en ständig källa till bråk och faror. Men vi ha alltför brådtom med att frukta eller hoppas. Om det segrandeJapan företager sig att organisera det gamla gula kejsarriket, kommer det icke att lyckas så fort därmed. Det béhöfs tid för att lära Kina, att det finns ett Kina. Ty det vet det inte, och så länge det inte vet det, kommer det inte att finnas något Kina. Ett folk existerar endast genom känslan af sin existens. Det finns 350 millioner kineser, men det veta de ej. Så länge de ej räknat sig själfva, tagas de ej med i räkningen. De skola ej existera ens till antalet.

”Numreren er!” Det är den första order, som instruktionssergeanten ger sitt manskap. Och samtidigt lär han dem grundregeln för samhällena. Men 350 millioner människor be-höfva lång tid för att numreras. Ular, som är en högst ovanlig européı, därför att han tror, att man bör vara human och rättvis mot kineserna, meddelar oss emellertid, att en stor nationell rörelse pågår inom alla provinser i det ofantliga kejsarriket.

—- Äfven om, sade Joséphin Leclerc, äfven om det segrande Japan gåfve mongolerna, kineserna och tibetanerna själfkänsla och gjorde dem aktningsvärda i de hvites ögon, på hvad sätt blefve världsfreden bättre betryggad ochfolkens eröfringslusta mera tyglad ? Skulle det icke återstå för dem att utrota negerbefolkningen? Hvilket svart folkslag skall göra de svarte aktningsvärda i de hvites och de gules ögon ?

Men Nicole Langelier inföll:

— Hvem kan angifva de gränser, där en af de stora människoraserna kommer att stanna? De svarte utslockna ej liksom de röde genom beröringen med européerna. Ilvilken profet kan förkunna för två hundra millioner svarta afrikaner, att deras afkomma aldrig skall härska i rikedom och frid vid sjöarna och de stora floderna ? De hvita männen ha genomgått grottornas och pålbyggnadernas tidsåldrar. De voro då vilda och nakna. De torkade groft krukmakargods i solen. Deras höfdingar bildade barbariska danskörer. Kunskap ägde de ingen utom sina trollkarlars. Sedan dess ha de uppfört Partenon, uttänkt geometrien och underkastat sin tankes uttryck och sina kroppsrörelser harmoniens lagar.

Kan ni säga till Afrikas negrer: hos er skall den ena stammen alltid fortfara att mörda den andra, och I skolen afrätta hvar-andra på det gräsligaste och orimligaste sätt; kung Glegle skall alltid i religiöst syfte uppifrån sin koja nedkasta hopbundna fångar i en korg; I skolen alltid med förtjusning sluka kött, som I tagen från era gamla föräldrars ruttnande lik; upptäcktsresande skola alltid skjuta skott på er och röka er inne i era hyddor; den stolte kristne soldaten skall alltid elda sitt mod med att skära era kvinnor i bitar; den godmodige sjömannen, som kommit från de dimhöljda hafven, skall alltid med en spark spräcka magen på era små barn för att mjuka upp sina styfnade ben. Kan ni med säkerhet för en tredjedel af mänskligheten bebåda en beständig neslig tillvaro?

Jag vet icke, huruvida, som fru Beecher Stowe år 1840 förutsåg, det afrikanska lifvet en dag skall vakna upp med en glans och en prakt, okända för västerns kalla raser, och konsten där skall utveckla sig i härliga och nya former. De svarte ha liflig känsla för musik. Det kan ju hända, att det uppstår en förtjusande negerkonst på dansens och sångens område. Under tiden göra Sydamerikas svarte snabba framsteg i kapitalistisk civilisation.i8 7

Herr Jean Finot gaf oss häromdagen upplysningar om dem.

För femton år sedan ägde de icke alla tillsammantagna hundra hektar land. Nuförtiden uppgå deras besittningar till ett värde af mer än fyra milliarder francs. De voro fullständigt obildade. Numera kunna femton procent läsa och skrifva. Det finns svarta romanförfattare, svarta poeter, svarta nationalekonomer, svarta filantroper.

Mestiserna, som leda sitt ursprung från husbonden och slafvinnan, äro särskildt intelligenta och kraftiga. De färgade männen, som äro på en gång listiga och grymma, instinktiva och beräknande, skola småningom — har en af deras egna sagt mig — skola småningom få öfverhand, hvad mängden angår, och skola en dag behärska kreolernas förvekligade ras, som så lättsinnigt utöfvar sin feberaktiga grymhet mot de svartc. Den genialiske mulatt är måhända redan född, som skall låta de hvites barn dyrt få umgälla de negrers blod, som lynchats af deras fäder!

Herr Goubin väpnade under tiden sina ögon med sin imponerande lornjett.— Om japanerna blefve segrare, sade han, skulle de fråntaga oss Bortre Indien.

De skulle i så fall göra oss en stor tjänst, svarade Langelier. Kolonierna äro folkens plågoris.

Herr Goubin svarade endast med harmsen tystnad.

— Jag står inte ut med att höra er tala så där, ropade Joséphin Leclerc. Det måste finnas af sättningsorter för våra produkter, områden för vår industriella och kommersiella utvidgning. Hvad tänker ni på, Langelier? Det finnes ej mer än en politik i Europa, Amerika, hela världen, och det är kolonialpolitik.

Nicole Langelier svarade helt lugnt:

— Kolonialpolitiken är den nyaste formen för barbariet eller, om ni hellre vill det, civilisationens slutpunkt. Jag gör inte någon skillnad mellan dessa bägge uttryck; de äro identiska. Hvad människorna kalla civilisation är sedernas nuvarande tillstånd, och hvad de kalla barbari är det forna tillståndet. De nuvarande sederna kommer man att kalla barbariska, när de tillhöra det förflutna. Jag erkänner villigt, att det ingår i våra seder och vår moral, att de starka folken förinta de svaga. Det är principen om folkrätten och grunden för den koloniala verksamheten.

Återstår att veta, huruvida eröfringarna i fjärran land alltid äro en god affär för nationerna. Det tyckes ej så. Hvad ha Mexiko och Peru gjort för Spanien? Brasilien för Portugal, Batavia för Holland ? Det finns olika slags kolonier. Det finns kolonier, som taga emot olyckliga européer på en ouppodlad, öde jord. Trofasta så länge de äro fattiga, skilja de sig 'från moderlandet, så snart de äro stadda i uppblomstring. Det finnes sådana, som äro omöjliga att bebo men hvarifrån man hämtar råämnen och dit man exporterar handelsvaror. Och tydligt är, att dylika kolonier rikta, ej dem som styra dem, utan hvemhelst som idkar handel där. Oftast äro de icke värda hvad de kosta. Och vidare utsätta de i hvarje ögonblick moderlandet för krigsolyckor.

Herr Goubin afbröt:

Och England?

— England är mindre ett folk än en ras. Anglosaxarne ha endast hafvet till fädernesland. Och detta England, som man tror vararikt genom sina vidsträckta områden, har sin handel att tacka för sin förmögenhet och sin makt. Hvad man bör afundas detta land är icke dess kolonier, utan dess köpmän, som äro upphofvet till dess välmåga. Och tror ni, att till exempel Transvaal är någon så god affär för England? Man kan ju dock förstå, att så som nuvarande tillståndet är i världen, nationer, som ge lifvet åt mycket barn och tillverka mångahanda produkter, söka jordområden eller af sättningsorter långt borta och genom list och våld försäkra sig om deras besittning.

Men vi — vårt ekonomiska folk, som undviker att skaffa sig flere barn än fädernejorden lätt kan föda, som producerar måttligt och ej gärna ger sig ut på äfventyr i fjärran land —- detta Frankrike, som knappast går ut ur sin trädgård, rättvise himmel, hvarför behöfver det kolonier? Hvad gör det med dem, hvad inbringa de? Det har slösat bort både människor och pengar, för att Kongo, Cochinkina, Annam, Tonkin, Guyana och Madagaskar må få köpa bomullsväfnader i Manchester, vapen i Birmingham och Liège, spritvaror i Danzig och bordeauxvinlådor i Hamburg. Det harunder sjuttio års tid utplundrat, förföljt och jagat bort araberna för att befolka Algeriet med italienare och spanjorer!

Ironien i dessa resultat är ganska grym, och man förstår ej, hur, till vår skada, detta rike, tio eller elfva gånger vidsträcktare än Frankrike självt, kunnat bilda sig. Men man måste taga i betraktande, att om det franska folket ej har någon fördel af att äga jordområden i Afrika och Asien, så finna däremot dess regeringschefer talrika fördelar i att förvärfva sådana åt landet. De förskaffa sig härigenom medhåll af flottan och hären, som på kolonialexpeditioner förvärfva befordran, pensioner och ordnar, förutom den ära, som man vinner på att besegra fienden. De draga prästerskapet öfver på sin sida genom att öppna nya vägar för hednaomvändelsen och anvisa jordområden åt de katolska missionerna. De fröjda skeppsredarne, de militära konstruktörerna och furnissörerna, som de öfverhopa med beställningar. De skapa sig en talrik skara anhängare i det nya landet genom att ge koncession på ofantliga skogar och otaliga plantager. Och hvad som är dem ännu värde-fullare, de draga till sin majoritet alla parlamentets geschäftsmakare och smygmäklare.

Slutligen smickra de den stora hopen, som yfves öfver att äga ett svart och ett gult rike, hvilket kommer Tyskland och England att blekna af afund. De gälla för goda medborgare, fosterlandsvänner och stora statsmän. Och om de liksom Ferry riskera att falla för slaget af någon krigsolycka, så löpa de gärna den risken, öfvertygade om att den skadligaste af alla långväga expeditioner skall kosta dem mindre besvär och utsätta dem för färre faror än den nyttigaste sociala reform.

Ni förstår nu, hur vi emellanåt kunna ha haft imperialistiska ministrar, som varit angelägna om att förstora vårt kolonialområde. Och vi måste i alla fall lyckönska oss och berömma hofsamheten hos våra styresmän, som kunde betunga oss med ännu flere kolonier.

Men all fara är icke afvärjd, och vi hotas med åttio års krig i Marocko. Skall kolonivan-vettet aldrig upphöra?

Jag vet nog, att folken ej äro förnuftiga. Man har svårt att förstå,hur de skulle kunna vara det, då man ser hvad de äro gjorda utaf. Men eninstinkt underrättar dem ofta om det, som är skadligt för dem. Någon gång äro de i stånd att göra iakttagelser. De få med tiden smärtsamma erfarenheter af sina villfarelser och sina fel. De skola en dag bli varse, att kolonierna för dem äro en källa till faror och en orsak till fördärf. På kommersiellt barbari skall följa kommersiell civilisation; efter att ha gjort början med våld, kommer man att fortsätta på fredlig väg. Dessa idéer vinna nuförtiden insteg till och med i parlamenten. De komma att göra sig gällande, ej emedan människorna bli mera oegennyttiga, utan därför att de komma att bättre förstå sin egen fördel.

Det stora mänskliga värdet är människan själf. För att sätta jordklotet i godt stånd måste man först sätta människan i godt stånd. För att göra sig till godo jorden, grufvorna, vattendragen, planetens alla substanser och krafter behöfves människan, hela människan, mänskligheten, hela mänskligheten. Det fullständiga tillgodogörandet af jordklotet fordrar ett förenadt arbete af de hvita, gula och svarta människorna. Genom att inskränka, förminska, försvaga, med ett ord sagdt koloni-

Anat o le F r an c e, På den hvita stenen. Isera en del af mänskligheten handla vi mot oss själfva. Vår fördel ligger i att de gule och de svarte äro mäktiga, fria och rika. Vårt välstånd, vår rikedom bero på deras välstånd, deras rikedom. Ju mera de producera, desto mera konsumera de. Ju mera de draga fördel af oss, desto mera draga vi fördel af dem. Må de rikligen njuta af vårt arbete, och vi skola rikligen njuta af deras.

När vi iakttaga de rörelser, som rycka med sig samhällena, spåra vi måhända tecken till att våldsamheternas period lider mot sitt slut. Kriget, som fordom var det stadigvarande tillståndet bland folken, återkommer numera endast då och då, och fredsperioderna ha blifvit mycket längre än krigsperioderna. Vårt land lämnar tillfälle till en intressant iakttagelse. Fransmännen visa en egendomlig karaktär i folkens krigshistoria. Under det att andra nationer aldrig krigade annat än af intresse eller nödtvång, slogos ensamt fransmännen för nöjets skull. Det är därför anmärkningsvärdt, att våra landsmän ha ändrat smak. Renan skref för trettio år sedan:

”Den, som känner Frankrike i dess helheti95

och i de skiftningar, som olika landsändar förete, skall ej tveka att erkänna, att den rörelse, som sedan femtio år gör sig gällande i detta land, är väsentligen en fredsrörelse.”

Det är ett faktum, intygadt af ett stort antal iakttagare, att Frankrike år 1870 icke hade någon lust att gripa till vapen och att krigsförklaringen mottogs med bestörtning. Det är säkert, att få fransmän nuförtiden tänka på att draga i fält och att alla beredvilligt omfatta den öfvertygelsen, att man har en armé för att undvika krig. Jag skall anföra ett exempel af tusen på detta sätt att se saken.

Herr Ribot, deputerad, för detta minister, inbjöds till någon fosterländsk fest och ursäktade sig medelst ett vältaligt bref. Vid blotta ordet afväpning lägger herr Ribot sin mulna panna i veck. För fanorna och kanonerna hyser han den tillgifvenhet, som passar en för detta utrikesminister. I sitt bref stämplar han de fredsidéer, hvilka spridts af socialdemokraterna, som en nationell fara. Han upptäcker däri afsägelser, som han ej kan tåla. Han är visst inte krigisk. Han vill också ha fred, menen fred, praktfull, magnifik, glänsande och stolt som kriget. Mellan herr Ribot och Jaurès ligger skillnaden endast i sättet. De äro bägge två fredsälskande. Jaurès är det på enkelt, herr Ribot på storståtligt vis. Det är alltsammans. Känslan hos borgarne, som fordra en fred, prydd med krigiska

insignier och full med ärans skenbilder, visar vida bättre och säkrare än socialdemokratien, som nöjer sig med freden i blus eller öfverrock, hur ohjälpligt tankarna på revansch och eröfrin-gar luta mot sin undergång, ty man griper där den militära instinkten på bar gärning i det ögonblick, då den frångår sin natur och blir fredlig.

Frankrike förvärfvar så småningom det medvetande om sin verkliga styrka, som är dess intellektuella kraft; det börjar förstå sin mission, som är att utså idéer och utöfva tankens herravälde. Det skall snart märka, att dess enda starka och varaktiga makt låg hos dess talare, dess filosofer, dess skriftställare och dess lärde. Frankrike måste också en gång inse, att numerärens styrka, som så många gånger svikit det, definitivt håller på att öfver-gifva det, och att det är tid för landet att nöja sig med den ära, som omdömesförmågan och användandet af förnuftets bruk tillförsäkra det.

Jean Boilly skakade på hufvudet:

- Ni vill, sade han, att Frankrike skall lära nationerna endräkt och fred. Är ni säker på, att man skall lyssna till det och följa det? Är dess eget lugn betryggadt? Har det icke att frukta hotelser utifrån, förutse faror, öfver-vaka sin säkerhet, sköta om sitt försvar? En svala gör ingen sommar; en nation skapar ej världsfred. Är det säkert, att Tyskland underhåller arméer endast för att icke föra krig? Dess socialdemokrater vilja ha fred. Men de ha icke makten, och deras deputerade ha ej det inflytande i parlamentet, som antalet af deras valmän borde tillförsäkra dem. Och Ryssland, som nätt och jämt kommit in i den industriella perioden, tror ni, att det snart skall träda in i fredsperioden? Tror ni, att sedan det oroat Asien, det icke skall oroa Europa?

Men äfven om man antar, att Europa blir fredligt, ser ni ej, att Amerika blir stridslystet? Sedan Kuba förvandlats till vasallrepublik ochHavaji, Porto Rico och Filippinerna annekterats, kan man ej förneka, att den amerikanska unionen är en eröfrande nation. En yankee-publicist, Stead, har, med bifall från samtliga Förenta staterna, yttrat: ”Världens amerikani-sering är på väg.” Och herr Roosevelt drömmer om att höja stjärnbaneret i Sydafrika, Australien och Västindien. Herr Roosevelt är imperialistisk och vill ha ett Amerika, som härskar öfver världen. Oss emellan sagdt, så tänker han på Augusti kejsardöme. Han har haft den olyckan att läsa Livius. Romarnes eröfringar hindra honom från att sofva. Har ni läst hans tal ? De äro krigiska.

”Slåss, mina vänner”, säger herr Roosevelt, "ryk ihop och klå hvarandra förskräckligt. Stryk är det enda som duger. Man lefver på jorden bara för att utrota hvarandra. De, som påstå annat, äro omoraliskt folk. Misstro människor, som tänka. Tanken förvekligar. Det är en fransk last. Romarne ha eröfrat världen. De ha förlorat den. Vi äro de moderna romarne.”

Hvilka vältaliga ord, understödda af en krigsflotta, som snart blir den andra i världen,och af en krigsbudget om en milliard fem hundra millioner francs!

Yankees förkunna, att de om fyra år skola börja krig med Tyskland. För att vi skola tro detta, äro de allt tvungna att säga oss, hvar de ämna träffa samman med fienden. Detta vanvett ger dock anledning till eftertanke. Att ett Ryssland, slaf under sin tsar, och ett ännu feodalt Tyskland underhålla arméer för strid, det skulle man vara frestad att förklara på så sätt, att det är gamla vanor och rester från ett bistert förflutet. Men att en ny demokrati, Amerikas Förenta stater, ett bolag af affärsmän, en hop utvandrare från alla länder, utan gemenskap i ras, traditioner eller minnen, som kastats hufvudstupa in i striden för dollarn — att dessa plötsligt betagas af begär att slunga torpeder mot pansarbåtårnas sidor och spränga minor under fiendens kolonner, det är ett bevis på att den otyglade striden för frambringande och utnyttjande af rikedomar uppehåller bruket af och smaken för den brutala styrkan, att den industriella våldsamheten alstrar militärisk våldsamhet och att handelskonkur-rensen tänder folken emellan ett hat, som endast kan släckas i blod.

Den där vurmen för kolonier, som ni nyss talade om, är endast en af de tusen formerna för denna konkurrens,som så mycket berömts af våra nationalekonomer. Liksom feodaltillståndet är kapitalisttillståndet ett krigstillstånd. De stora krigen för industriellt herravälde deras era har tagit sin början. Under den nuvarande regimen af nationell produktion är det kanonen, som skall bestämma taxorna, inrätta tullkammare, öppna och stänga marknadsplatser. Det finns icke någon annan regulator för handel och industri. Utrotandet är det olyckliga

resultatet af de ekonomiska villkoren, inför hvilket den civiliserade världen just nu befinner sig.

Gorgonzolan och stracchinon spredo sin doft kring bordet. Kyparen kom med de af metalltrådar omvirade vaxljusen för att tända de långa cigarrerna med halmstrån, som ita-lienarne så gärna röka.

Hippolyte Dufresne, som sedan en stund föga deltagit i samtalet, sade nu med låg röst och en viss stolt blygsamhet:— Mina herrar, vår vän Langelier påstod alldeles nyss, att många män äro rädda för att skämma ut sig i sina samtidas ögon genom att antaga denna gräsliga omoral, som är framtidens moral. Jag har ej känt denna fruktan, utan har här skrifvit en liten historia, som icke har någon annan förtjänst än den att måhända visa, med hvilket lugn jag betraktar framtiden. Jag skall be att få läsa upp den för er en dag.

— - Läs den hellre genast, sade Boni, i det han tände sin cigarr.

— Ni gör oss ett stort nöje därmed, tilläde Joséphin Leclerc, Nicole Langelier och herr Goubin.

— Jag vet inte, om jag har manuskriptet på mig, svarade Iiippolyte Dufresne.

Och framtagande ur fickan en pappersrulle uppläste han följande.

V.

Genom horndörren eller genom elfenbensdörren.

Klockan var ungefär ett på morgonen. Innan jag lade mig, öppnade jag mitt fönsteroch tände en cigarett. Surrandet af en automo-bil, som for förbi på Avenue du Bois de Bou-logne, trängde genom tystnaden. Träden svalkade luften, i det de skakade sina mörka kronor. Intet ljud från någon insekt, intet buller från någonting med lif steg upp från stadens sterila mark.

Natten upplystes af stjärnor. Deras glans tycktes i den genomskinliga luften, mer än under vanliga nätter, olika färgad. Det största antalet brann hvitt. Men där funnos också gula och orangefärgade, likt lågorna på slocknande lampor. Flere voro blåa, och jag såg bland dem en med en blå färg så blek, så genomskinlig och så mild, att jag ej kunde taga min blick från den. Jag beklagar, att jag ej vet, hvad den heter, men jag tröstar mig i medvetandet af, att människorna aldrig kalla stjärnorna vid deras rätta namn.

Då jag tänker på att hvar och en af dessa ljusdroppar upplyser världar, gör jag mig den frågan, huruvida ej äfven de liksom vår sol belysa otaliga lidanden och huruvida icke smärtan fyller himmelns djup. Vi kunna endast bedöma världarna efter våregen. Vi känna lifvet endast i de former, som det ikläder sig på jorden, och till och med om vi antaga, att vår planet är en af de mindre goda, ha vi knappast skäl att tro, att allt går utmärkt på de andra, eller att det är en lycka att födas under Altairs, Beteigeuse’s eller den flammande Sirius’ strålar, när vi veta, hur bedröfligt det är att skåda ut öfver jorden i skenet från vår gamla sol. Icke så som skulle jag finna min lott dålig, jämförd med andra människors. Jag har hvarken hustru eller barn. Jag är hvarken förälskad eller sjuk. Jag är inte särdeles rik; jag umgås icke ute i världen. Jag är sålunda bland de lyckliga. Men de lyckliga ha föga glädje!

Hurudan är då de andras lott? Människorna äro verkligen att beklaga. Jag gör icke naturen några förebråelser därför; med henne kan man inte språka, hon är inte intelligent. Jag ämnar inte heller vända mig mot samhället. Det ligger inte sundt förnuft uti att ställa upp samhället mot naturen. Det är lika orimligt att sätta människonaturen mot människosamhället som att sätta myrnaturen mot myrsamhället, sillnaturcn mot sillsamhäl-let. Djursamhällena leda ovillkorligen sitt ursprung från djurnaturen.

Jorden är den planet, där man äter, hungerns planet. Djuren äro där af naturen glupska och grymma. Ensamt människan, det intelligentaste af dem alla, är girig. Girigheten har hittills varit de mänskliga samhällenas första dygd och naturens moraliska mästerverk. Om jag kunde skrifva, skulle jag skrifva ett loftal öfver girigheten. I själfva verket skulle det icke bli någon vidare ny bok. Moralisterna och nationalekonomerna ha gjort det hundra gånger. De mänskliga samhällena hvila på den upphöjda grundvalen: girighet och grymhet.

I de andra världarna, på eterns otaliga klot, är det där likadant? Lysa alla de stjärnor jag ser på människor? Äter

man, slukar man upp hvarandra i det oändliga? Denna ovisshet oroar mig, och jag kan ej utan förfäran betrakta denna dagg af eld, som stänkts öfver himmeln.

Mina tankar bli efter hand mildare och ljusare, och tanken på lifvet, som i sin sinnlighet är ömsom våldsamt och ljufligt, blir migåter sympatisk. Jag säger till mig själf, att lifvet stundom är skönt. Ty utan denna skönhet — hur skulle vi se dess fula sidor, och hur skulle vi kunna tro, att naturen är dålig, utan att samtidigt tro, att den är god ?

Sedan några ögonblick ha tongångarna ur en af Mozarts sonater uppspänt sina hvita pelare och sina rosengirlander i luften. Jag har till granne en pianist, som om natten spelar Mozart och Gluck. Jag stänger åter mitt fönster, och medan jag gör min toalett, öfver-tänker jag de ovissa nöjen, som jag skulle kunna bestå mig i morgon. Och plötsligt börjar jag fundera på, att jag redan för en vecka sedan blef bjuden att äta frukost i Boulogner-skogen; jag tycker mig dunkelt ihågkomma, att bjudningen just gällde morgondagen. För att förvissa mig letar jag rätt på brefvet, som blifvit liggande öppet på mitt bord. Här är det.

Den 16 september 1903.

”Min gamle Dufresne!

Gör mig det nöjet att komma och äta frukost med... etc. etc. nästa lördag den 23 september 1903 etc. etc.”Det är i morgon.

Jag ringde på min kammartjänare.

— Jean, väck mig i morgon klockan

nio.

Just i morgon, den 23 september 1903, fyller jag trettionio år. Efter hvad jag redan sett här i världen kan jag något så när föreställa mig hvad jag ytterligare kommer att få se. Det blir troligen ett rätt klent skådespel. Jag kan alldeles tvärsäkert förutsäga hvad det kommer att pratas om vid bordet i morgon på restaurangen i Skogen. Där kommer bestämdt att sägas: ”Jag gör sextio i timmen.” — ”Blanche har en lumpen karaktär, men hon bedrar mig inte, det är jag säker på.” — ”Ministären antar sin lösen från socialdemokraterna.”- — ”Les fetits chevaux blir mattsamt i längden; det är ändå bara backarat, som duger.” — ”Arbetarne skulle göra mycket dumt i att genera sig; regeringen ger dem alltid rätt.” — ” Jag håller vad med dig att Guldnål slår Ranavalo.” — ”Det som retar mig är, att det inte finns en general, som kan sopa undan hela patrasket.” — ”Hvad skall man göra? Frankrike är ju såldt af judarne åt England och Tyskland!”Allt det där kommer jag att höra i morgon. Det är de politiska och sociala öfverty-gelser, som hyllas af mina vänner, sonson-sönerna till dessa juliborgare, furstar af fabriken och järnbruket, konungar af grufvan, som förstodo att kufva revolutionens krafter och taga dem i sin tjänst. Mina vänner tyckas mig ej i stånd att länge bevara det industriella väldet och den politiska makt, som de ärft af sina förfäder. De äro inte så värst intelligenta, mina vänner. De ha inte arbetat mycket med hufvudet. Inte jag heller. Hittills har jag inte uträttat mycket i lifvet. Jag är liksom de en dagdrifvare och en okunnig stackare. Jag tycker jag duger till ingenting, och om jag icke har deras fåfänga, om min hjärna ej är full med alla de dumheter, som proppa deras, om jag icke i likhet med dem hatar och fruktar tankar, så beror detta på en särskild omständighet i mitt lif.

Min far, som var en stor industriidkare och konservativ deputerad, gaf mig, när jag var sjutton år, en ung blyg och tystlåten informator, hvilken såg ut som en flicka. Medan han förberedde mig till studentexamen, organiserade han den sociala revolutionen i Europa. Han ägde det älskligaste väsen. Han fick sitta mycket i fängelse. Nu är han deputerad. Jag renskref åt honom hans vädjanden till det internationella proletariatet. Han lät mig läsa hela det socialistiska biblioteket. Han undervisade mig i ting, af hvilka några voro otroliga, men han öppnade mina ögon för det, som försiggick omkring mig. Han visade mig, att allt hvad vårt samhälle hedrar är föraktligt och att allt hvad det föraktar är hedervärdt. Han sökte drifva mig till uppror. Jag drog, tvärt emot hans bevisningar, den slutsatsen, att man bör vörda lögnen och högakta skenheligheten såsom varande den allmänna ordningens tvenne säkraste stöd. Jag förblef konservativ. Men min själ fylldes med af-smak.

Medan jag håller på att somna, framtränga till mig ännu då och då några nästan ohörbara harmonier af Mozart, som komma mig att tänka på marmortempel mellan blått löfverk.

Det var full dager, när jag vaknade. Jag klädde mig mycket fortare än vanligt. Utan attsjälf veta orsaken till denna brådska befann jag mig ute på gatan, jag förstod knappast hur. Hvad jag såg omkring mig vållade mig en öfverraskning, som förlamade hela min re-flexionsförmåga, och det var genom detta hämmande af alla reflexioner, som min öfverraskning ej tilltog, utan förblef fast och lugn. Den skulle utan tvifvel snart ha blifvit omåttligt stor och ha förvandlats till häpenhet och förskräckelse, om jag fått behålla bruket af min tanke; så olika mot hvad det borde vara tedde sig det skådespel, som jag hade framför mina ögon.

Allt som omgaf mig var nytt, obekant, främmande. Träden och gräsmattorna, som jag eljest brukade se hvarje dag, hade försvunnit. Där kvällen förut avenyens höga grå byggnader rest sig, sträckte sig nu en nyckfull linie af små tegelhus, omgifna af trädgårdar. Jag vågade ej vända mig om för att se efter, om mitt hus ännu fanns kvar, utan gick rakt på Dauphine-porten. Jag fann den ej mera. På detta ställe hade skogen förvandlats till en by.

Jag tog in på en gata, som, tycktes det

An a to le Fr an c e, På den hvita stenen. 14mig, var den forna landsvägen till Suresnes. Husen, som kantade den, voro af en egendomlig stil och ny form, alltför små för att kunna bebos af rikt folk. Men de voro likväl prydda med målningar, skulpturer och fajansarbeten i praktfulla färger. Ofvanför dem höjde sig en täckt terrass.

Jag följde denna landtliga väg, hvars krökningar bjödo på härliga utsikter. Den skars på snedden af andra buktande vägar. Hvarken bantåg, autoinobiler eller några slags vagnar passerade förbi. Skuggor gledo öfver marken. Jag lyfte på hufvudet och såg väldiga fåglar och ofantliga fiskar hoptals ila fram genom luften, som tycktes på en gång vara en himmel och ett haf.

Nära Seinen, som ändrat sitt lopp, mötte jag ett sällskap män, klädda i korta, kring lif-vet hopbundna blusar och med höga damasker på benen. De voro sannolikt i arbetsdräkt. Men deras hållning var lättare och ledigare än våra arbetares. Jag märkte, att det fanns kvinnor med bland dem. Hvad som hindrat mig från att genast upptäcka dem var, att de voro klädda liksom männen och hade raka ochlånga ben samt, efter hvad jag kunde tycka, våra amerikanskors smala höfter.

Fastän dessa människor ej på något sätt sågo vilda ut, betraktade jag dem med förfäran. De tycktes mig mera främmande än någon af de oräkneliga okända, som jag dittills hade råkat på jorden. För att ej behöfva se något mänskligt anlete, vek jag in i en folktom gränd. Och snart kom jag fram till en rundel, där man hade rest mastträd. Från dessa vajade röda franska riksfanor, som buro dessa ord i guldbokstäfver: Del europeiska förbundet. Längst ned på masterna voro affischer upphängda inom stora ramar, prydda med fredsemblem. Det var upplysningar om folkfester, legala föreskrifter och arbeten af allmänt intresse. Där funnos också ballongtidtabeller och en karta öfver de atmosfäriska strömmarna, upprättad den 28 juni i folkförbundets 220 :e år. Alla dessa texter voro tryckta med nya bokstäfver och på ett språk, hvaraf jag ej förstod alla orden.

Medan jag försökte tyda dem, uppfattade jag skuggorna af de otaliga maskiner, som foro genom luften. Ännu en gång lyfte jag på huf-vudet och upptäckte då solen på en oigenkännlig himmel, mera befolkad än jorden, som klöfs af styren och slogs af propellrar och mot hvil-ken en rökkrets uppsteg från horisonten. Jag fick lust att gråta, när jag såg denna sol. Det var det enda bekanta föremål jag sett nu på morgonen. Att döma af dess höjd var klockan närmare tio på förmiddagen.

Plötsligt omhvärfdes jag af en ny skara män och kvinnor, med samma hållning och klädsel som den föregående. Jag stärktes ytterligare i min uppfattning att kvinnorna, ehuru det bland dem fanns sådana, som voro mycket korpulenta, andra, som voro magra, och åter andra, som voro midt emellan, på det hela taget företedde ett tvåkönadt yttre. Skaran strömmade förbi. Platsen blef plötsligt öde, liksom våra förstadskvarter, hvilka endast få lif, när arbetarne lämna verkstäderna.

Jag stod kvar framför affischerna och läste om igen detta datum: 28 juni i det europeiska folkförbundets 220 :e år. Hvad betydde väl detta? Ett tillkännagifvande af förbund skommittén med anledning af jordens födelsedag

gaf mig lämpligt nog en del upp-gifter, som hjälpte mig att bättre förstå detta datum. Det stod däri: ”Kamrater, I veten hurusom under det tjugonde seklets sista år den gamla världen uppslukades af en fruktansvärd stormflod och hurusom efter femtio års anarki det europeiska folkförbundet kom till stånd...” År 220 af folkförbundet var sålunda år 2270 af den kristna tideräkningen, så mycket var säkert. Men det återstod att förklara detta faktum. Hur kunde jag plötsligt befinna mig inne på år 2270?

Det grubblade jag på, medan jag vandrade framåt på måfå.

Jag har inte, så vidt jag vet, sade jag till mig själf, varit i alla dessa år konserverad i mumietillstånd liksom öfverste Pougas. Jag har icke styrt den maskin, hvarmed herr H. G. Wells utforskar tiden. Och om det är i sömnen, enligt William Morris’ exempel, som jag har hoppat öfver tre och ett halft århundrade, kan jag inte veta det, eftersom man i drömmen ej har reda på att man drömmer. Jag tror fullt och fast, att jag inte sofver.

Medan jag gjorde dessa reflexioner och andra, som det är onödigt att meddela, följdejag en lång gata, kantad med staket, bakom hvilka ljusröda hus af olika former, men alla lika små, logo inne i löfverket. Stundom såg jag stora cirkuslika byggnader, krönta af eld och rök, höja sig öfver landskapet. Skräck sväfvade öfver dessa onämnbara trakter, och luften, som darrade af maskinernas snabba flykt, frambragte ett slags plågsam skakning inne i mitt hufvud. Gatan ledde ut till en äng, öfversållad med trädgrupper och genomskuren af bäckar. Kor betade där.

Medan mina ögon njöto af denna friska natur, tyckte jag mig se skuggor springa framför mig på en slät och rak väg. Luftdraget, när de ilade förbi, fläktade mot mitt ansikte. Jag märkte, att det var spårvagnar och auto-mobiler, genomskinliga af hastighet.

Jag gick öfver vägen på en spång och vandrade länge öfver ängarna och genom skogarna. Jag trodde mig vara midt ute på landsbygden, när jag upptäckte en bred framsida af lysande hus, som lågo i skogsbrynet. Snart befann jag mig framför ett palats af lätt arkitektur. En skulpterad och målad fris, föreställande ett talrikt besökt gästabud, löpte ut-med den breda fasaden. Genom fönsterlufternas glasrutor såg jag män och kvinnor sitta inne i en stor ljus sal, omkring långa marmorbord, som dignade under vackert måladt porslin. Jag steg in i den tanken, att det var en restaurang. Jag var ej hungrig, men jag var trött, och svalkan inne i denna med frukt-girlander prydda sal föreföll mig ljuflig. En man, som höll sig i närheten af dörren, frågade efter min polett, och när jag såg förlägen ut, sade han:

— Jag ser, kamrat, att du inte är här ifrån trakten. Hur kommer det sig, att du är ute på resa utan poletter? Det gör mig ondt, men jag kan omöjligen släppa in dig. Gå och sök rätt på den delegerade för festen, eller, om du är sjuklig, vänd dig till den delegerade vid under-stödsinrättningen.

Jag förklarade, att jag alls icke var sjuklig, och aflägsnade mig. En tjock man, som i detta ögonblick kom ut med en tandpetare mellan läpparna, sade till mig helt artigt:

•— Kamrat, du behöfver inte vända dig till den delegerade för festen. Jag är delegerad vid sektionens bageri. Där fattas det enkamrat. Kom med mig! Du skall genast få arbete.

Jag tackade den hygglige tjocke och försäkrade honom om min goda vilja, men samtidigt upplyste jag honom om, att jag ej var bagare.

Han betraktade mig med förvåning och sade till mig, att han såg, att jag var road af skämt.

Jag följde honom, vi stannade framför en ofantlig byggnad af gjutjärn, försedd med en monumental port, på hvars fronton två bronsjättar, såningsmannen och skördemannen, stödde sig. Deras kroppar uttryckte kraft utan ansträngning. På deras ansikten lyste ett stolt lugn, och de buro hufvudet högt, i detta afseende mycket olika flamländaren Constan-tin Meuniers vilda arbetare. Vi gingo vidare in i en sal, mer än fyrtio meter hög, där midt ibland lätta hvita dammoln maskiner arbetade i afmätt och lugn takt. Under det hvälfda järntaket fördes säckar af sig självfva fram till knifven, som sprättade upp dem; mjölet, som de innehöllo, föll ned i tråg, där stora stålhänder knådade det, och degen rann ned i formar, som, så fort de blifvit fulla, skyndadesig att utan hjälp skjuta in sig i en ugn, stor och djup som en tunnel. Högst fem eller sex män, hvilka knappast rörde på sig midt i denna brådska,

öfvervakade, att allt gick sin gilla gång.

Detta är ett gammalt bageri, sade min följeslagare till mig. Det producerar knappast åttiotusen bröd om dagen, och dess alltför svaga maskiner sysselsätta för mycket folk. Men det gör ingenting. Stig upp till tillförseln.

Jag fick inte tid att begära utförligare order. En hiss hade fört mig upp till en plattform. Knappt hade jag kommit dit, förrän ett slags flygande hvalfisk stannade alldeles intill mig och började aflasta säckar. Denna maskin sköttes ej af någon lefvande varelse. Jag gaf noga akt på den. Jag är säker på att det ej fanns någon ingeniör inne i den. Andra flygande hvalfiskar kommo med andra säckar, som de aflastade och som, den ena efter den andra, makade sig fram till knifven, hvilken skar upp dem. Propellrarna snurrade, styrinrättningen fungerade. Det fanns ingen vid styrpinnen, ingen inne i maskinen. Jag hörde på af stånd det lätta surret af en flygande geting; sedanväxte föremålet med öfverraskande hastighet. Detta föremål föreföll mycket säkert på sin sak, men min okunnighet om hur man skulle bete sig, om det kanske ändå en gång toge miste, kom mig att rysa af fasa.

Flere gånger frestades jag att bedja få stiga ned. Men en mänsklig känsla af blygsel afhöll mig, och jag stannade kvar på min post. Solen sänkte sig vid horisonten, och klockan var ungefär fem, när man skickade hissen till mig. Arbetsdagen var slut. Jag fick en polett till mat och nattkvarter.

Min tjocke kamrat sade till mig:

— Du måste vara hungrig Om du vill äta kvällsvard vid allmänna bordet, får du det. Om du vill äta ensam på ditt rum, får du också det. Om du föredrar att äta hos mig med några kamrater, så säg genast ifrån. Då skall jag telefonera till kulinariska verkstaden, så att du får dig din andel tillskickad. Det här säger jag för att göra dig litet mera obesväradt. Ty du förefaller mig inte rätt hemmastadd. Du kommer utan tvifvel långt ifrån. Du ser inte ut att vara så särdeles klyftig. I dag har du haft ett lätt arbete. Men trointe, att man hvarenda dag så lättvindigt förtjänar sitt uppehälle. Om Z-strålarna, som styrde ballongerna, hade krånglat, som det ibland händer, hade du haft det besvärligare. Hvad har du för yrke? Och hvarifrån kommer du?

Dessa frågor satte mig i stor förlägenhet. Jag kunde ju icke säga honom sanningen. Jag kunde ej säga honom, att jag var en ståndsperson och att jag kom från tjugonde seklet. Han skulle ha trott, att jag var galen. Jag svarade sväfvande och förläget, att jag inte hade något yrke och att jag kom långt, mycket långt ifrån.

Han smålog och svarade:

— Jag förstår - - du törs inte erkänna det. Du kommer från Afrikas Förenta stater. Du är inte den ende europé, som schappat från oss på detta sätt. Men dessa rymmare komma tillbaka till oss nästan allesammans.

Jag svarade ingenting, och min tystnad kom honom att tro, att han gissat rätt. Han upprepade sin inbjudning till mig att följa med och äta och frågade, hvad jag hette. Jag svarade, att man kallade mig Hippolyte Du-fresne. Han tycktes förvånad öfver att jag hade två namn.

— Jag, sade han, heter Michel.

lian mönstrade därpå uppmärksamt min halmhatt, min väst, mina skor och hela min kostym, som utan tvifvel var rätt dammig, men i alla fall af god snitt, ty jag tar ändå inte mina kläder hos en skräddare, som är portvakt vid Rue des Acacias.

Slutligen sade han:

Hippolyte, jag ser hvarifrån du kommer. Du har lefvat i de svarta provinserna. Det skall nuförtiden endast vara zulukaffrer och bassutos, som väfva tyget så illa, ge en rock en till den grad löjlig fason, göra så otäcka skodon och göra linnet styft af stärkelse. Det kan bara vara hos dem, som du lärt dig att raka skägget så, att du lämnat mustascher och två små polisonger kvar i ansiktet. Det där bruket att klippa ansiktshåren på så sätt att de bilda figurer och prydnader är en sista form af tatuering och finnes ännu kvar endast hos bassutos och zulus. Dessa svarta provinser inom Afrikas Förenta stater äro försänkta i ettbarbari, som mycket erinrar om tillståndet i Frankrike för tre eller fyra hundra år sedan.

Jag antog Michels inbjudning.

- Jag bor strax härintill i Sologne, sade han till mig. Min luftklyfvare skjuter ganska god fart. Vi skola snart vara framme.

Han lät mig taga plats under buken på en stor mekanisk fågel, och strax därefter klöfvo vi luften med en sådan hastighet, att jag alldeles tappade andan. Landskapets utseende var mycket olika det, som jag var van vid. Alla vägar voro kantade af hus, och oräkneliga kanaler korsade sina silfverglittrande linier på fälten. När jag uttryckte min beundran, sade Michel:

— Jorden är ganska bra tillvaratagen, och odlingen är intensiv, som man säger, sedan kemisterna själfva börjat bli odlare. Man har mycket brytt sin hjärna och arbetat mycket de här senaste tre hundra åren. För att genomföra kollektivismen har man nämligen måst förmå jorden att ge en fyra, fem gånger större afkast-ning än den, som hon gaf under kapitalistanarkiens tidsåldrar. Du, som har lefvat bland zulus och bassutos, vet nog, att hos dem äroförnödenheterna till lifsuppehället så knappt tillmätta, att en lika fördelning mellan alla skulle vara att dela fattigdomen och icke rikedomen. Den öfverflödande produktion, som vi ernått, den ha vi i synnerhet vetenskapernas framsteg att tacka för. Det nästan totala undertryckandet af stadsboklasserna var också mycket förmånligt för jordbruket. Butiks- och kontorsmänniskorna fördelade sig nästan jämnt mellan fabrikerna och landet.

— Hvad för slag? utbrast jag. Ha ni tagit bort städerna? Hvad har det blifvit af Paris ?

- Där bor nästan ingen nuförtiden, svarade Michel. Större delen af dessa hemska och osunda femvåningshus, där stadsborna voro inhysta under en föregående period, ha fallit i spillror och aldrig mer byggts upp igen. De byggde mycket illa i tjugonde seklet af denna olyckliga tidsålder. Vi ha bevarat äldre och bättre byggnader, och af dem ha vi gjort museer. Vi ha många museer och bibliotek; det är där vi få vår bildning. Man har också kvar några spillror af Hotel de Ville. Det var en ful och skröplig byggnad, men därhände stora ting. Som vi inte längre ha vare sig domstolar, handel eller arméer, så ha vi strängt taget inte heller några städer. I alla fall är befolkningen mycket tätare på vissa orter än på andra, och trots den snabbhet, hvarmed man färdas, äro järnbruks- och grufdistrik-ten ofantligt tätt befolkade.

— Hvad är det ni säger? frågade jag. Ha ni afskaffat domstolarna? Då ha ni väl också afskaffat brott och förseelser?

— Brotten komma att finnas lika länge som den gamla, skumma mänskligheten. Men antalet brottslingar har minskats samtidigt med antalet olyckliga. De stora städernas förstäder voro en mark, där brotten trifdes; vi ha ej mera några stora städer. Den trådlösa telefonen gör landsvägarna ständigt säkra. Vi äro alla försedda med elektriska försvarsmedel. Hvad de obetydligare förseelserna angår, så berodde de mindre på de tilltalades sedeför-därf än på domarnes samvetsbetänkligheter. Nuförtiden, när vi hvarken ha rättslärde eller domare och rättvisan skipas af därtill i tur och ordning uppfordrade medborgare, hamånga förbrytelser försvunnit, sannolikt därför att man inte längre kan urskilja dem.

Så talade Michel med mig, allt under det han manövrerade sin luftklyfvare. Jag återger meningen af hans ord så noggrant som det är mig möjligt. Jag beklagar att, dels emedan minnet sviker mig, dels af fruktan för att icke bli förstådd, jag icke förmår återge alla uttrycken och särskildt själfva rytmen i hans språk. Bagaren och hans samtida talade ett tungomål, som i början öfverraskade mig genom det nya i ordförrådet och syntaxen och i synnerhet genom en förkortande och snabb ordvändning.

Michel sänkte sig ned på terrassen till ett tämligen litet, mycket trefligt hus.

- - Nu äro vi framme, sade han till mig, här är det, som jag bor. Du skall få äta kväll tillsammans med en del kamrater, hvilka liksom jag syssla med statistik.

Hvad för slag? Är ni statistiker? Jag trodde, att ni var bagare.

- Sex timmar är jag bagare. Det är arbetsdagens längd, sådan som den bestämdes för nära ett sekel sedan af

förbundskommittén. Res-ten af dagen håller jag på med statistik. Det är den vetenskap, som har ersatt historien. De gamla historieskrifvarne berättade om ett ringa antal människors lysande bedrifter. Våra inregistrera allt som alstras och allt som konsumeras.

Efter att ha fört mig in i en hytt för kallvattenbehandling, som fanns anbragt på taket, lät Michel mig stiga ned i matsalen, som var upplyst af elektriskt ljus, hållen helt i hvitt och prydd med endast en skulpterad fris af blommande smultronstånd. Bordet af kulört fajans var betäckt med en metallskimrande servis. I rummet befunno sig tre personer, som Michel nämnde vid namn för mig:

— Morin, Perceval, Chéron.

Dessa tre personer voro lika klädda i grågul rock, sammetsbyxor och grå strumpor. Morin bar långt hvitt skägg. Chéron och Perceval hade släta ansikten. Deras korta hår och ännu mera frimodigheten i deras blickar kommo dem att se ut som unga gossar. Men jag hyste intet tvifvel om att det var kvinnor. Perceval tycktes mig ganska vacker, ehuru hon ej mera var

Ana to l e F r a n c e, PÅ den hvita stenen. I ^så särdeles ung. Chéron fann jag alldeles förtjusande. Michel presenterade mig:

— Här för jag med mig kamraten Hippo-lyte, äfven kallad Dufresne, som lefvat bland mestiserna i de svarta provinserna inom Afrikas Förenta stater. Han fick inte någon middag klockan elfva, så att han är nog hungrig.

Jag var verkligen hungrig. Man serverade mig små fyrkantigt skurna bitar, som ej voro oäfna, men hvilkas smak jag ej kände igen. Det fanns på bordet alla sorters ost. Mor in hällde upp åt mig af ett lätt öl och underrättade mig om att jag kunde dricka mig otörstig däraf, eftersom det icke innehöll någon alkohol.

— Utmärkt, sade jag. Jag ser, att ni sysselsätta er med alkohol farorna.

— De existera knappast mera, svarade mig Morin. Före slutet af föregående tidsålder lyckades man stäfja alkoholismen. Därför-utan hade det varit omöjligt att införa den nya regimen. Ett alkoholförgiftadt proletariat är ur stånd att frigöra sig.

— Ha ni inte också, frågade jag, i det jag smakade på en underligt fasonerad bit, ha niinte också fullkomnat människokroppens näring?

— Kamrat, svarade Perceval, du menar helt säkert den kemiska näringen. Den har ännu ej gjort några stora framsteg. Förgäfves beordra vi våra kemister till köken... Deras piller duga ingenting till. Med den åtskillnaden, att vi förmå afpassa de värmeförande och de närande födoämnena i lämpliga doser, äta vi nästan lika så simpelt som människorna under den förflutna tidsåldern, och vi njuta lika mycket däraf.

— Våra lärde, sade Michel, söka införa en rationell näring.

— Ack, det där är ju barnsligheter, återtog den unga Chéron. Man kommer inte att kunna uträtta någonting, förrän man fått bort groftarmen, detta onyttiga och skadliga organ, en härd för bakteriesmitta... Men man skall komma därhän.

— Hur skall det gå till? frågade jag.

— Helt enkelt därigenom att den borttages. Och detta undertryckande af organet, som till en början företages rent operativt på ett tillräckligt antal individer, skall småningom stad-gas genom ärftlighet och sedermera förvärfvas af hela släktet.

Dessa människor bemötte mig hyggligt och talade artigt med mig. Men det var icke lätt för mig att sätta mig in vare sig i deras seder eller idéer, och jag märkte, att jag ej intresserade dem på något vis, utan att de kände en fullständig likgiltighet för mina tänkesätt. Ju flera små artigheter jag visade dem, desto mindre sympati tycktes de ha till öfvers åt mig. När jag till Chéron hade riktat några dock helt grannlaga och uppriktigt menade komplimanger, upphörde hon till och med att se åt mig.

Efter måltiden vände jag mig till Morin, som föreföll mig intelligent och godmodig, och med en öppenhjärtighet, som rörde mig själf, sade jag till honom:

— Herr Morin, jag vet ingenting, och jag lider grymt af att ingenting veta. Jag upprepar det: jag kommer långt, mycket långt ifrån. Säg mig, jag ber er, på hvad sätt det europeiska folkförbundet uppstod, och ge mig en föreställning om den sociala ordning, som råder för närvarande.Den gamle Morin beskärmade sig och ropade:

Det är ju tre århundradens historia, som du begär, att jag skall berätta. Det skulle taga oss veckor och månader. Och det finns många ting, som jag ej skulle kunna upplysa dig om, eftersom jag inte själf har reda på dem.

Jag bönföll honom om att ge mig åtminstone en helt kortfattad öfverblick, som om jag varit en skolgosse.

Då lutade sig Morin bakut i sin fåtölj och sade:

För att förstå, hur det nuvarande samhället kom till stånd, måste man gå långt tillbaka i det förflutna.

Det storverk, som den afslutade tidsålderns tjugonde sekel frambragte, var afskaf-fandet af kriget.

Skiljedomskongressen i Haag, som tillsattes midt under barbariet, bidrog föga till fredens upprätthållande. Men en annan, kraftigare institution skapades vid denna tidpunkt, inom de olika staternas parlament bildades grupper af deputerade, som satte sig i förbin-delse med hvarandra och togo för vana att gemensamt öfverlägga i internationella frågor. Som deras resolutioner uttryckte en växande skara valmäns fredsälskande vilja, ägde de stort inflytande och gåfvo ämne till eftertanke åt regeringarna, af hvilka de egenmäktigaste, med undantag af Ryssland, vid denna tidpunkt lärt sig att räkna med folkets känslor. Hvad som i våra dagar öfverraskar oss, är att ingen den tiden i dessa församlingar af deputerade, som kommo från alla länder, sågo det första försöket till ett internationellt parlament.

För öfrigt var våldspolitikens parti ännu mäktigt i rikena och till och med inom franska republiken. Och om faran för tronföljdskrig och dessa diplomatiska krig, som afgöras omkring ett grönt bord för att upprätthålla hvad man kallade den europeiska jämvikten — om denna fara för alltid var aflägsnad, så kunde man ännu, i det dåliga industriella tillstånd, hvari Europa befann sig, frukta, att konflikten mellan de kommersiella intressena skulle frambringa någon förskräcklig världsbrand.

Proletariatet, som var otillräckligt organi-seradt och ännu ej medvetet om sin styrka,hindrade ej striderna med vapen i hand folken emellan, men det förminskade deras antal och deras längd.

De sista krigen förorsakades af denna den gamla världens rasande galenskap, som man kallade kolonialpolitik. Engelsmän, ryssar, tyskar, fransmän och amerikanare utkämpade förbittrade strider med hvarandra i Asien och Afrika om hvad de kallade intressesfärer, där de ofvanpå plundringen och massmördandet skulle kunna inleda ekonomiska förbindelser med infödingarne. I Afrika och Asien förstörde de allt, som var möjligt att förstöra. Sedan gick det som det måste gå. De fmgo behålla de fattiga kolonierna, som kostade dem dyra pengar, och förlorade de välmående kolonierna. För att inte tala om att ett litet hjältemodigt folk i Asien, som tagit lärdom af Europa, förstod att ingifva Europa aktning. Det var en stor tjänst, som Japan under barbariets tider gjorde mänskligheten.

När denna af sky värda koloniseringsperiod tagit slut, upphörde man att föra krig. Men staterna underhöllo i alla fall arméer.

Sedan jag sagt dig detta, skall jag enligtdin önskan lämna dig en redogörelse för det nuvarande samhällets upphof. Det har utgått ur det föregående samhället. I det moraliska lifvet liksom i det individuella lifvet frambringas formerna ur hvarandra. Det kapitalistiska samhället alstrade helt naturligt det kollekti-vistiska samhället. Vid början af den förflutna tidsålderns tjugonde sekel gjorde industrien ett minnesvärdt uppsving. Den oansenliga produktion, som frambragtes af småhandtver-karne, hvilka endast ägde sina verktyg, efterträddes af massproduktionen, som igångsattes genom en ny drifkraft med underbar makt, nämligen kapitalet. Det blef ett stort socialt framsteg.

— Hvad var det, som var ett stort socialt framsteg, frågade jag.

— Den kapitalistiska regimen, svarade Mo-rin. Den tillförde mänskligheten en oberäknelig rikedomskälla. Genom att samla arbetarne i stora massor och mångdubbla deras antal skapade den proletariatet. Genom att göra arbetarne till en ofantlig stat i staten förberedde den deras frigörelse och gaf dem medel att er-öfra makten.Denna regim, som skulle bereda framtiden så lyckliga resultat, afskyddes likväl med rätta af arbetarne, bland hvilka den kräfde oräkneliga offer.

Det finnes icke någon social fördel, som icke kostat blod och tårar. Denna regim, som hade gjort hela jorden rik, höll för öfrigt på att bringa den i fördärfvet. Efter att ha i ofantlig grad förökat produktionen fann regimen sig ur stånd att reglera den och sprattlade förtvifladt i de mest intrasslade svårigheter.

Du är nog inte alldeles okunnig, kamrat, om de ekonomiska svårigheter, af hvilka tjugonde seklet var uppfylldt. Under de hundra sista åren af kapitalets herravälde ökade oordningen i produktionen och den vanvettiga konkurrensen olyckorna. Kapitalisterna och arbets-gifvarne sökte förgäfves genom jättelika sammanslutningar att reglera produktionen och förinta konkurrensen. Deras illa planerade företag grusades genom oerhörda katastrofer. Under denna period af anarki blef klasstriden blind och förfärlig. Proletariatet, som utmattats af sina segrar lika mycket som af sina nederlag, som krossats under spillrorna af denbyggnad, hvilken det kullstörtat öfver sitt huf-vud, som sargades af ohyggliga inre stridigheter och som med blind våldsamhet slungade från sig sina bästa chefer och sina säkraste vänner, stred utan ordning, i mörkret. Det ernådde emellertid ständigt och jämt någon fördel : ökad aflöning, minskad arbetstid, växande frihet med afseende på organisation och propaganda, eröfringar af statsämbetena, erkännande från den förvånade allmänna opinionen. Man trodde, att det skulle gå under genom sina splittringar och sina villfarelser. Men alla stora partier äro splittrade, och alla begå de fel. Proletariatet hade omständigheternas makt på sin sida. Det uppnådde mot seklets slut den grad af välmåga, som möjliggör en stegring till det ännu bättre. Kamrat, ett parti måste redan vara starkt för att ställa till en revolution till sin förmån. Vid slutet af den tillända-lupna periodens tjugonde sekel hade den allmänna ställningen blifvit mycket gynnsam för socialismens utveckling. Allt mer och mer förminskade under seklets förlopp, afskaffades de stående härarna efter ett förtvifladt motstånd af de maktägande i staten och af den förmögna bourgeoisien; det gjordes af de kamrar, som utgått ur den allmänna rösträtten, under den häftigaste påtryckning af städernas och landsbygdens befolkning.

Redan länge hade statscheferna bibehållit sina arméer, mindre med tanke på ett krig, som de hvarken mera fruktade eller hoppades, än för att inrikes hålla proletärmassan i styr. De gåfvo vika till slut. De reguliära arméerna ersattes af landtvärn, som var inpyrdt med socialistiska idéer. Det var icke utan skäl, som de hade gjort motstånd i det längsta. När monarkierna ej längre försvarades af kanoner och gevär, föl lo de, den ena efter den andra, och i deras ställe uppstod republikansk styrelse. Ensamt England, som förut infört en regim, den arbetarne funno dräglig, samt Ryssland, som förblifvit kejsardöme och teokra-tiskt, stannade utanför den stora rörelsen. Mas fruktade att tsaren, betagen af samma känslor mot det republikanska Europa, som franska revolutionen hade ingifvit den stora Katarina, skulle uppbåda arméer för att bekämpa den. Men hans regering hade nedsjunkit till en grad af svaghet och slöhct, som ensamt envåldet kanuppnå. Det ryska proletariatet i förening med intelligensen reste sig, och efter en fasansfull följd af attentat och massakrer öfvergick makten till revolutionärerna, som införde en författning, där hela folket representerades.

Den trådlösa telegrafen och telefonen voro då i bruk från ena ändan af Europa till den andra och voro så lätta i användningen, att den fattigaste människa kunde tala, när hon ville och hur hon ville, med en annan människa befintlig på hvilken punkt af jordklotet som helst. Det regnade kollektivistiska ord öfver Moskva. De ryska bönderna hörde i sängen kamraternas samtal i Marseille och Berlin. Samtidigt blef ballongernas approximativa styrbarhet och flygmaskinernas absoluta styrbarhet praktiskt genomförd. Det var detsamma som gränsernas afskaffande. Hvilken oerhördt kritisk stund!

I hjärtat hos dessa nationer, som voro så nära att förenas och sammansmälta till en väldig mänsklighet, vaknade då fosterlandskänslan. I alla länder började på en gång den åter tända nationalitetstron skjuta blixtar. Som det ej

längre fanns vare sig konungar, arméer elleraristokrati, antog denna rörelse en stormande och folklig karaktär. Franska republiken, tyska republiken, ungerska republiken, rumä-niska republiken, italienska republiken, till och med den schweiziska och den belgiska uttryckte hvar och en, genom en enhällig omröstning af sina parlament och på ofantliga massmöten, det högtidliga beslutet att försvara det nationella jordområdet och den nationella industrien mot hvarje främmande angrepp. Kraftiga bestämmelser utfärdades, som hejdade flygmaskinernas smugglerier och strängt reglerade bruket af den trådlösa telegrafen, öfverallt omorganiserades beväringen och återfördes till de stående härarnas gamla typ. Man fick åter skåda de gamla uniformerna, stöflar, dolmor och generalsplymer. I Paris gjorde björnskinnsmössorna stor lycka. Alla butikägare och en del af arbetarne satte på sig den trefär-gade kokarden. I alla metallfabriker göt man kanoner och pansarplåt. Man väntade förfärliga krig.

Denna häftiga entusiasm räckte i tre år, utan att något anfall kom till stånd, och mattades sedan omärkligt af. Landtvämet återficksmåningom sitt borgerliga utseende och sina borgerliga tänkesätt. Folkens förening, som tycktes ha sjunkit hän i ett sagolikt fjärran, var nära för handen. Fredssträfvandena utvecklades dag för dag; kollektivisterna eröfrade småningom samhället. Och den dag kom, då de besegrade kapitalisterna öfverlämnade makten åt dem.

Hvilken förändring! utbrast jag. Det finnes i världshistorien intet exempel på en dylik omh väl f ning.

— Du förstår väl, kamrat, återtog Morin, att kollektivismen ej kom, förrän dess tid var inne. Socialisterna skulle ej ha kunnat af-skaffa kapitalet och den enskilda äganderätten, om ej dessa bägge former af rikedom faktiskt redan varit nära nog förstörda genom proletariatets ansträngningar och ännu mera genom vetenskapens och industriens moderna utveckling.

Man hade visserligen trott, att Tyskland skulle bli den första kollektivstaten; arbetarpartiet hade där organiserat sig för nära hundra år sedan, och det var öfverallt ett talesätt: ”Socialismen är någonting tyskt.” Det blefemellertid det mindre väl förberedda Frankrike, som kom det i förväg. Den sociala om-hvälfningen försiggick först i Lyon, Lille och Marseille, under afsjungandet af ”Internationalen”. Paris gjorde motstånd i fjorton dagar; sedan hissade det den röda fanan. Först dagen därpå proklamerade Berlin kollektivstaten. Socialismens triumf hade folkens förening till följd.

Delegerade från alla europeiska republiker sammanträdde i Bryssel och proklamerade bildandet af Europas Förenta stater.

England vägrade sitt deltagande i förbundet. Men det förklarade sig vara dess allierade. Fastän det blifvit socialdemokratiskt, hade det behållit sin kung, sina lorder, till och med domarnes peruker. Socialdemokratien härskade vid denna tid i Oceanien, Kina, Japan och en del af den vidsträckta ryska republiken. Det svarta Afrika, som trädt in i kapitalistskedet, bildade ett föga homogent förbund. Den amerikanska unionen hade för kort tid sedan afstått från den merkantila militaris-men. Tillståndet i världen var alltså på det hela taget fördelaktigt för den fria utvecklin-gen af Europas förenta stater. Denna förening, som mottagits med glädjeyra, följdes dock af ett halft århundrades ekonomiska svårigheter och socialt elände. Det fanns ej mer några krigshärar och nästan intet landtvärn; folkrörelserna, som ej mera undertrycktes, togo sig intet våldsamt utbrott. Men lokalstyrelsernas oerfarenhet eller ovillighet vidmakthöllo en för-därfbringande oordning.

Femtio år efter bildandet af Staterna hade missräkningarna bl i f vit så stora och svårigheterna tycktes till den grad oöfvervinneliga, att de mest optimistiska sinnen började misströsta. Dofva knakanden förkunnade öfverallt, att unionen lossnade i fogarna. Det var då, som diktaturen af en kommitté, bestående af fjorton arbetare, gjorde slut på anarkismen och bildade Europeiska folkens förbund, sådant det består ännu i dag. Somliga säga, att de fjorton visade ett förutseende snille och en förfärlig kraft; andra påstå, att det var högst medelmåttiga människor, själfva skrämda och sönderbråkade af nödvändigheten, och att de nära nog mot sin vilja blefvo de ledande vid de nya sociala krafternas själforganisation. Sä-kert är åtminstone, att de ej satte kurs mot strömmen. Den organisation, som de bildade eller sågo bildas, äger ännu bestånd nästan hel och hållen. Produktionen och konsumtionen föregå ännu i dag, med mycket liten skillnad, alldeles så som de den gången reglerades. Det är med fullt skäl som man låter den nya tidsåldern börja från och med dem.

Morin framlade därefter i största korthet det nya samhällets principer.

- Det hvilar, sade han, på det totala undertryckandet af individuell egendom.

- Men blir inte det alldeles odrägligt för er? frågade jag.

•— Hvarför, Hippolyte, skulle det bli odrägligt för oss? Förr i världen indref staten skatt i Europa. Den förfogade öfver hjälpkällor, som passade för den. Nuförtiden är det lika rätt att säga, att den äger allt och äger ingenting. Ännu riktigare är det att säga, att det är vi, som äga allt, eftersom staten icke är skild från oss och endast är uttrycket för kollektivismen.

— Men, frågade jag, ni rår inte själf om någonting, inte ens dessa tallrikar, som ni

An a t a le France, Pä den hvita stenen. Iäter på, ej ens era sängar, era lakan, era kläder.

Vid denna fråga smålog Morin.

— Du är ännu enfaldigare än jag trodde, Hippolyte. Hvad för slag? Inbillar du dig, att vi inte rå om våra egna möbler? Hvad gör du dig då för en föreställning om våra tycken, våra instinkter, våra behof och vårt lef-nadssätt? Tar du oss för munkar, som man förr i världen sade, för människor blottade på all individuell karaktär och ur stånd att trycka en personlig prägel på det, som omger dem ? Du tar fel, min vän, du tar fel. Vi äga själfva rle föremål, som äro afsedda för vårt bruk och vår förströelse, och vid dem äro vi mera fästade än medborgarne under den förgångna tidsåldern voro fästa vid sina småprydnader, ty vi ha en mera utpräglad smak och ett starkare sinne för formen. Alla våra något mera förfinade kamrater äga konstsaker och äro ytterst rädda om dem. Chéron har hos sig taflor, som utgöra hennes glädje, och hon skulle tycka mycket illa vara, om förbundskommittén nekade henne att ha dem. Jag själf förvarar i det där skåpet en del gamla teckningar, nästan allt somfinnes utfördt af Steinlen, en af den förflutna tidsålderns mest uppskattade konstnärer. Dem skulle jag ej vilja ge bort, hvarken för guld eller silfver.

Hvarifrån kommer du egentligen, Hip-polyte? Man säger dig, att vårt samhälle är grundadt på totalt afskaffande af individuell äganderätt, och du föreställer dig, att detta afskaffande skulle omfatta äfven lösören och husgeråd! Du naiva människa, den individuella äganderätt, som vi alldeles afskaffat, det är ju ägandet af produktionsmedel, jord, kanaler, landsvägar, grufvor, materiel, verktyg o. s. v. Men det är ingalunda ägandet af en lampa eller en fåtölj. Hvad vi ha förstört, det är möjligheten att beröfva en individ eller en grupp individer arbetets frukter, men visst icke det naturliga och oskyldiga ägandet af de vänliga föremålen omkring oss.

Morin förklarade därefter för mig fördelningen af allt intelligens- och kroppsarbete på alla medlemmar af samfundet, beroende på hvars och ens naturliga fallenhet.

— Det kollektivistiska samhället, fortfor han, skiljer sig från det kapitalistiska samhäl-let ej endast däruti, att .i det förstnämnda alla människor arbeta. Under den förgångna perioden fanns det många, som ej arbetade, men de voro dock i minoriteten. Vårt samhälle skiljer sig från det föregående i synnerhet däruti, att arbetet förr ej var samordnadt och att det gjordes många onyttiga ting. Arbetar-ne producerade utan ordning, utan metod, utan enighet. Det fanns i städerna en mängd funktionärer, ämbetsmän, handlande och biträden, som arbetade utan att frambringa någonting. Det fanns soldater. Inkomsten af arbetet var icke väl fördelad. De tullar och tariffer, som man införde för att råda bot på det onda, förvärrade det i stället. Alla människor ledo.

Nu äro produktionen och konsumtionen noggrant reglerade. Och slutligen skiljer sig vårt samhälle från det gamla däruti, att vi alla njuta af maskinens välgärningar, maskinen hvars bruk under kapitalisttiden ofta var olycksbringande för de arbetande.

Jag frågade, hur det hade varit möjligt att skapa ett samhälle, bestående uteslutande af arbetare.Morin fäste min uppmärksamhet på att människans anlag för arbete finnes hos enhvar och är ett af släktets väsentliga karaktärsdrag.

— Under barbariets tider, ända fram till slutet af den förgångna perioden, ha aristokraterna och de rike alltid

visat förkärlek för kroppsligt arbete. Sin intelligens ha de tränat helt obetydligt och endast undantagsvis. Deras smak har ständigt hållits riktad på sysselsättningar sådana som jakt och krig, där kroppen deltager mera än intelligensen. De redo, körde, fäktade och sköto med revolver. Man kan alltså påstå, att de arbetade med sina händer. Men deras arbete var ofruktbart eller rent af skadligt, dels därför att en fördom förbjöd dem allt nyttigt eller gagnande arbete och dels därför att på deras tid det nyttiga arbetet merendels förrättades under simpla och motbjudande förhållanden. Blott man lät arbetet komma till heders, var det ej särdeles svårt att in-gifva alla människor lust därför. Männen från barbarernas tidsåldrar satte en ära i att bära en sabel eller ett gevär. Nutidens män sätta en ära i att sköta en spade eller enhammare. Det finnes hos människosläktet en grund, som knappast någonsin växlar.

Sedan Morin sagt mig, att man förlorat till och med minnet af allt slags penningcirkulation, gjorde jag honom den frågan:

— Hur försiggå då affärstransaktionerna, när det inte finnes något mynt?

- Vi utbyta produkterna medelst poletter liknande dem, som du fått, kamrat, och de motsvara de arbetstimmar vi presterat. Produkternas värde mätes efter den tid, som det arbete de kostat har kräft. Bröd, kött, öl, kläder, en luftklyfvare äro värda x timmars, x dagars arbete. På hvar och en af dessa poletter, som utlämnas åt oss, afräknar kollektivsamhället eller, som man förr i tiden uttryckte sig, staten, ett visst antal minuter för att placera dem på de improduktiva arbetena, på födoämnes- och metallförråden, ålderdomshemmen och sjukhusen m. m.

— Och antalet af dessa minuter, af bröt Michel, är i ständigt tilltagande. Förbunds-kommittén ger order om alldeles för många arbeten, som vi på detta sätt måste åtaga oss. Reservförråden äro alltför stort tilltagna. Deallmänna magasinen äro öfverfulla af alla slags rikedomar. Det är våra arbetsminuter, som slumra där. Ännu finnas många missbruk kvar.

— Helt visst, medgaf Morin. Mycket kunde inrättas på bättre sätt. Europas rikedom, som tillvuxit genom allmänt och metodiskt arbete, är ofantlig.

Jag var nyfiken att få veta, huruvida dessa människor endast mätte arbetet efter den tid, som behöfdes för att fullgöra det, och huruvida för dem jordschaktarens eller gipsältarens arbetsdag var lika mycket värd som kemistens eller kirurgens. Jag sporde helt oskyldigt därom.

— Det var en dum fråga! ropade Per-ceval.

Men den gamle Morin gick in på att ge mig en förklaring.

— Alla studier, alla undersökningar, alla arbeten, som samverka till att göra lifvet bättre och skönare, uppmuntras i våra verkstäder och i våra laboratorier. Kollektiviststaten gynnar de högre studierna. Att studera är att arbeta, ty man kan icke alstra utan att ha studerat. Studierna liksom arbetet ge rätt att existera.De, som ägna sig åt långa och svåra undersökningar, försäkra sig just härigenom om en fridfull och aktad tillvaro. En skulptör gör på fjorton dagar modellen till en figur, men han har arbetat i fem år för att lära sig modellera. Och i fem år har staten betalt hans modell. En kemist upptäcker på några timmar de för en kropp egendomliga egenskaperna. Men han har hållit på i månader med att isolera denna kropp och i åratal för att vinna erforderlig skicklighet att utföra ett dylikt arbete. Under hela denna tid har han lefvat på statens bekostnad. En kirurg tar bort en tumör på tio minuter. Men det är efter femton års studier och öfning. Och följaktligen har han i femton år fått poletter af staten. Hvarje människa, som under en månad, en timme, några minuter ger produkten af sitt hela lif, återger bara på en gång åt kollektivsamhället hvad hon erhållit af det för hvar dag i sänder.

— Men det hindrar inte, sade Perceval, att våra stora intelligenser,våra kirurger,våra kvinnliga läkare, våra kemister mycket väl förstå att draga fördel af sina arbeten och sina upptäckter, så att deras njutningar i omåttlig gradökas. De laga att de få flygmaskiner om sextio hästkrafter, palats, trädgårdar, ofantliga parker. Det är människor, som till större delen äro mycket begifna på att förskaffa sig detta lifvets goda och som föra ett lif än mera lysande och yppigt än herremännen under den förflutna tidsåldern. Och det värsta är, att många bland dem äro dumhufvuden, som man borde anställa vid kvarnarna, liksom Hippolyte.

Jag bugade mig. Michel gaf Perceval rätt och klagade bittert öfver statens medgörlighet att göda kemisterna på de andra arbetarnes bekostnad.

Jag frågade, om icke schackrandet med poletter medförde prisfall eller stegring.

Att schackra med poletter är förbjudet, svarade Morin. Men i själfva verket kan man ej absolut förhindra det. Det finns hos oss som förr i tiden girigbukar och slösare, arbetshästar och lättingar, rika och fattiga, lyckliga och olyckliga, belåtna och missnöjda. Men alla människor ha sitt uppehälle, och det är ändå något.

Jag satt tankfull ett ögonblick och återtog därpå :— Herr Morin, när jag hör på er, tyckes det mig, att ni, så mycket som möjligt var, har förverkligat jämlikheten och broderskapet. Men jag fruktar, att det skett på bekostnad af friheten, och den har jag lärt mig älska som det högsta goda.

Morin ryckte på axlarna.

— Vi ha inte infört jämlikheten. Det veta vi inte hvad det är. Vi ha tillförsäkrat alla människor existens. Vi ha låtit arbetet komma till heders. Om sedan muraren tror sig öfverlägsen poeten eller poeten muraren, så blir det deras ensak. Alla våra arbetare inbilla sig, att just deras yrke är det förnämsta i världen. Och därmed är förenadt flere fördelar än olägenheter.

Kamrat Hippolyte, du tycks mycket ha studerat böckerna från den förgångna tidsålderns nittonde sekel, hvilka man numera knappast öppnar; du talar deras språk, hvilket blif-vit oss främmande. Vi ha nuförtiden svårt att förstå, att de forna folkvännerna kunde taga till motto: Frihet, jämlikhet, broder-

skap. Friheten kan ej finnas i samhället, eftersom den ej finnes i naturen. Det finnes ej ettenda djur, som är fritt. Man brukade fordom säga om en människa, att hon var fri, när hon lydde lagarna. Det var ju barnsligt. Man har för resten under den kapitalistiska anarkiens sista tider gjort ett så egendomligt bruk af ordet frihet, att detta ord slutligen endast uttryckt häfdandet af privilegier.

Jämlikhetsidéen är ännu oförnuftigare, och det ledsamma med den är, att den förutsätter ett falskt ideal. Det är inte vår sak att taga reda på, huruvida människorna äro lika sinsemellan. Vi böra vaka öfver, att enhvar lämnar allt hvad han kan gifva och erhåller allt hvad han behöf-ver. Hvad broderskapet angår, så veta vi alltför väl, hur bröder ha handterat bröder under århundradenas lopp. Vi säga inte, att människorna äro dåliga. Vi säga infe, att de äro goda. De äro hvad de äro. Men de lefva fridsamt, när de inte längre ha några orsaker att slåss. Vi ha endast ett ord för att uttrycka vår samhällsordning. Vi säga, att vi lefva i harmoni. Och säkert är, att i våra dagar handla alla mänskliga krafter samstämmigt.

— Under hvad ni kallar den förgångna tidsålderns århundraden, sade jag, ville manhellre äga än njuta. Efter hvad jag kan förstå, tycka ni tvärt om mera om att njuta än äga. Men känns det inte påkostande för er att inte ha någon förmögenhet att lämna i arf åt era barn ?

— Under kapitalisttiderna, genmälde Mo-

rin lifligt, hur många var det väl, som efterlämnade arf ? En på tusen, en på tio tusen. För att ej tala om att många generationer ej ägde rätten att testamentera. Huru som helst, för-mögenhetsöfverlåtelsen på ärftlig väg var fullt begriplig, så länge familjen fanns till. Men nu.....

— Hvad, utbrast jag, lefva ni inte längre familjevis?

Min öfverraskning, som jag ej förmådde dölja, tycktes förefalla kamraten Chéron riktigt komisk.

Vi veta verkligen, sade hon, att äktenskapet ännu finnes kvar hos kaffrerna. Vi, Europas kvinnor, afge alls inga löften, och om vi göra det, fäster sig lagen ej därvid. Vi anse, att ett helt människoöde ej bör få bero af ett enda ord. Det finns dock kvar en återstod af plägsederna från den förgångna tidsåldern. Nären kvinna ger sig hän, svär hon trohet vid månens horn. I själfva verket ger hvarken mannen eller kvinnan några löften. Men det är i alla fall icke sällsynt, att deras förbindelse varar lika länge som lifvet. Hvarken den ene eller den andra skulle vilja vara föremål för en trohet, som vidmakthålles genom ed och ej betryggas af öfverensstämmelse i fysiskt och andligt

afseende. Vi äro ingen någonting skyldiga. Mannen från fordom intalade en kvinna, att hon tillhörde honom. Vi äro mindre lätttrogna. Vi tro, att en mänsklig varelse endast tillhör sig själf. Vi gifva oss när vi vilja och åt hvem vi vilja.

Dessutom blygas vi ej att ge vika för driften. Vi äro inga hycklare. För icke mer än fyra hundra år sedan visste människorna ingenting om fysiologi, och denna okunnighet var orsaken till stora illusioner och grymma uppvaknanden. Iiippolyte, hvad än kaffrerna säga därom, bör man underordna samhället under naturen och icke, som man hittills alltför länge gjort, naturen under samhället.

Perceval understödde sin kamrats uppfattning.— För att visa dig, sade hon, hur könsfrågan reglerats inom vårt samhälle, vill jag meddela dig, Hippolyte, att vid många fabriker frågar den delegerade för anställningen ej ens, om man är man eller kvinna. En persons kön intresserar ej kollektivsamhället.

— Men barnen då ?

— Hvad för slag ? Barnen ?

- Bli de inte öfvergifna, när familjen inte existerar ?

— Hur kan du komma på en sådan idé? Moderskärleken är en mycket stark instinkt hos kvinnan. I det förskräckliga forna samhället såg man mödrar trotsa elände och vanära för att uppfostra sina naturliga barn. Hvarför skulle våra mödrar, som gå fria från skam och elände, öfverge sina små? Det finnes bland oss många goda makor och många goda mödrar. Men antalet kvinnor, som reda sig utan män, är mycket stort och ökas ständigt.

Chéron fällde i detta samband ett ganska egendomligt yttrande:

— Vi ha, sade hon, angående den sexuella åtskillnaden en kunskap, hvarom den barbariska enfalden hos den förgångna tidsåldern ejägde en aning. Af den omständigheten, att det finnes två och endast två kön, drog man länge falska konsekvenser. Man drog den slutsatsen, att en kvinna är absolut kvinna och en man absolut man. Men så är det icke i verkligheten; det finnes kvinnor, som äro mycket kvinnor, och kvinnor, som äro det helt obetydligt. Dessa olikheter, som fordom doldes af dräkten och lefnadssättet, träda tydligt i dagen inom vårt samhälle. Och hvad mera är, de utpräglas och bli märkbarare för hvarje generation. Alltsedan kvinnorna börjat arbeta som männen, handla och tänka som männen, ser man många, som likna män. Vi komma kanske en dag så långt,att vi ge lifvet åt neutrer,skapa arbetare, som man säger på tal om bina. Det kommer att bli en stor fördel: man skall då kunna stegra arbetet utan att stegra befolkningen på ett sätt, som står i missförhållande till hvad man behöfver för uppehället. Vi frukta i lika grad bristen som öfverskottet af födda barn.

Jag tackade Perceval och Chéron för att de haft vänligheten att ge mig upplysningar i ett så intressant ämne, och så frågade jag, om ej den bokliga bildningen försummades inomkollektivistsamhället och om det äfven fanns någon spekulativ vetenskap och något studium af de fria konsterna.

Så här svarade mig då den gamle Morin: Bildningen har i alla sina grader nått en mycket hög utveckling. Alla kamraterna veta någonting, men de veta ej alla detsamma, och inga onödiga ting ha de lärt sig. Man slösar ej mera någon tid på att studera juridik och teologi. Enhvar tar af konster och vetenskaper hvad som passar honom. Vi ha ännu kvar många gamla arbeten, ehuru större delen af de böcker, som trycktes före den nya tidsåldern gått förlorade. Det tryckes alltjämt böcker, det tryckes flere än någonsin. Typografien håller dock på att försvinna. Den kommer att ersättas af fonografien. Poeterna och romanförfattarne utgifvas redan fonografiskt. Och för utgifvandet af teaterpjäser har man hittat på en särdeles sinnrik kombinering af fonograf och kinematograf, som på en gång återger aktörernas spel och röster.

—- Ni ha alltså poeter, dramatiska författare ?

— Vi ha inte blott poeter, vi ha en poesi.Vi äro de första, som utstakat gränserna för poesiens område. Före oss uttryckte man på vers många tankar, som gjort sig bättre på prosa. Man rimmade berättelser. Det var en kvarlefva från den tiden, då man affattade lagbestämmelser och bondepraktikor på vers. Numera säga poeterna endast

sådana där nätta ting, som inte ha någon mening, och deras grammatik, deras språk tillhör dem själfva liksom deras rytmer, deras assonanser och alliterationer.

Hvad vår teater angår, är den nästan uteslutande lyrisk. En noggrann kännedom om verkligheten och ett lif utan våldshandlingar ha gjort oss nästan likgiltiga för dramat och tragedien. Klassernas förenande till ett helt och könens jämlikhet ha beröfvat den gamla komedien nästan allt stoff. Men musiken har aldrig varit så vacker eller så älskad. Vi beundra i synnerhet sonaten och symfonien.

Vårt samhälle är mycket gynnsamt stämdt mot teckningskonsten. Många fördomar, som inverkade menligt på målningen, ha försvunnit. Vårt lif är klarare och skönare än det borgerliga lifvet, och vi ha ett känsligt

Anat o le Fr an c e, Pä den hvita stenen.sinne för formen. Skulpturen blomstrar ännu mera än målningen, sedan den på ett intelligent sätt börjat biträda vid dekoreringen af de offentliga palatsen och privata bostäderna. Och aldrig har man gjort så mycket för undervisningen i konst. Om du bara några minuter far med din luftklyfvare öfver någon af våra gator, skall du bli öfverraskad af antalet skolor och museer.

Nå, frågade jag, äro ni lyckliga?

Morin skakade på hufvudet.

— Det ligger icke för den mänskliga naturen att njuta någon fullkomlig lycka. Man är inte lycklig utan ansträngning, och all ansträngning för med sig trötthet och lidande. Vi ha gjort lifvet drägligt för alla. Det är dock något. Våra afkomlingar skola förstå sin sak bättre. Vår organisation är icke oföränderlig. För blott femtio år sedan var den annorlunda än hvad den är nu. Och fina iakttagare tro sig märka, att vi gå stora förändringar till mötes. Det är möjligt. Men den mänskliga kulturens framsteg komma hädanefter att bli harmoniska och fredliga.

- Fruktar ni inte tvärtom, frågade jag, attdenna kultur, hvarmed ni tycks belåten, skall förstöras genom ett infall af barbarer? Ännu finns det, har ni sagt mig, i Asien och Afrika stora svarta eller gula nationer, som icke slutit sig till ert förbund. De ha arméer, och ni ha inga sådana. Om de anfölle er...

— Vårt försvar är betryggadt. Ensamt amerikanarne och australierna skulle kunna strida mot oss, därför att de äro lika kunniga som vi. Men världshafvet skiljer oss åt, och gemenskapen i intressen tillförsäkrar oss deras vänskap. Hvad de kapitalägande negrerna angår, så ha de ännu ej hunnit öfver stålkanonerna, eldvapnen och hela det gamla järnskräpet från tjugonde seklet. Hvad skulle dessa urmodiga maskiner förmå mot en urladdning af Y-strålar? Våra gränser försvaras medelst elektricitet. Omkring hela förbundet löper en ljungeldszon. En liten man med glasögon sitter, jag vet inte hvar, framför ett klaver. Det är vår ende soldat. Han behöfver bara sätta fingret på en tangent för att pulverisera en armé på en half million man.

Morin tvekade ett ögonblick. Därpå återtog han, i det han talade något långsammare:Om vår kultur hotades, skulle det ej vara af yttre fiender. Det skulle vara af inre fiender.

—- Finns det då sådana?

-— Anarkisterna finnas. De äro talrika, modiga, intelligenta. Våra kemister, våra lärare i vetenskaper och vitterhet äro nästan alla anarkister. De tillskrifva arbetets och produkternas reglering större delen af de missförhållanden, som ännu plåga samhället. De påstå, att mänskligheten ej kommer att bli lycklig förrän i det tillstånd af omedelbar harmoni, som skall utgå ur kulturens totala förstörelse. De äro farliga. De skulle vara det ännu mera, om vi sökte undertrycka dem. Men därtill ha vi hvarken lust eller medel. Vi äga ingen förmåga att tvinga eller undertrycka, och vi finna oss väl däraf.

Under barbariets tider gjorde sig människorna stora illusioner om straffens verkan. Våra förfäder afskaffade hela domarståndet. Det behöfdes ej mera. I och med det, att de afskaffade enskild egendom, afskaffade de samtidigt stöld och bedrägeri. Sedan vi börjat bära elektriska försvarsmedel, behöfva vi ejlängre frukta attentat mot våra personer. Människan har börjat ha försyn för människan. Man begår ännu ”passionella” brott, och sådana komma alltid att begås. Men detta slags brott bli alltmera sällsynta, när de äro strafflösa. Hela vår domarkår består af några utvalda erfarna män, som utan ersättning afdöma öfver-trädelser och tvister.

Jag reste mig, och efter att ha tackat mina kamrater för deras välvilja bad jag Morin om lof att få ställa en sista fråga till honom.

— Ni har väl ej mera någon religion?

— Vi ha tvärtom ett stort antal religioner, däraf somliga ganska nya. För att endast tala om Frankrike, ha vi humanitetens religion, positivismen, kristendomen och spiritismen. I vissa trakter finns det kvar katoliker, men dessa äro fåtaliga och splittrade i flere sekter, som en följd af de schismer, hvilka utbröto i tjugonde seklet, då kyrkan skildes från staten. Det är länge sedan det fanns någon påfve.

— Du misstar dig, sade Michel. Det finns en påfve ännu. Det har jag fått veta af en slump. Det är Pius XXV, färgare, via delVOrso, i Rom.— Hvad för slag? utbrast jag. Är påfven färgare ?

— Hvad är det för underligt i det? Han skall väl ha ett yrke, han som alla andra.

— Men hans kyrka?

— Han erkännes bara af några tusen människor i Europa.

Med dessa ord skildes vi åt. Michel meddelade mig, att jag skulle finna nattkvarter i grannskapet och att Chéron skulle följa mig dit, när hon gick hem till sig.

Natten upplystes af ett opalfärgadt ljus, på en gång starkt och mildt. Löfverket fick emaljens glans däraf. Jag vandrade vid Ché-rons sida.

Jag betraktade henne närmare. Hennes låg-klackade skodon gjorde gången stadig och gåf-vo säkerhet åt kroppen. Och fastän hennes manskläder kommo henne att se mindre ut än hon var, fastän hon gick med ena handen i fickan, saknade den yttre företeelsen, i all sin enkelhet, ej en viss stolthet. Hon såg sig obesväradt om till höger och vänster. Det var den första kvinna, hos hvilken jag sett denna min af lugn nyfiken-2Ö3

het och lust att flanera. Hennes drag under baretten ägde finhet och ett markeradt uttryck. Hon på en gång retade mig och tjusade mig. Jag fruktade, att hon fann mig dum och löjlig. Så mycket syntes åtminstone, att jag ingaf henne en ytterlig likgiltighet.

Hon frågade mig emellertid plötsligt, hvad jag hade för yrke. Jag svarade på en slump, att jag var elektriker.

— Jag med, sade hon.

Jag lät klokt nog samtalet afstanna.

För mig främmande ljud fyllde nattluften med sitt lugna och regelbundna brus, hvilket jag lyssnade till med skräck, som om det varit andedräkten från denna nya världs vidunderliga genius.

Ju mera jag betraktade den unga elektri-kern, desto starkare kände jag för henne ett tycke, som en liten tillsats af antipati endast gjorde mera pikant.

Ni ha då, sade jag plötsligt till henne, vetenskapligt reglerat kärleken, och det är en sak, som aldrig mer besvärar någon ?

Du misstar dig,svarade hon. Utantvifvel befinna vi oss ej längre kvar på den förgångnatidsålderns urfåniga ståndpunkt, och den mänskliga fysiologiens hela område är numera befriadt från lagstadgadt barbari och teologiska skräckbilder. Vi göra oss ej längre en falsk och grym föreställning om plikten. Men de lagar, som reglera kropparnas dragning till kroppar, äro för oss alltjämt höljda i dunkel. Släktets skaplynne är hvad det har varit och alltid skall förblifva, häftigt och nyckfullt. Nu såsom fordom är instinkten starkare än förnuftet. Vår öfverlägsenhet öfver dem, som varit före oss, ligger mindre i att veta det än i att säga det. Vi äga inom oss en kraft, i stånd att skapa världar, begäret, och du vill, att vi skola kunna tygla det! Det är för mycket begärdt af oss. Vi äro ej längre barbarer. Vi äro ännu icke vise. Kollektivismen ignorerar helt och hållet det, som angår könens inbördes förhållanden. Dessa förhållanden äro hvad de kunna vara, oftast drägliga nog, sällan förtjusande, stundom gräsliga. Men tro inte, kamrat, att kärleken numera ej vållar någon människa oro.

Det var mig omöjligt att diskutera så egendomliga föreställningssätt. Jag förde samta-let öfver på kvinnornas karaktär. Chéron började berätta för mig, att det fanns tre sorter, de älskande af temperament, de nyfikna och de likgiltiga. Jag frågade henne då, hvilken sort hon tillhörde.

Hon såg på mig med någon högdragenhet och sade :

— Det finns också fiere sorters män. Först ha vi de näsvisa...

Detta ord kom henne att förefalla mycket mera som min samtida, än hon hittills hade gjort. Det var därför, som jag inledde det slags samtal, som jag brukade föra vid liknande tillfällen. Och efter åtskilligt tomt och ytligt prat sade jag till henne:

- Vill ni bevilja mig en ynnest? Säg mig ert förnamn !

— Jag har inte något.

Hon såg, att detta tycktes mig otympligt, och hon svarade en smula stött :

- Tror du, att en kvinna inte kan behaga annat än om hon har ett förnamn som damerna förr i världen, ett dopnamn, Marguerite, Thérèse eller Jeanne?

- Ni bevisar mig i hög grad motsatsen.Jag sökte hennes blick, men mötte den ej. Hon såg ut att icke ha hört på. Jag kunde ej tvifla därpå: hon var kokett. Jag blef helt förtjust. Jag sade henne, att jag fann henne hänförande, att jag älskade henne, och det sade jag henne om och om igen. Hon lät mig hållas och frågade sedan:

— Hvad menas med det där?

Jag blef enträgen.

Hon förebrådde mig därför:

— Ni bär er ju åt som en vilde.

— Misshagar jag er?

— Det har jag inte sagt.

— Chéron, Chéron, skulle det vara er så svårt att...

Vi satte oss ned på en bänk, skuggad af en alm. Jag fattade hennes hand, jag förde den till mina läppar... Plötsligt hvarken kände eller såg jag någonting mera, och jag befann mig liggande i min säng. Jag gnuggade mig i ögonen, som besvärades af morgonsolens sken, och jag kände igen min kammartjänare, som stod framför mig med idiotisk min och sade:

— Herrn, klockan är nio. Herrn sade,att jag skulle väcka herrn klockan nio. Jag kommer för att säga herrn, att klockan är nio.

VI.

När Hippolyte Dufresne hade slutat sin läsning, riktade hans vänner lämpliga lyckönskningar till honom.

Nicole Langelier tillämpade på honom Critias’ ord till Triefon.

— Du tyckes, sade han till honom, hafva sofvit på den hvita stenen midt ibland drömmarnas folk, eftersom du haft en så lång dröm på en så kort natt.

— Det är inte troligt, sade Joséphin Leclerc, att framtiden blir sådan som ni sett den. Jag önskar inte socialismens tillkommelse, men jag fruktar den inte heller. Om kollektivismen komme till makten, blefve den någonting helt annat än man föreställer sig. Hvem är det, som har sagt, i det han för tanken tillbaka till Konstantins tid och kyrkans första segrar: ”Kristendomen segrar. Men den segrar på de villkor, som lifvet pålagt allapolitiska och

religiösa partier. Alla, hvilka de än må vara, förvandlas så totalt under striden, att de efter segern af sig själfva endast ha kvar sitt namn och några symboler af sin förlorade tanke.”

— Måste man då afstå från att lära känna framtiden? frågade herr Goubin.

Men Giacomo Boni, som genom att gräfva några fot ned i jorden trängt från nutiden till stenålderns period, svarade:

— På det hela taget förändras mänskligheten obetydligt. Det som blir är det som varit.

— Utan tvifvel, inföll Jean Boilly, människan eller hvad vi kalla människan förändras föga. Vi tillhöra ett noga bestämdt släkte. Släktets utveckling måste med nödvändighet innefattas i släktets bestämning. Den medgifver icke oändliga metamorfoser. Man kan icke uppfatta människosläktet efter dess förvandling. Ett förvandladt släkte är ett försvunnet släkte. Men hvad skäl ha vi att tro, att människan är afslutningen af lifvets utveckling på jorden? Hvarför antaga, att hennes födelse har uttömt naturens skapande krafter och att florornas och faunornas allt omfattandemoder efter att ha danat människan skulle ha blifvit för alltid ofruktsam?

En naturvetenskapsman, som ej skrämmes af sin egen tanke, H. G. Wells, har sagt: ”Människan bildar intet slut.” Nej, människan är hvarken början eller slutet på det jordiska lifvet. Före henne fanns det på jordklotet lefvande varelser, som förökade sig på hafvets botten, i strändernas gyttja, i skogarna, sjöarna, på ängarna och de skogbevuxna bergen. Efter henne skola ytterligare nya former utvecklas. Ett kommande släkte, utgånget måhända ur vårt, kanske också utan någon ursprungsförbindelse med oss, skall efter oss taga väldet på planeten. Dessa jordens nya naturer skola icke känna till oss eller förakta oss. Våra konstnärliga minnesmärken, om de upptäcka några spår efter dem, skola icke äga någon mening för dem. Dessa framtidens härskare, deras skaplynne kunna vi lika litet ana oss till som Siwalikbergens urapa har haft någon förkänsla af Aristoteles’, Newtons och Poincarés tanke!

*